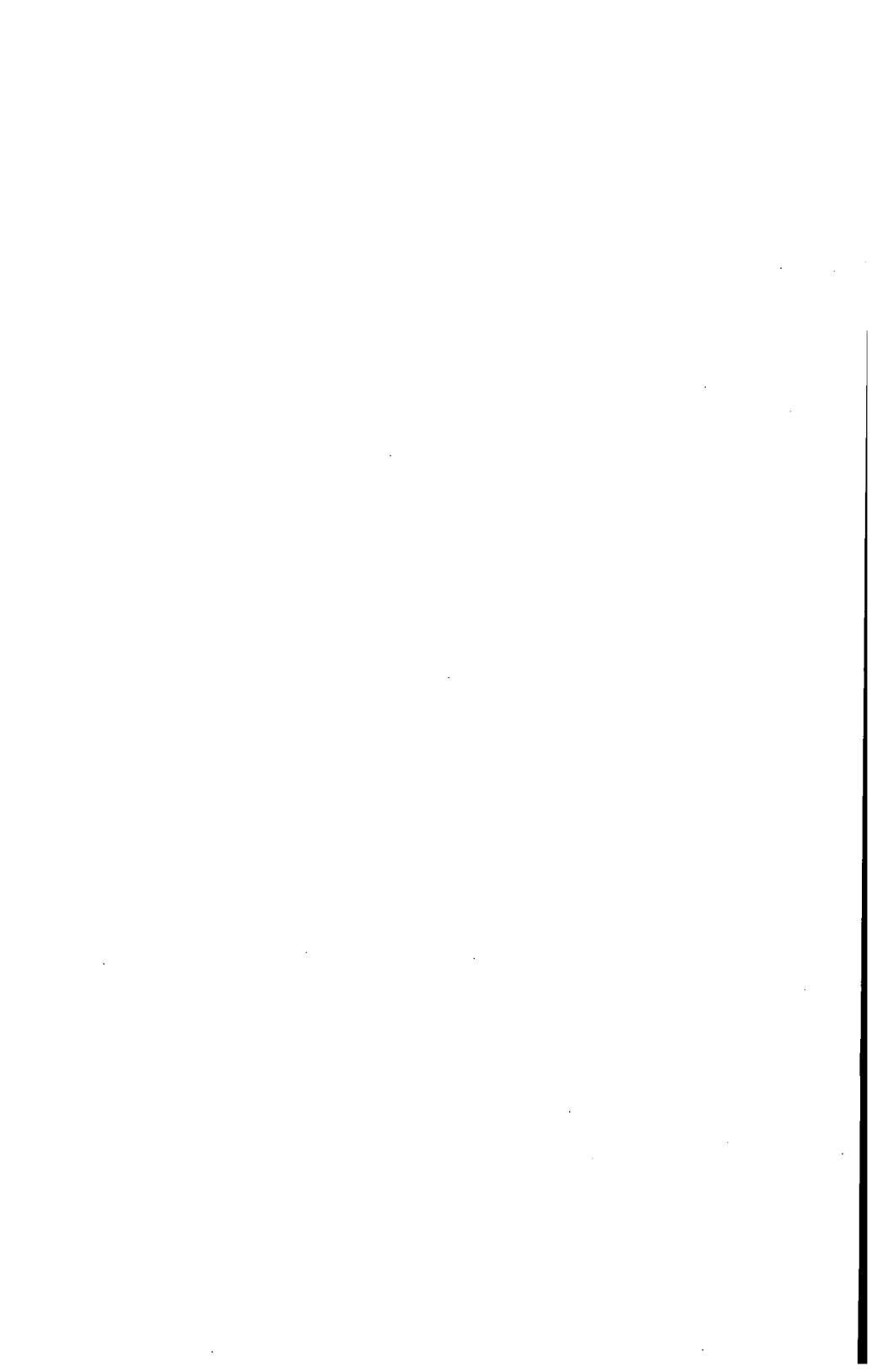

**ASPECTES SANITARIS DEL TERME
I VILA DE TERRASSA
EN ELS SEGLES XVI, XVII I XVIII**

**SEMINARI PERE MATA
UNIVERSITAT DE BARCELONA**

ASPECTES SANITARIS DEL TERME I VILA DE TERRASSA EN ELS SEGLES XVI, XVII I XVIII

Estudi dels Arxius de les Parròquies del Sant Esperit-Vila de Terrassa, Sant Quirze de Terrassa, Sant Julià d'Altaura, Sant Vicenç de Jonqueres, Sant Martí de Sorbet, Sant Miquel i Santa Maria de Toudell.

Daniel Montaña i Buchaca

PPU
Barcelona, 1987

CAIXA D'ESTALVIS DE TERRASSA

Coberta: Llibres Sacramentals. Fotografia Mario Herrero

1ª edició 1987

No es podrà reproduir totalment o parcialment el contingut d'aquesta obra, sense l'autorització escrita de PPU.

© Daniel Montaña i Buchaca
Seminari Pere Mata

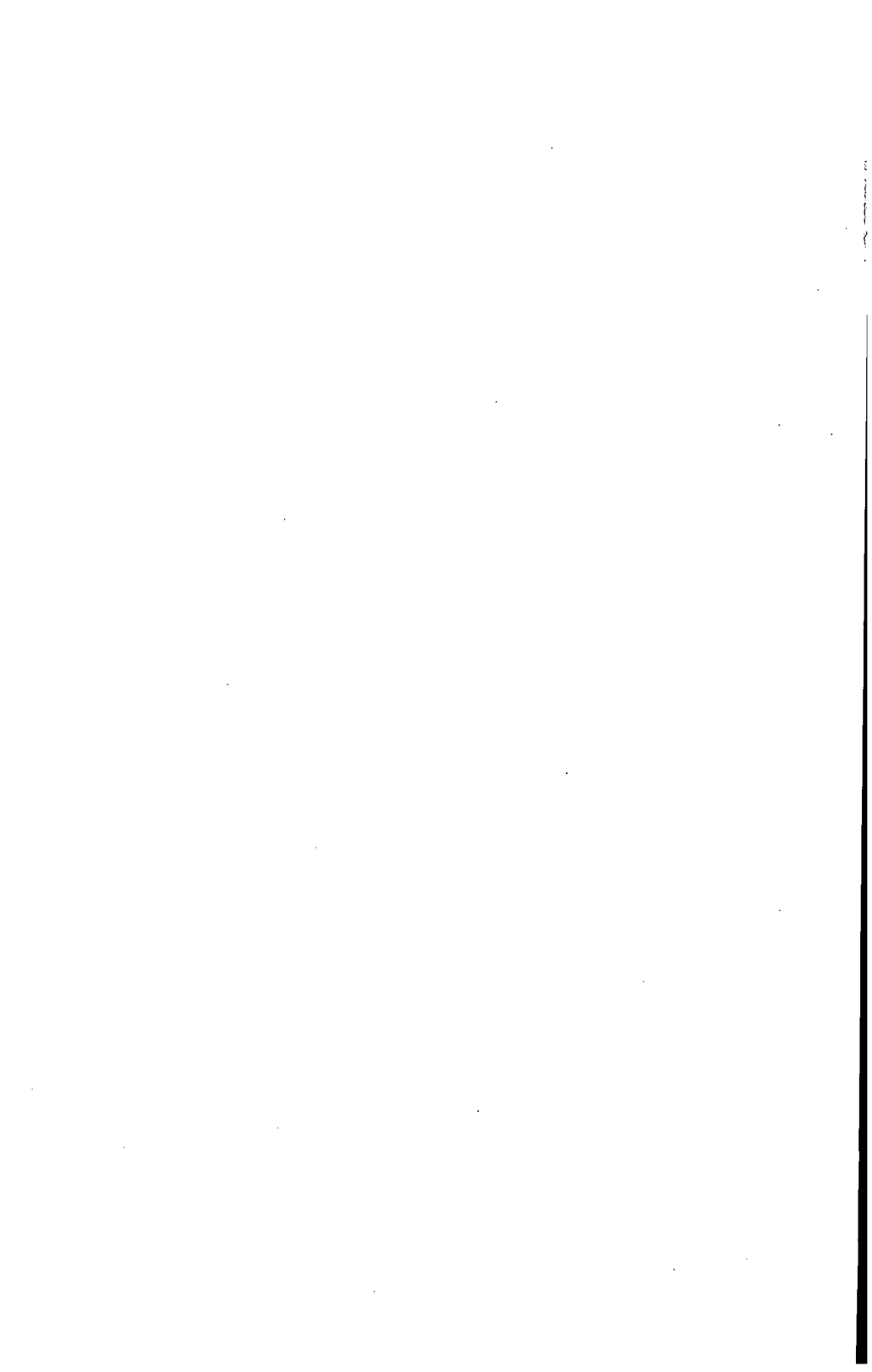
© PPU
Promociones y Publicaciones Universitarias,S.A.
Marqués de Campo Sagrado, 16
08015 Barcelona

I.S.B.N.: 84-7665-097-3

Dipòsit Legal: B-24.716-87

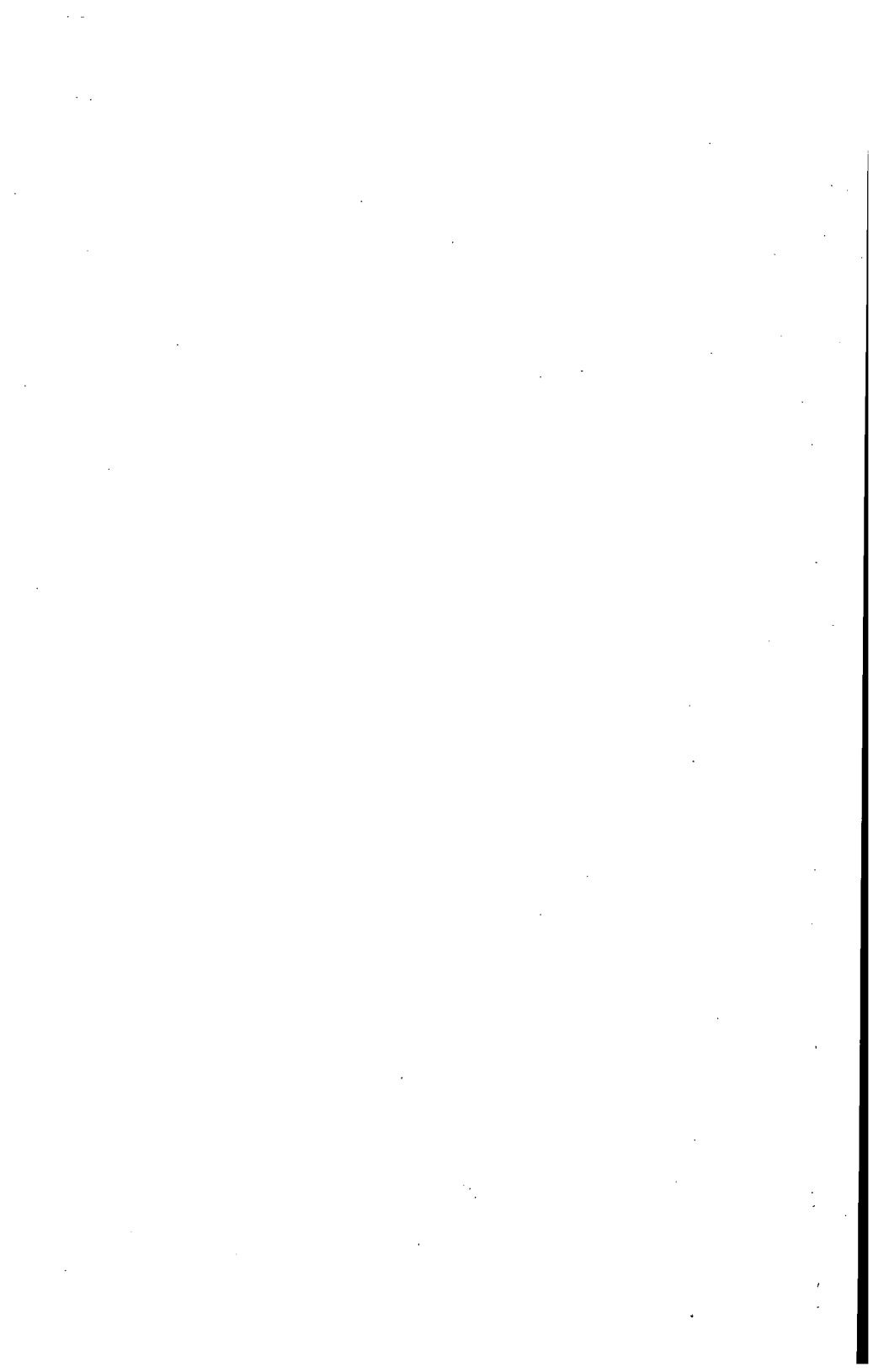
Imprimeix: Limpergraf, S.A. Calle del Río, 17, Nave 3. Ripollet

*Als meus pares
Antoni i Elisa*

INDEX

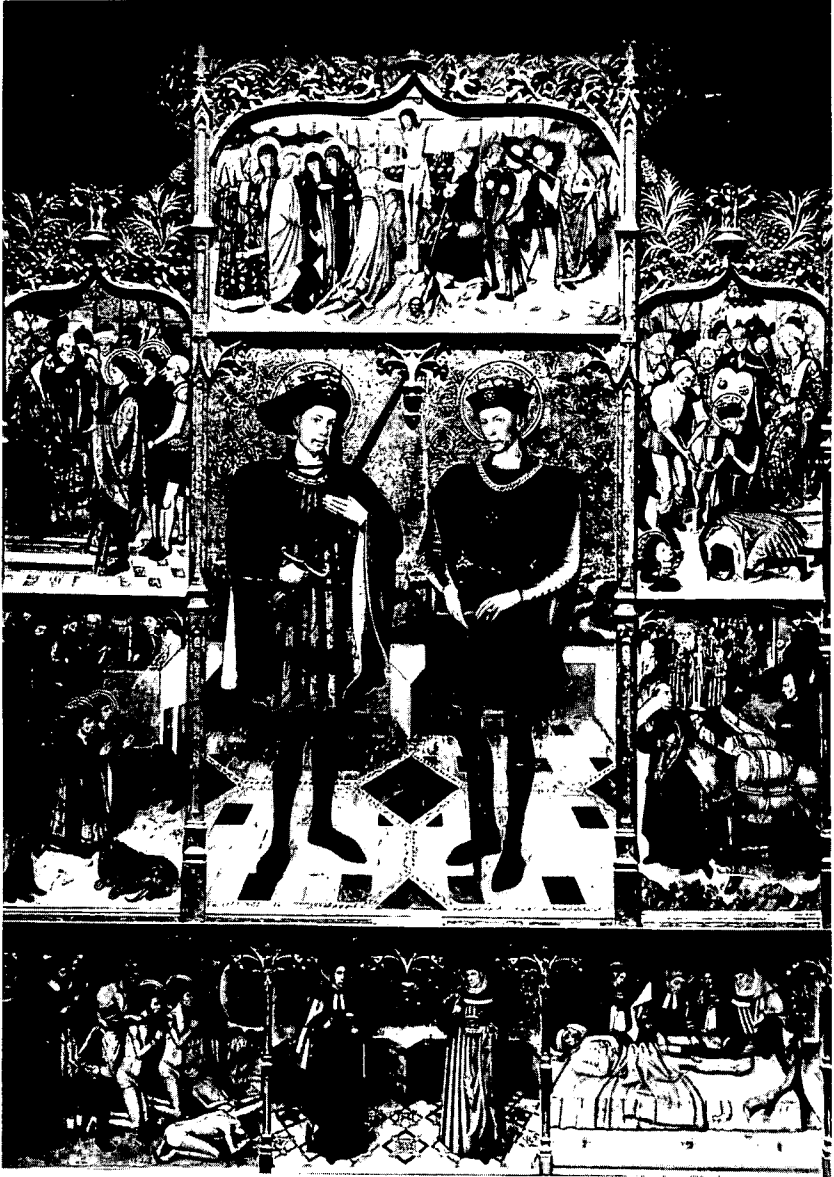
Dues paraules prèvies	13
Introducció	17
El Terme Municipal	19
Segle XVI	25
Estudi de les Causes de Mort a la Parròquia de Sant Julià d'Altura el segle XVI (1567-1599)	27
L'epidèmia de glàndola o pesta bubònica	30
Segle XVII	33
Parròquia de Sant Pere de Terrassa	34
Parròquia de Sant Quirze de Terrassa	43
Parròquia de Sant Julià d'Altura	63
Parròquies de Sant Martí de Sorbet, Sant Miquel de Toudell i Santa Maria de Toudell	77
Segle XVIII	83
Parròquia de Sant Esperit	85
Parròquia de Sant Pere de Terrassa	111
Parròquia de Sant Quirze de Terrassa	125
Parròquia de Sant Julià d'Altura	139
Parròquies de Sant Martí de Sorbet, Sant Miquel de Toudell i Santa Maria de Toudell	149
Index de Sanitaris	157
Fonts Documentals	165
Bibliografia	171
Transcripció dels llibres d'òbits de l'Arxiu Parroquial de Sant Quirze del Vallès (La Pesta de 1652 i 1653)	179
Transcripció d'una nota que constata l'entrada de les tropes de Felip Vè a Terrassa el dia 3 de setembre de 1713	183

AGRAÏMENTS

En primer lloc vull agrair el mestratge i les orientacions donades pel Prof. Dr. Jacint Corbella i Corbella, seguidament agrair l'ajuda i les facilitats donades per En Pere Puig i en conjunt a l'Arxiu Històric Municipal de Terrassa, a l'Arxiu Històric Municipal de Sabadell, a l'Arxiver de l'església de Sant Pere de Terrassa i als rectors de Sant Quirze del Vallès i de Viladecavalls. També a En Josep Puertas per l'assessorament lingüístic.

Finalment, de manera especial, voldria agrair l'ajuda i l'encoratjament donats per la Rosa M^a.

Retaule de Sant Abdon i Sant Senén, anomenat dels Sants Metges, del pintor català Jaume Huguet (1460).

La storia della medicina,
insegna non a fare il medico
ma ad essere medico

ANGELO CAMILLO DE MEIS

DUES PARAULES PRÈVIES

Vull agrair abans de tot, la deferència que m'ha fet l'amic Daniel Montañà i Buchaca, en demanar-me aquesta breu introducció. Era una petició a què no m'hi podia negar, l'haver estat testimoni privilegiat, durant molt temps, de la lenta i constant tasca de recerca, a la que s'havia lliurat el doctor Montañà.

Durant els últims anys, la historiografia mèdica catalana, ha polaritzat una de les seves línies de recerca, cap a l'anàlisi dels llibres dels arxius de les parròquies catalanes.

Una primera aportació, va ser, com diu el mateix doctor Montañà, la que van fer els doctors Manuel Camps, pare i fill, amb el llibre *Aspectes sanitaris de l'arxiu de Sant Joan de Lleida. Segle XVII* (Lleida, 1983). Aquesta aportació encetava a casa nostra una insospitada i fructífera línia d'investigació. Dintre d'aquest marc historiogràfic l'obra de Montañà i Buchaca ve a insistir, i d'una manera brillant, en l'estudi del nostre passat mèdico-social, en funció d'un material fins ara pràcticament inexplorat i de primera mà.

Tots sabem que la història actual trenca amb els motlles de la que s'havia fet fins fa pocs anys. Ara no es deixa reposar tota la importància, en els noms i els fets dels reis o dirigents polítics, en les batalles o els pactes i en canvi es valoren els fets de la vida quotidiana, que han tingut una repercussió col-

lectiva i que s'ha demostrat que poden ésser considerats com a vertaders motors de la història.

És evident, que no n'hi ha prou amb la història militar o política com a úniques vies de representació de la nostra evolució, com s'havia proposat clàssicament. Cal conèixer molts altres aspectes i entre aquests, les inflexions demogràfiques i la incidència de la patologia ens semblen fonamentals. Cal també conèixer la història del progrés científic, que havia de permetre d'establir unes normes i uns costums col·lectius, que farien que la salut, no solament sigui un dret de l'individu, sino un deure de la solidaritat col·lectiva.

En efecte, l'estudi de la variabilitat dels preus dels productes de primera necessitat, l'augment o disminució de la producció agrícola, les diferències del balanç comercial, la incidència de la industrialització..., són factors entre d'altres, que graviten damunt de la vida dels homes i dels pobles.

Per això des d'un punt de vista històrico-mèdic, ens interessa aprofundir en el coneixement dels problemes que tenien les societats anteriors, entorn de la malaltia i de la mort. Saber quins eren els problemes que plantejaven aquests factors, com eren acarats i fonamentalment de quina manera van poder ésser solucionats.

Si acceptem que la salut és riquesa, com volien i van anunciar els il·lustrats, haurem de convenir que la malaltia és pobresa. Per altra part i tenint en compte que cada època té una patologia que li és pròpia —i que estudia la Patologia històrica—, el coneixement de quines eren les malalties més freqüents que van afectar als nostres pobles, ens permetrà una aproximació al nucli dels problemes històric-socials dels nostres avantpassats.

Aquest llibre del doctor Montañà, ens ajuda a conèixer la mort-natalitat i les epidèmies, durant els segles XVI, XVII i XVIII d'una de les ciutats més dinàmiques del nostre país: Terrassa.

Això ha de contribuir a un millor discerniment i comprensió de les nostres crisis demogràfiques, a un millor establiment de la seva cronologia i de la seva correspondència amb la d'altres comarques de Catalunya. Aquí cal fer un incís, en el sentit de que moltes vegades veiem com una epidè-

mia greu que deixa una gran mortalitat en una determinada població, ben just afecta, paradoxalment, a poblacions veïnes. L'explicació potser caldria buscar-la en la nostra turmentada geografia, en les vies de relació entre els pobles o tal vegada, en les variabilitats climatològiques.

Amb tot això volem dir que el treball present, al marge del seu valor intrínsec, té una altra virtut: la de fer una invitació a la continuïtat i al treball en equip. Així podrem fer llum sobre quina era la mitjana de vida i de salut dels nostres avantpassats. Una vegada tinguem a mà aquestes dades, estem segurs que podrem fer llum a alguns passatges foscos, conflictius, i controvertits de la nostra història.

Per altra part aquest llibre fa una aportació al coneixement dels sanitaris terrassencs, de base i llur situació. No tot ha d'ésser culte als grans homes i als grans descobriments. No sempre s'ha de fer una hagiografia constant. Cal també conèixer aquests professionals, la majoria ignorats perquè van fer una obra anònima, però que amb els seus coneixements i error —cal dir-ho tot—, van contriguir a la llarga a fer una vida més còmoda i segura dels antics habitants de la ciutat de Terrassa. Ells van ser protagonistes de primera línia en la lluita contra la malaltia i en acceptar i aplicar els canvis sanitaris. Al llibre s'hi adjunta a més a més, una llista d'adroguers, de llevadores i de manescals, que sempre van ésser unes professions d'enorme importància col·lectiva. Això ve a demostrar el lligam i connexió que existeix entre totes les activitats humanes i totes les ciències i també la seva interdependència entre elles i els seus professionals. Tots van contribuir al progrés de la nostra salut.

En definitiva bé podem afirmar que aquest llibre constitueix un esforç per conèixer la nostra història i més concretament la història de la medicina catalana, que cada vegada és mostra amb més caràcter i definició. La història de la medicina, ha de contribuir a fer llum sobre les condicions sanitàries i socials i els factors complexos, que des d'una perspectiva mèdica, han influït en l'evolució de la nostra societat.

Per altra part l'estudi del doctor Montañà, ve a enriquir la bibliografia comarcal, que tanta empenta i dinamisme, ha pres en els nostres dies. Penso que aquest estudi pot interes-

sar o millor dit, ha d'interessar a un ampli ventall de lectors. No solament als més directament implicats, com poden ésser els sanitaris i els terrassencs, sinó també a antropòlegs, economistes, sociòlegs, polítics, etc.

Aquest llibre, per últim, ve a demostrar la connexió íntima que existeix entre la Medicina, la malaltia, la mort, els canvis sanitaris i la política de salut.

Darrera de cada agulla d'una mortalitat massiva apareix una actitud reflexiva nova. La suma d'una sèrie d'experiències abocaren a l'home davant d'unes noves perspectives.

Per tot això hem de felicitar-nos, que el doctor Montaña hagi esmerçat el seu interès i la seva capacitat, en l'estudi d'un material inèdit i de primera mà, que ha de contribuir, ja ho hem dit, a enllumenar el nostre passat. Aquesta informació de base, reforça el nostre il·lusionat projecte comú.

Dr. JACINT CORBELLA
President de la Societat Catalana
d'Història de la Medicina

INTRODUCCIÓ

I

En primer lloc hem de dir que el contingut d'aquest llibre és el comentari de la Tesi Doctoral que vaig llegir a la Universitat de Barcelona el mes de juny de 1986, sota el títol de: *Aspectes Sanitaris dels Arxius de les Parròquies del Terme i Vila de Terrassa als segles XVI, XVII i XVIII*. (Sant Esperit - Vila de Terrassa, Sant Pere de Terrassa, Sant Quirze de Terrassa, Sant Julià d'Atura, Sant Vicenç de Jonqueres, Sant Martí de Sorbet, Sant Miquel i Santa Maria de Toudell).

En un principi es va pensar en canviar el títol i posar-ne un de diferent del que tenia l'obra original. Això finalment ha estat rebutjat i s'ha mantingut el mateix títol degut al fet que és el que reflecteix millor el contingut de l'obra quant a la intenció de l'estudi i el seu contingut més ampli. D'altra banda també hi trobaran algunes referències demogràfiques i militars. L'estudi no ha pogut ésser un tot homogeni degut a les llacunes documentals existents. Aquest condicionant ens ha portat a fer un estudi parròquia per parròquia.

D'aquest antic terme han sorgit les poblacions actuals les quals han patit diferents agregacions i segregacions al llarg de la història. En alguns casos el que era una parròquia ara és un municipi; en d'altres casos ha estat l'agrupació de diverses

parròquies el que ha format un municipi. També hi ha casos com el de Sabadell, que ja existia com a municipalitat, al qual se li van agregar les parròquies de Sant Julià d'Altura i la de Sant Vicenç de Jonkeres, les quals, en l'època estudiada, pertenyien a la Universitat forana de Terrassa, fins el punt que en l'actualitat —en el Sabadell actual— tan sols es conserven els llibres sacramentals de la parròquia de Sant Julià d'Altura.

II

Aquest treball que teniu a les mans està en la línia d'altres treballs que s'estan realitzant arreu de Catalunya, tot seguint el camí iniciat per Manuel Camps i Clemente i Manuel Camps i Surroca en el llibre *Aspectes Sanitaris de l'Arxiu de Sant Joan de Lleida* i per Josep M. Calbet i Camarasa i Jacint Corbella i Corbella en el *Diccionari Biogràfic de Metges Catalans*.

Aquí hi trobaran l'estudi dels arxius parroquials de què es disposa en l'actualitat sobre Terrassa, Sabadell, Sant Quirze del Vallès i de Viladecavalls, realitzats des del punt de vista sanitari-demogràfic. En primer lloc i per tal de situar-nos hi ha unes notes del que era el terme municipal de Terrassa als segles XVI, XVII i XVIII.

Seguidament, distribuït per segles i en cada segle per parròquies, anem desenvolupant els comentaris sobre els professionals sanitaris, les causes de mort, sobretot mèdico-legals, les epidèmiques, la mortalitat infantil, la natalitat, la nupcialitat, els aspectes militars i d'altres deduccions demogràfiques que fan referència a aquest tres segles.

Al final hi trobaran un índex de sanitaris.

Bé, això és tot, només dir que si algú està interessat a veure el desenvolupament de l'estudi o examinar les taules i les gràfiques només ha de consultar l'obra original.

EL TERME MUNICIPAL

El terme del castell de Terrassa era molt extens. A mesura, però, que avança la reconquesta, aquest extensíssim terme, va fraccionant-se,¹ de manera que el terme del castell de Terrassa queda reduït finalment i limitat, ultra la vila, al territori de les vuit parròquies següents: San Pere de Terrassa, Sant Vicenç de Jonqueres, San Julià d'Altura, Sant Quirze de Terrassa, Sant Feliuet de Milanys, Sant Miquel i Santa Maria de Taudell i Sant Martí de Sorbet.²

Fins el segle XVI, del nostre territori municipal, s'anomenava Universitat de la Vila i Terme del Castell de Terrassa.³

A mitjan segle XVI és quan es formen les dues universitats o municipis de Terrassa, que són la Universitat de la Vila i la Universitat Forana, aquesta constituïda per set parròquies. El dia 9 de març de l'any 1562 hi ha un privilegi del lloctinent general del Principat que aprovava les capitulacions establertes entre «los hòmens de la vila i terme de Terrassa, ço és, de les parroquies de Sanct Pere, Sant Julià, Sanct Quirze, Sant Vi-

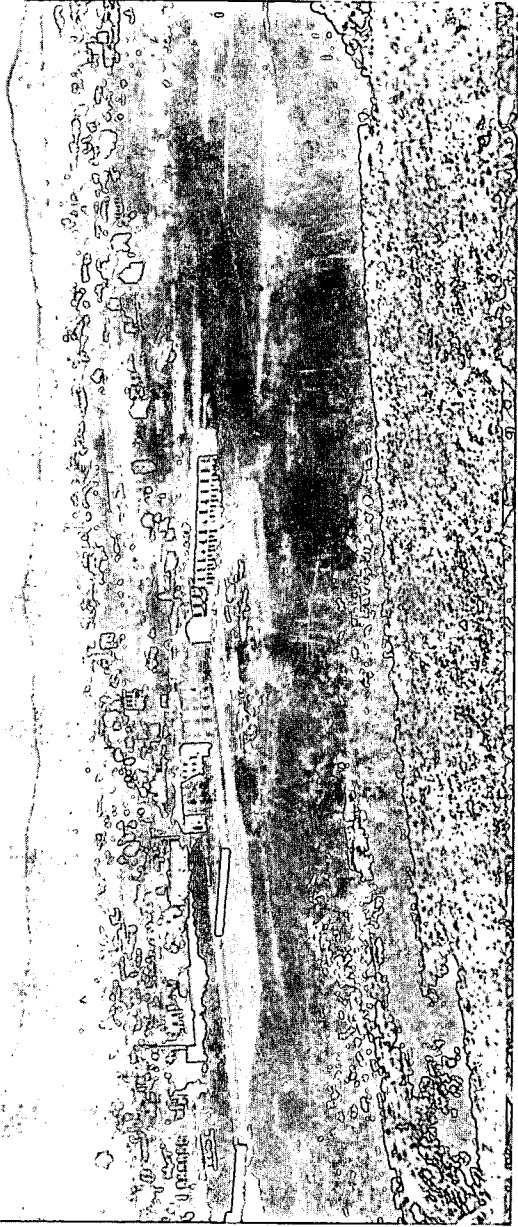
1. Cardús, Salvador. *Terrassa Medieval. Visió històrica.* (Terrassa, Fundació Soler i Palet, 1960), pàg. 197.

2. *Ibid.*, pàgs. 197, 198.

3. Domènech, Josep M.^a. *Història breu de Terrassa.* (Terrassa, Fundació Soler i Palet, 1972), pàg. 99.

B. C.—370—TARRASA

Vista General

Vista de Terrasa, 1908. Foto Arxiu Tobella.

cens de Junqueres, Sancta Maria de Taudell, Sanct Miquel i Sanct Marti, las quals tots junts fan una Universitat, per apartar-se de dissensions y confusions entre ells, supliquen a vostra senyoria illustrissima sia servit donarlos licentia que's divisis e separàs».⁴

És a partir d'aquesta època que es crea el terme de Sant Pere de Terrassa, anomenat també Universitat Forana, format per set parròquies. La Vila queda tancada per les seves pròpies muralles. El terme de Sant Pere de Terrassa el 1562 aconseguia la constitució de la pròpia Universitat Forana, amb la qual cosa l'antiga vila menestral i fabril restava pràcticament tancada dins les muralles.⁵

En el conjunt de parròquies que formen la Universitat Forana, anomenat també Terme de Sant Pere de Terrassa o a voltes només Terme, hi trobem a faltar la parròquia de Sant Feliuet de Milanys, que formava part de l'antic Castell de Terrassa. Doncs bé, aquesta parròquia va passar a ser una «Sofragania» de la parròquia de Sant Quirze de Terrassa, fet que hem pogut constatar explícitament en consultar els llibres sacramentals d'aquesta parròquia.

Hem trobat alguns autors, com és el cas del Dr. Ventalló, que no anomenen la parròquia de Sant Miquel de Taudell com a parròquia concreta que havia format part de la Universitat i que deien el següent: «Formóse pues, la Universidad de la parte foránea con las parroquias de San Pedro, San Julián de Altura, San Quirico, Sant Vicente de Junqueras, Santa Maria de Taudell, y Sant Martín de Sorbet».⁶ Considerem que aquest fet ha estat un descuit o bé que la considerava inclosa —la P. de St. Miquel de Taudell— en la parròquia de Santa Maria de Taudell o en la parròquia de Sant Martí de Sorbet.

A part de les dues municipalitats esmentades, posteriorment es crea una batllia com a conseqüència dels litigis del Marquès de Sentmenat. El 23 d'abril de 1729 aconseguiren la segregació de la Quadra i delimitaren la nova jurisdicció centrada en el

4. Cardús, Salvador. *Terrassa Medieval...*, op. cit., pàg. 45.

5. Baulies, Jordi. *El Municipi de Terrassa 1877-1977*. (Caja de Ahorros de Terrassa, 1977), pàg. 13.

6. Ventalló i Vintó, José. *Tarrasa antiga i moderna*. Ensayo histórico. (Terrassa, Imp. La Industrial, 1879), pàg. 255.

Castell-Cartoixa i en les terres dels costats del torrent de Vallparadís, que eren propietat de Francesc Sentmenat, la caseta d'en Pi, el mas de la Castlania, Can Palet de la Quadra i Can Figueres.⁷

Queda clar doncs, que Terrassa, des del 1562, va quedar dividida en dues Universitats o Municipis diferents, encara que subjectes a un mateix Batlle: «libres quedaron ambos ayuntamientos en todo lo concerniente á policía é imposiciones, tenían absoluta independencia en el orden económico, pero no en la administración de justicia que dependia como hemos dicho del Bayle de Terrassa».⁸ El mateix trobem en el llibre d'En Sabat: «con sujeción al Bayle de Terrassa en todo lo relativo a la administración de justicia».⁹

La Universitat de la Vila de Terrassa estava formada per: «seis Regidores, dos Síndicos y dos Diputados. Su territorio que abrazaba un cuarto de hora de circunferencia, contaba 700 casas y 2.500 personas de comunión».¹⁰ La Universitat de la part Forana estava formada per: «cinco Regidores, dos Síndicos y dos Diputados, comprendiendo su territorio de cuatro horas de longitud y tres y media de latitud».¹¹ Així trobem que el Batlle residia dintre de Terrassa.¹²

La municipalitat de Terrassa, des del 9 de març del 1562 fins el dia 7 d'agost del 1800, va estar formada per dues municipalitats representades per un mateix Batlle, que era el que administrava la justícia. Durant tot aquest període tan sols trobem la segregació de la Quadra el 23 d'abril de 1729 que formarà una Batllia a part.

Va ésser, com hem dit, el 1800 que la Universitat Forana va obtenir la segregació total i la facultat d'eleger el seu propi Batlle «Mandatoria del Real y Supremo Consejo de Castilla

7. Baulies, Jordi. Op. cit., pàg. 28.

8. Ventalló i Vintró, José. Op. cit., pàg. 256.

9. Sabat Anguera, J. Estudio histórico crítico del municipio de San Pedro de Terrassa. Memoria escrita con motivo de la agregación de dicho municipio a las ciudades de Terrassa y Sabadell. (Tarrasa, José Ventayol, 1904), pàg. 8.

10. Ventalló i Vintró, José. Op. cit., pàg. 256.

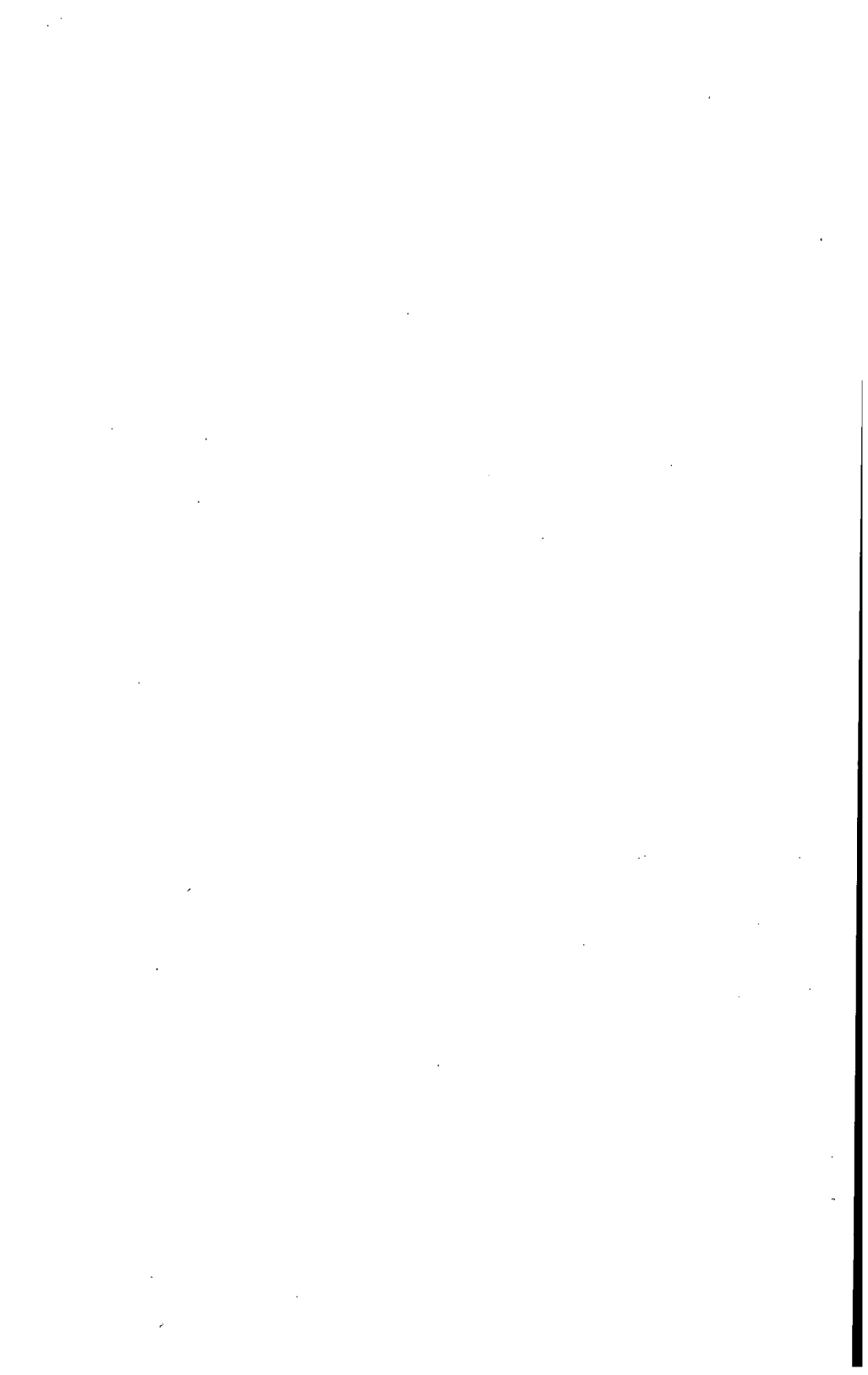
11. Ibid., pàg. 256.

12. Domènech, Josep M.^a Op. cit., pàg. 99.

concediendo facultad á los vecinos de la parte foránea de la villa de Tarrasa para que puedan por si solos proponer Bayle independiente del de la villa».¹³

Posteriorment, es van anar produint annexions i segregacions territorials, àdhuc amb el naixement de nous municipis, fins arribar al que és actualment.

13. Sabat Anguera, J. Op. cit., pàg. 14.

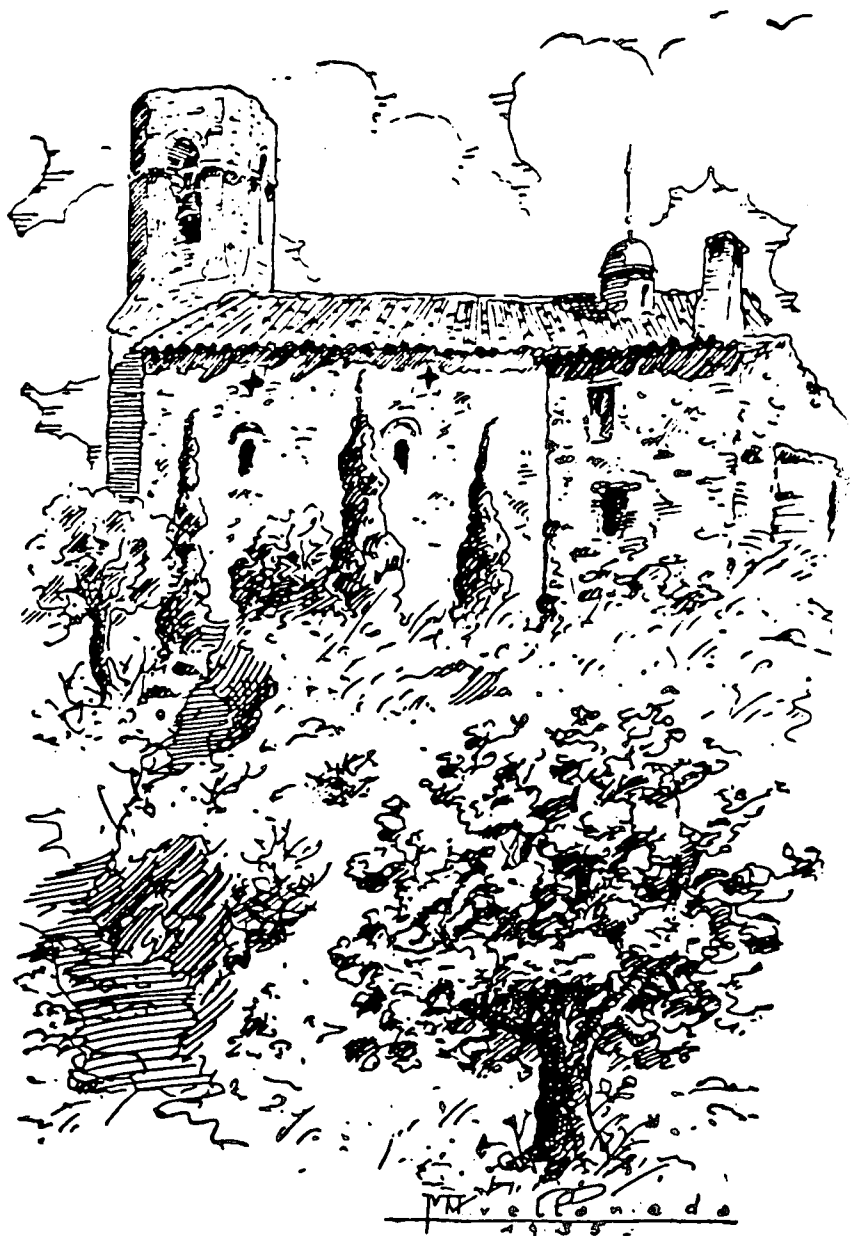
SEGLE XVI

En l'actualitat es disposa de poca documentació del segle XVI a causa dels estralls i agressions que han rebut els arxius parroquials al llarg del temps, sobretot en èpoques de guerra o revolta i àdhuc en alguna època de pesta.

De les parròquies que formaven part del Terme i Vila de Terrassa tan sols d'una se n'ha conservat algun llibre sacramental, aquesta ha estat la parròquia de Sant Julià d'Altura. Això sembla ser que no ha estat pas perquè sí, sinó pel fet que, durant molt temps, han tingut cura d'aquest llibres a la masia de Can Ustrell, la qual encara actualment s'encarrega de la seva conservació. Cal dir que es disposa de fotocòpies dels llibres a l'Arxiu Municipal Històric de Sabadell, on es poden consultar.

Tot i la cura que van tenir-ne els habitants de la masia de Can Ustrell, en l'actualitat, tan sols es disposa dels llibres d'òbits del segle XVI que comencen l'any 1567.

A continuació, doncs, farem un estudi-comentari dels òbits de la parròquia de Sant Julià d'Altura des de 1567 fins a 1601, ja que no disposem de documentació de les altres set parròquies. Dels llibres sacramentals de la parròquia del Sant Esperit de Terrassa tan sols en tenim alguna notícia a través del llibre del Vot de Terrassa a Sant Roc de Salvador Cardús, on en fa algun comentari. S. Cardús els havia pogut consultar abans que es cremessin durant la guerra civil. Aquests també els intentarem comentar.

Sant Julià d'Altura, l'església. Dibuix de Mateu Avellaneda.

I. PARRÒQUIA DE SANT JULIÀ D'ALTURA.

A) *Estudi de les Causes de Mort a la Parròquia de Sant Julià d'Altura el segle XVI (1567-1599)*

Aquí pretenem fer un comentari-estudi numèric de les causes de mort tan natural, documentada, com violenta, a la parròquia de Sant Julià d'Altura, durant el segle XVI.

Aquest arxiu comença l'any 1567, hem fet, per tant, l'estudi des d'aquesta data fins l'any 1599, és a dir, durant un període de 33 anys.

La parròquia de Sant Julià d'Altura, no havent estat numèricament important pel que fa a nombre d'habitants, sí que el seu arxiu està molt ben conservat i, pel que fa a llibres d'òbits, és el més antic de la Vila i Terme de Terrassa.

a) *Aspects generals*

Durant aquest període moriren a la parròquia 152 adults (cossos) i 43 nens (albats), és a dir, una mortalitat total de 195 òbits.

L'any de màxima mortalitat global va ser el 1580, amb 18 morts. Hi ha quatre anys en què no hi ha hagut cap mort, aquest any van ser els següents: 1585, 1590, 1591 i 1599.

Els mesos de màxima mortalitat global d'aquest període van ser l'agost i el setembre.

b) Comentaris sobre mort violenta

De morts violentes documentades n'hi ha 9, és a dir, que comparant-ho, la mortalitat global és d'un 4,61%, ara bé, si ho comparem amb la mortalitat adulta, és d'un 5,92 %.

L'any de màxima mortalitat violenta va ser el 1594 amb dos casos «mort de un Llamp».

La mort violenta en relació als mesos va ser la següent: 2 casos el març, 1 el maig, 3 el setembre, 1 l'octubre, 2 el novembre.

Totes les morts violentes d'aquests 35 anys van ser del sexe masculí, no hi va haver cap mort violenta femenina, ni tampoc la de cap infant.

<i>Tipus</i>	<i>Homes</i>
Sense especificar «mataren»	3
Arma de foc	3
Desastre natural «un llamp»	2
Arma blanca	1
	—
TOTAL	9

1. Tipus concrets de mort violenta

De les 9 defuncions per mort violenta trobades en el període que va des de 1567 fins a 1599, l'ordre de freqüència és el següent: 3 casos sense especificar «mataren», 3 per arma de foc, 2 per desastre natural «un llamp» i un per arma blanca.

Ara farem un estudi particular de cada tipus, fixant-nos en les dades temporals (any i mes), en les dades personals i en les dades etiològiques mèdico-legals.

a) Mort per arma de foc

Li correspon el 33,33 % del total de les morts violentes. Els mesos foren els següents: 1 cas el març i 2 el novembre.

No podem concretar l'etiologia mèdico-legal amb certitud, encara que, amb tota probabilitat, era d'origen criminal. Els tres casos moriren de «mort de pedrenyal».

b) Sense especificar

Li correspon el 33,33 % del total de morts violentes. En cap dels tres casos s'especifiquen amb què van ser morts, però sí que hi diu que els «mataren», per tant l'etiologia mèdico-legal probablement era d'origen criminal. Els mesos foren els següents: 1 cas el març, 1 el maig i 1 l'octubre.

c) Desastre natural

Li correspon el 22,22 % del total de morts violentes. Els mesos foren els següents: 2 casos el setembre. Tots dos casos foren l'any 1594. Els dos casos foren morts per «un llamp».

d) Arma blanca

Li correspon l'11,11 % del total de les morts violentes. El mes en què es produí la mort fou el setembre. L'etiologia mèdico-legal, amb tota probabilitat, fou d'origen criminal. «Jove lo qual trobare degolat en lo torrent den Font en lo terme de Terrassa al qual trobaren una bulla», el 7 de setembre de 1581.

c) *Comentaris sobre mort natural*

Aquí comentarem les causes de mort natural documentades, en què constin algunes dades en relació a la malaltia, mort, algun símptoma o signe de malaltia que ens ajudi a interpretar l'etiologia de la mort.

De morts naturals en què consti alguna etiologia o símptoma de la mort o de la malaltia que patia el difunt se n'han trobat només 4, que comparat amb el total global de mortalitat és un 2,05 %, ara bé, si ho comparem amb la mortalitat d'adults és d'un 2,63 %.

En relació als mesos va ser la següent: 1 cas el gener, 1 a l'abril i 2 el juliol.

Pel que fa al sexe, trobem dues dones i dos homes.

<i>Tipus</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
Mort sobtada «mort subitánea» «basca»	1	1
Perd la paraula	1	1
TOTAL	2	2

1. *Tipus concrets de mort natural*

De les 4 morts naturals documentades de les quals en consta alguna dada, des del 1567 fins al 1599, l'ordre de freqüència és el següent: 2 casos de mort sobtada (una «mort subitánea» i l'altre «basca»).

Incloem «Basca» ja que era un fet inesperat, sobtat i que conduïa a la mort ràpida.¹⁴

I 2 casos que perden la paraula.

Ara farem un estudi particular de cada tipus, fixant-nos en les dades temporals (any i mes) i en les dades personals, ja que l'etiologia, amb les dades que tenim, és molt difícil d'esbrinar.

a) Mort sobtada

Li correspon el 50 % del total de morts naturals.

Els mesos foren els següents: 1 cas el gener i 1 l'abril.

El sexe: 1 cas fou un home «mort subitánea i l'altre cas una dona «una basca».

b) Perd la paraula

Li correspon el 50 % del total de morts naturals.

Els mesos foren els següents: 2 casos el juliol.

El sexe 1 cas fou un home i l'altre cas una dona.

B) *L'epidèmia de glànola o pesta bubònica*

La pesta bubònica que es va produir a tot Catalunya i que va afectar, de forma particular Terrassa, en la cual va ser de-

14. Aspectes Sanitaris de l'Arxiu de Sant Joan de Lleida. Segle XVII. M. i C. Camps (Seminari Pere Mata. Lleida, 1983), p. 82.

clarada la pesta el dia 15 d'agost de 1588, dia de l'Assumpció de la Verge Maria.¹⁵

Aquest flagell va causar molts morts a la Vila de Terrassa; Salvador Cardús que va poder consultar els llibres sacramentals de la parròquia de la Vila (Sant Esperit), que van desaparèixer en l'última guerra civil, diu, en el seu llibre el *Vot de Terrassa a Sant Roc*, «En lo any de 1589 que comptaven los 15 dies del mes de agost, dia de Nostra Senyora, fou quant fugiren tots los habitants en nostra vila por lo mal la pesta y fou nomina que entre fins la vila y altres llochs de la present parròquia muriren 230 persones, les ànimes de les quals tinga nostre Senyor en lo Cel. Amen». (Arxiu Parroquial del Sant Esperit: Llibre de Baptismes, 1571-1595, avui desaparegut).¹⁶

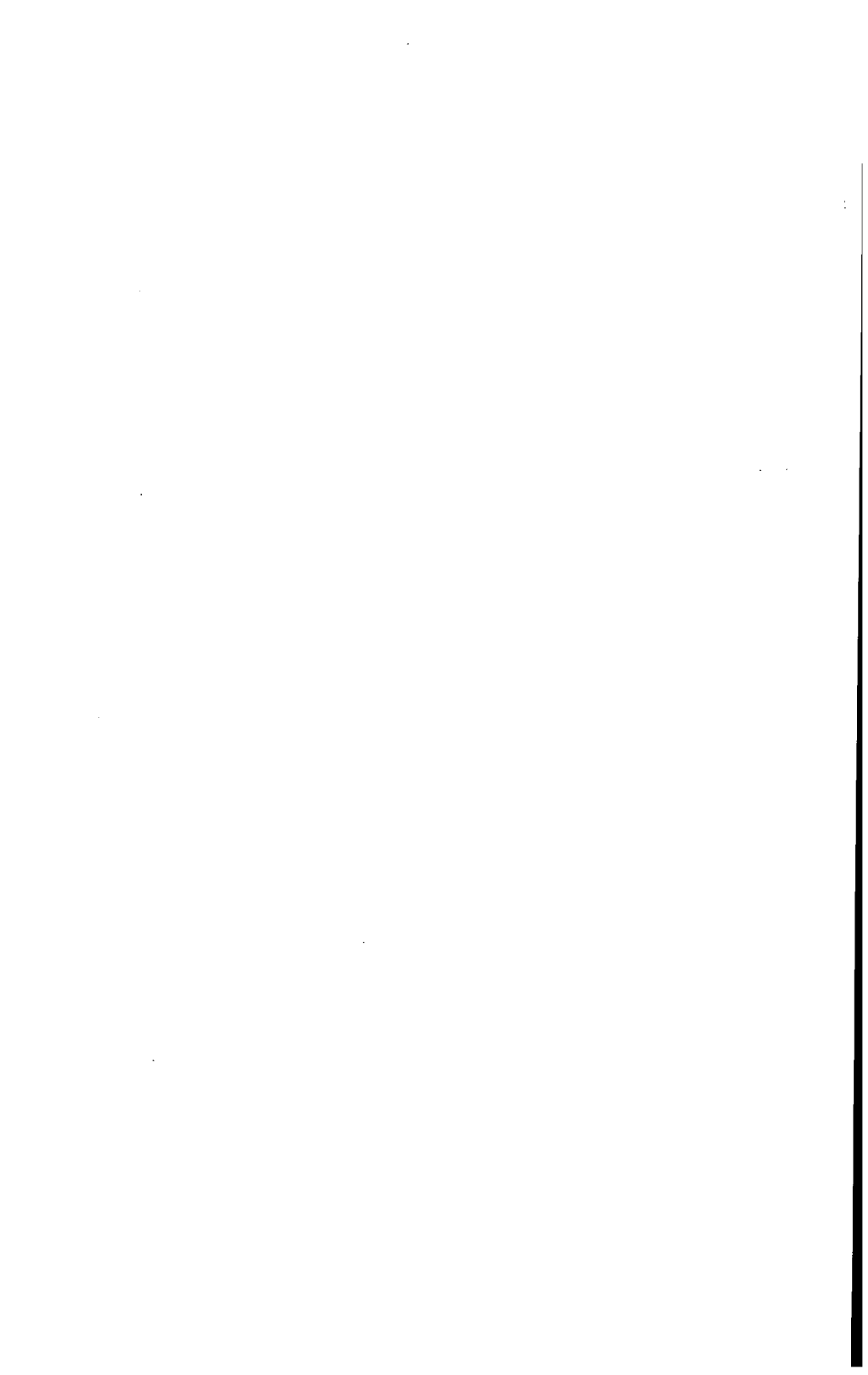
Tot el que va afectar aquesta pesta a la Vila de Terrassa està molt ben descrit en l'esmentat llibre d'En S. Cardús, en què podem llegir que la pesta bubònica va causar la mort a molts habitants de la Vila de Terrassa.

Com que actualment tan sols es conserven els llibres sacramentals i, còncretament, els d'òbits del segle XVI de la parròquia de Sant Julià d'Altura i ja que els de les altres parròquies que pertanyien a la Vila i Terme de Terrassa actualment han desaparegut, en aquests últims anys del segle XVI, en els llibres d'òbits de la parròquia de Sant Julià d'Altura, no hi hem trobat cap augment de mortalitat que ens faci sospitar l'existència d'una epidèmia. A més, no hem trobat cap referència concreta a cap òbit en què constés escrit que morí del «mal contagiós» ans al contrari, la mortalitat dels anys 1588, 1589, 1590 és molt poca a la parròquia.

Podríem concloure que, segurament, tenint en compte tan sols els llibres d'Òbits de la parròquia, l'epidèmia de glàbola no va afectar les masies que componien la parròquia rural de Sant Julià d'Altura.

15. Cardús, Salvador. *El Vot de Terrassa a Sant Roc* (Terrassa, Fundació Soler i Palet, 1964), p. 14.

16. *Ibid.*, p. 17.

SEGLE XVII

Després d'haver fet un estudi any per any de la natalitat, mortalitat i matrimonis, així com del personal sanitari, causes de mort, aspectes militars i socials dels llibres Sacramentals de les Parròquies de la Vila i Terme de Terrassa, pretenem donar una visió de conjunt, tot fent un estudi global de cada una de les parròquies durant aquest segle, tenint en compte les llacunes documentals existents i tenint en compte i comentant els següents aspectes: Estudi de les causes de mort natural; violenta i sospitosa; epidèmies; estudi de la Natalitat i dels Matrimonis; estudi del personal sanitari; aspectes militars i socials i gràfiques estadístiques.

Hem de comentar que durant aquest segle hi ha una manca de llibres sacramentals de les parròquies del Sant Esperit de Terrassa i de Sant Vicenç de Jonqueres, en tots dos casos degut a les guerres o revoltes passades. En canvi sí que disposem dels llibres sacramentals de Sant Pere de Terrassa, Sant Quirze de Terrassa, Sant Julià d'Altura, Sant Martí de Sorbet, Santa Maria i Sant Miquel de Toudell, malgrat que també tinguin algunes llacunes documentals, per causa dels estralls de les guerres.

Tot i patir aquestes mancances documentals intentarem fer un estudi-comentari al més acurat possible dintre de les possibilitats documentals existents i que aporti alguna claredat en la comprensió i coneixement de la vida dels terrassencs del segle XVII.

I. PARRÒQUIA DE SANT PERE DE TERRASA

A) *Comentari sobre els professionals sanitaris*

Tenint en compte les vegades que han estat trobats documentalment i en relació a la possible rellevància social que podrien haver tingut, els metges més anomenats són: Francesch Bugunya, Antoni Escuder i Francesc Farrés i Rosell; els Cirurgians: Joan Fina, Arnaldes Martines i Magí Montaner; els Apotecaris: Jaume Bajona i Francisco Dimas; els Adroguers: Francesc Vergues i Francisco Pont.

El nombre total de partides de baptisme consultades ha estat de 1986 (llibres de baptismes des del juliol de 1610 fins el 1700, ambdós inclosos), el nombre de partides de matrimoni consultades és de 437 (llibres de matrimoni des del maig del 1610 fins el 1700 inclòs), durant aquest segle, a la Parròquia de Sant Pere, no hi ha més llibres sacramentals, excepte un llibre de comunions del 1630 fins el 1779 en què no consta cap professional sanitari.

El número total de professionals sanitaris trobats, incloent-hi els repetits, ha estat de 68, per tant, la relació de professionals trobats en les partides consultades ha estat d'un sanitari cada 35,7 partides.

Els professionals trobats són: Metges 12 (17,64 %), Cirurgians 13 (19,11 %), Apotecaris 10 (14,70 %), Llevadores 1 (1,47 %), Adroguers 12 (17,64 %).

Tal vegada cal destacar l'absència en les partides consultades de Manescals o Albaiters.

Troblem tots els professionals com a testimoni o padrins. Solament hi trobem el casament d'un Apotecari «Jaume Bajona, Apotecari fonchs sposat el 1-12-1630». Hi trobem també, en algun cas, els acompanyants del testimoni o del padrí.

Pel que fa a la procedència, he de dir que la majoria eren de la parròquia o de la Vila de Terrassa, perquè en alguns casos hi diu: és de la «present parròquia». Segurament deu referir-se al fet que és del nucli urbà de Terrassa. De fora només n'hem trobat quatre: dos metges, un apotecari i un adroguer.

Els sanitaris que procedien de fora de Terrassa són: Francisco Pont, Dr. en Medicina de Monistrol de Montserrat; Daniel Pons, Dr. en Medicina de la Vila d'Olesa; Joseph Carreras, Apotecari de la Vila d'Olesa; Gabriel Soler, Adroguer de Barcelona.

a) *Professionals sanitaris femenins*

El treball de la dona i el seu reconeixement social, en aquella època, eren molt poc importants ja que quedava relegada al marit, malgrat que dos segles abans (en el segle xv), segons un estudi que fa Pierre Bonnaissie sobre l'organització del treball a Barcelona a finals del segle xv, hi trobem:

«Así, el trabajo de la mujer no debe ser considerado como un simple trabajo de emergencia. Puede aspirar a los mismos títulos que el hombre en el dominio profesional».¹⁷ També diu: «una mujer sólo puede ejercer una profesión con el consentimiento de su marido».¹⁸

Curiosament durant aquest segle hem trobat dues dones fent de professionals sanitaris: una Cirurgiana i una Llevadora.

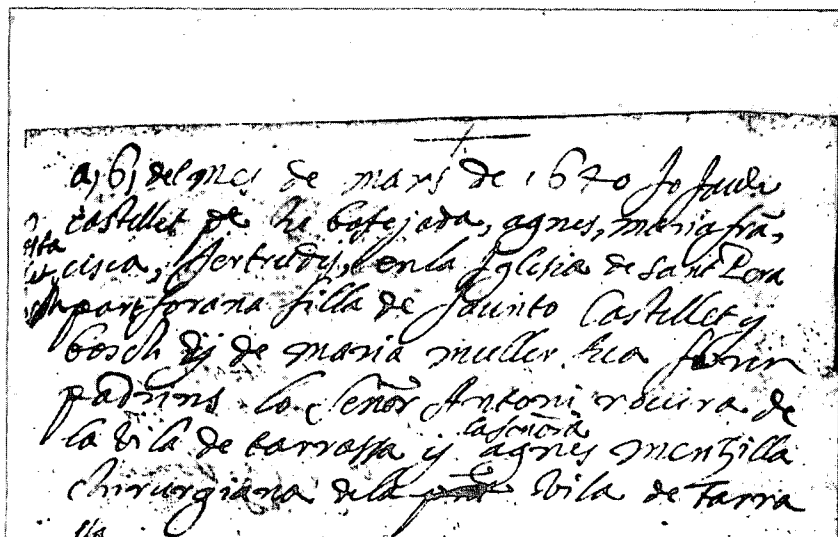
En una partida de Baptisme hi trobem com a padrina una cirurgiana anomenada «Sañora Agnes Menzilla». La transcripció de la partida, la qual es troba en el llibre de Baptisme

17. Bonnaissie, Pierre: *La Organización del Trabajo en Barcelona a fines del siglo xv*. (Consejo superior de investigaciones científicas. Barcelona, 1975). *Anuario de Estudios Medievales*, Anejo 8. Universidad de Barcelona (Instituto de Historia Medieval), p. 108.

18. *Ibid.*, p. 107.

núm. 2 (3 d'abril del 1635 al desembre del 1671), es troba a la part superior de la pàgina núm. 24 i és la següent:

»a, 6, del mes de mars de 1640 jo franch Castellet he batejada, agnes, maria, francisca, gertrudis, en la Iglesia de Sant Pere part forana filla de Jacinto Castellet y Bosch y de Maria muller sua foren padrins lo Señor Antoni Rovira de la vila de Tarrassa y la Sañora Agnes Menzilla Chirurgiana de la vila de Tarrassa».¹⁹

a, 6, del mes de mars de 1640 Jo franch
Castellet de he batejada, agnes, maria, fran-
cisca, Gertrudis, en la Iglesia de Sant Pere
part forana filla de Jacinto Castellet y
Bosch y de maria muller. hea foren
padrins lo Señor Antoni rovira de
la vila de Tarrassa y agnes menzilla
Chirurgiana de la vila de Tarrassa

Agnès Menzilla, Cirurgiana de la Vila de Terrasa. Llibre de baptismes de Sant Pere de Terrassa de 1635 a 1671 (partida de baptisme del 6 de març de 1640).

La partida de baptisme ho diu ben clar es tracta d'una Cirurgiana. Ara bé, el que no queda tan clar és el fet que realment ho fos, podem fer diferents especulacions, però per causa de les poques notícies que tenim de dones cirurgianes, les hipòtesis són les següents:

— Que realment ho fos. Aquesta hipòtesi quedaria recolzada per la molt clara evidència de la partida i per les cites

19. A. P. S. P. Llibre de Baptismes: 1635-1671.

que he fet del llibre de Pierre Bonnaissie sobre l'organització del treball.

— Que fos la dona d'un cirurgià i que ella agafés el títol, que la denominessin cirurgiana de forma social.

— Que fos la vídua d'un cirurgià i que havent après l'ofici del seu marit, en quedar-se vídua, amb fills i gaudint de poques rendes, li deixessin exercir la professió.

— Que fos la vídua d'un cirurgià i que, en tenir fills i poques rendes, li deixessin utilitzar el títol de cirurgiana, però que fossin altres professionals al seu càrrec (cirurgians) els que fessin aquest treball.

Amb tot i la raresa de trobar una cirurgiana en aquella poca en què el treball estava vetat a les dones, penso que es podria tractar realment de la primera que ha tingut Terrassa (podria haver-hi hagut anteriorment cirurgianes o metgesses jueves, ja que la religió jueva era més tolerant pel que fa al treball femení). Malgrat tot cal deixar obertes les altres hipòtesis esmentades.

Pel que fa a la llevadora trobada a la partida de baptisme hi diu «fonch batejat en sa casa per la lavadora Ramona Puyola de la vila de Terrassa» el 18-4-1652.²⁰

És l'única llevadora que hem trobat durant aquest segle: Ramona Puyola i la trobem batejant un nen. Segurament, havia assistit a la seva mare quan anava de part. Aquí tenim una constància de l'actuació de les llevadores.

Segurament aquesta professió de llevadora, no era considerada en sentit exclusiu, sinó que es devia compaginar amb altres feines.

D'altra banda, aquí ens trobem amb una feina, que durant molts anys ha estat reservada a les dones. «Algunas mujeres, en efecto, realizan una actividad diferente al marido».²¹

Per acabar, vull constatar que no he trobat cap més dona de qui constés la seva professió.

20. Ibid.

21. Bonnaissie, Pierre. Op. cit., p. 106.

b) *Relació de Sanitaris*

1. Metges:

- Dr. Arnella, Esteve, 1621, 1625.
- Dr. Arbues, Lluís, 1688.
- Dr. Bugunya (Bugaña), Francesc, 1661, 1664.
- Dr. Campmany, Antoni, 1620.
- Dr. Comellas, Hyacintho, 1659.
- Dr. Creueder, Anton, 1683.
- Dr. Duran, Joan, 1619.
- Dr. Escuder (Escoder), Antoni, 1683, 1684, 1700.
- Dr. Farrés i Rosell, Francesch, 1682.
- Dr. Pons, Daniel, 1682.
- Dr. Pons, Francisco, 1674.
- Pual, 1670.

2. Cirurgians:

- Coll, Francesch, 1695.
- Come, Juan, 1674.
- Comellas, Joan, 1679.
- Cruz, Rafel, 1673.
- M.º Fina, Joan, 1657, 1663, 1674, 1675.
- M.º Martines, Arnaldes, 1616, 1619.
- Martines, Joseph, 1621.
- Maurici, Jeronim, 1627.
- Menzilla, Agnes, 1640.
- Sr. Montaner, Magi, 1690, 1693.
- Soler, Joan, 1642.
- Pineda, Joseph, 1660.

3. Apotecaris:

- Alavedra, Salvador, 1630.
- Amat, Francisco, 1700.
- Bajona, Jaume, 1630.
- Dimas, Francisco, 1670, 1672.
- Carreras, Joseph, 1695.
- Fontanet, Martí, 1662.
- Granera, Antoni, 1618.
- Parri, Francesc, 1636.
- Sr. Poll, Pau, 1686.
- M.º Tapies, Geronim, 1617.

4. Llevadora:
Puyola, Ramona, 1652.
5. Adroguers:
 Barceló, Matheu, 1699.
 Bastany, Jaume, 1675.
 M.º Bonarch, Miquel, 1638.
 Claramunt, Francesch, 1676.
 Font, Francesch, 1669, 1678.
 Llonch (Llonc), Jaume, 1618, 1619.
 Pla, Joan, 1642.
 Planell, Domingo, 1649.
 Pont, Francisco, 1676, 1678, 1695, 1689.
 Soler, Gabriel, 1617.
 Vergues (Vargues o Bargues), Francesch, 1639, 1646, 1647, 1648, 1658.
 Vergues, Joan, 1635.

B) *Comentaris sobre la Natalitat*

El número total de naixements des del juliol del 1610 fins el desembre del 1699 va ser de 1.949, d'aquests 969 eren nens i 980 eren nenes. Com es veu, el naixement de nens i nenes està bastant equilibrat. El número total de «ventures» * va ser de 36 durant tot el segle. Aquesta xifra significa un 1,84 % dels naixements del període concret que va del 1635 fins al 1652. Un total de 13 fills il·legítims d'aquest període corresponen a la Guerra dels Segadors i el moviment de tropes posterior a la guerra, així com a la lacra de la Pesta de mitjans de segle.

La natalitat es va incrementant durant aquest segle. A partir del 1635 hem trobat alguns pics de màxima natalitat, serien el 1640 amb 45 naixements, el 1652 amb 43 i el 1654 amb 37.

El mes de màxima natalitat al llarg del segle va ser el de gener amb 205 naixement i li correspon per tant, el 10,5 % dels naixements per mesos.

* Són els fills il·legítims

C) *Comentaris sobre els matrimonis*

El total de matrimonis contrets des del maig del 1610 fins el desembre del 1699 ha estat de 433. D'aquests matrimonis n'hi ha hagut 379 celebrats entre fadrí i donzella, un 87,52 %; 44 celebrats entre fadrí i vídua, un 10,16 %; 9 celebrats entre viudo i donzella, un 2,07 %; 1 celebrat entre viudo i vídua, un 0,23 %.

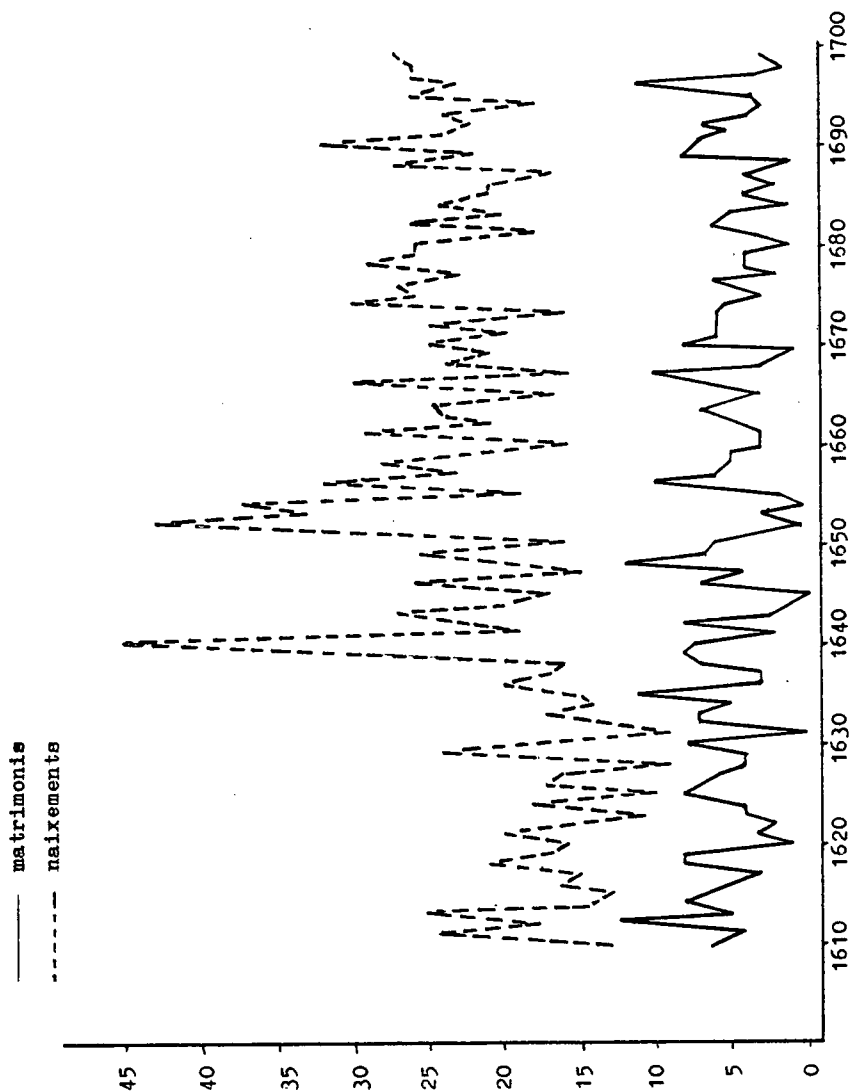
El període en què hi ha més casaments de vídues és el posterior a la guerra del 1640.

El número de matrimonis es va mantenint al llarg del segle, amb un punt de baixa a partir del 1670 fins el 1688 en què hi ha una certa represa.

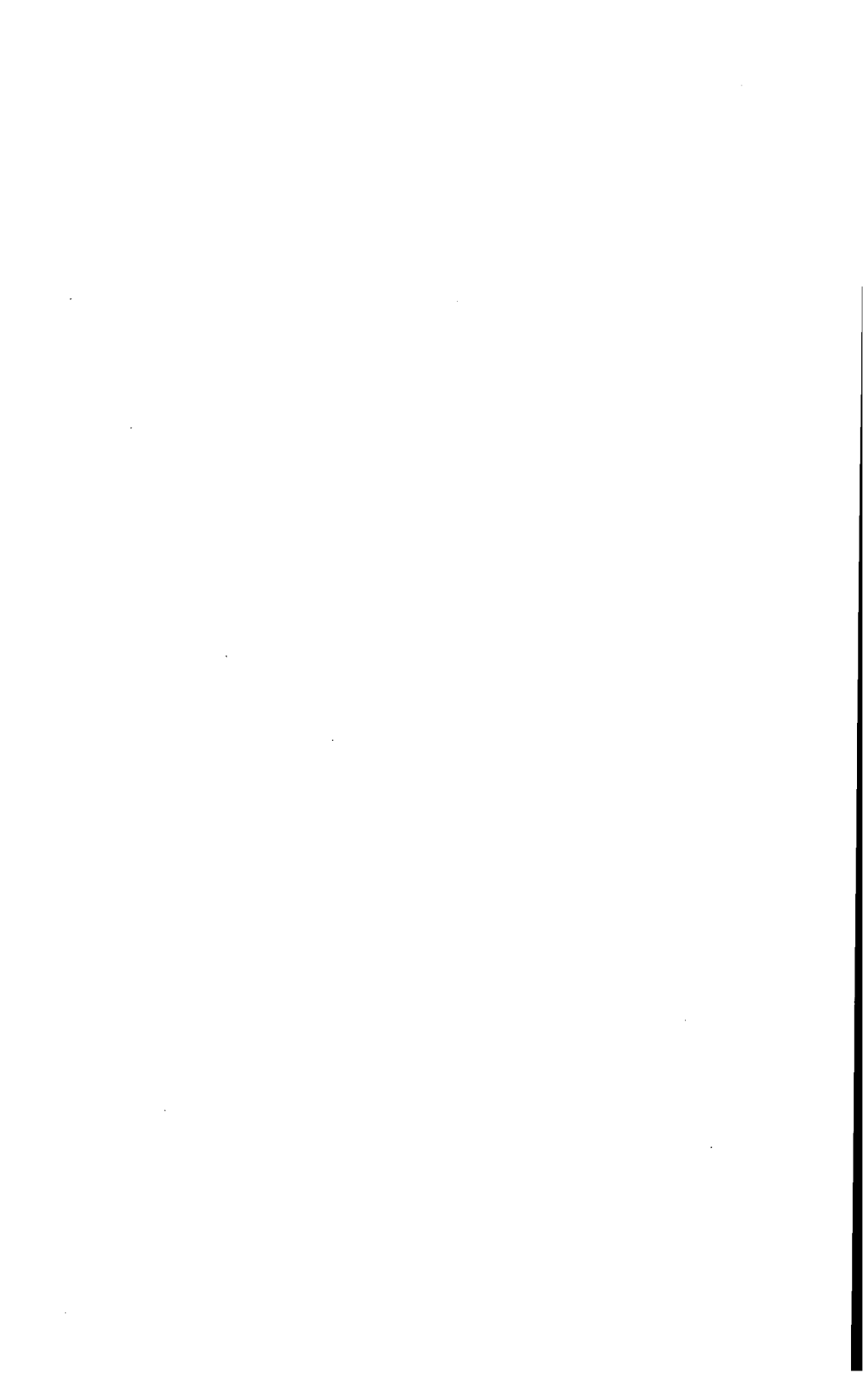
Relacionant el número de naixements amb els matrimonis podrem fer una deducció aproximada del número de fills per matrimoni, el qual va ser de 4,5.

D) *Comentaris sobre tropes militars*

Tot i que sabem que hi havia tropes que voltaven per aquestes localitats, sobretot a partir de l'agreujament del conflicte armat amb França l'any 1635 i la Guerra dels Segadors (1640), no hem trobat cap militar anomenat en els llibres sacramentals d'aquesta parròquia.

— Nombre de matrimonis i naixements (de 1610 a 1699), per anys, a la Parròquia de Sant Pere de Terrassa.

II. PARRÒQUIA DE SANT QUIRZE DE TERRASSA

A) *Comentaris sobre els professionals sanitaris*

Els professionals sanitaris més esmentats durant aquest segle, en aquesta parròquia, han estat, l'Adroguer Isidro Canals i Gili i el Cirurgià M^o Pere Domingo de Sabadell.

El nombre total de partides consultades (Baptismes, Matrimonis, i Òbits), ha estat de 1190; d'aquestes, 943 han estat de baptismes, 235 de matrimonis i 812 d'òbits. Aquests llibres sacramentals començaven el recull de baptismes a partir del 1606 fins el 1699; el de matrimonis a partir del 1607 fins el 1699; i el d'òbits a partir del 1606 fins el 1699.

El número total de professionals sanitaris trobats, incloent-hi els repetits, ha estat de 23, per tant la relació de professionals trobats en les partides consultades ha estat d'un sanitari cada 86,52 partides; ara bé, si tenim en compte que en els llibres d'òbits no hem trobat cap sanitari, i que, per tant, només relacionem les partides consultades de baptismes i matrimonis en relació als sanitaris trobats, veiem que la proporció és d'un sanitari cada 51,21 partides.

Els professionals trobats han estat 14, entre ells: 2 Metges (14,28 %), 6 Cirurgians (42,85 %), 1 Apotecari (7,14 %), 4 Adroguers (28,57 %), 1 Manescal (7,14 %).

Tal vegada cal destacar l'absència de llevadores, en les partides consultades.

Com ja he dit, tots els professionals els trobem als llibres de baptismes i de matrimonis, en la majoria dels casos com a padrins, testimonis o acompanyants d'aquests. Solament en un cas, el de l'Adroguer Isidro Canals i Gili de Barcelona l'hem trobat batejant un dels seus fills: el 1651 una filla, el 1651 una filla, el 1659 un fill, el 1666 una filla i el 1669 un fill.

Pel que fa a la procedència, hem de dir que la majoria de professionals trobats eren de la Vila de Sabadell. De Sabadell 6, de Terrassa, 1, de Barcelona 3, de Sant Cugat 1, de Sant Boi 1, d'Esparreguera 1 i de Montserrat 1.

Per tant, de la mateixa parròquia no en trobem cap de professional. Només en trobem un de la Vila de Terrassa, el Magnífich Doctor en Medicina Ignasi Caselles el 1613.

a) *Barbers:*

Antigament els barbers feien funcions de cirurgià i de dentista, les quals, posteriorment, les anaren perdent. Segurament hi va haver una època en què el mot de barber era sinònim de cirurgià i viceversa.

En definitiva, la gent del poble, quan parlava d'un barber o d'un cirurgià, es referia a la mateixa professió; fou posteriorment que es van anar diferenciant.

El cas que comentarem és el de l'únic barber trobat durant els segles XVII i XVIII als llibres Sacramentals. Aquest barber es deia Pere Domingo i era de la Vila de Sabadell. He de dir, a més, que el trobem documentat en el llibre d'òbits de la parròquia de Sant Quirze de Terrassa l'11 de setembre de 1633, fent una «Cesàrea Post-Portem».

Aquest mateix personatge, en M^o Pere Domingo de la Vila de Sabadell es troba en dues ocasions més, però ja és anomenat Cirurgià: el 1635 com a testimoni d'un matrimoni i el 1646 com a padri d'un bateig.

48 sen. ————— 1689
 Jura Dectoris ————— 1689

El 11 de Setembre de 1689 foy
 donada sepultura de cristiana
 apres de haver Robit tot lo
 sagrament de Maria Pobla
 muller de Joan Pobla estaper
 marçur ala faraden Ramon de
 la qual mori de part per la fruitura
 seli troque del ventre apres de veu
 ella morta y la oli en Pare d'orige
 Barber de Sabadell; luego se Pau may
 non viari la Pobla alli mate se
 de prompte la qual esta acentada
 al llibre dels Batxats de la parròquia
 parroquial, mori de prompte, assi
 se soterra la dita pobla y sa filla
 tota punta en lo famament de la
 parròquia; seli orgue una
 missa cantada y foren tres sapellans
 dade caritat de l'habau de Comps.
 Eston a solventa caritat — 1689
 Jura dectoris y a dieu pobla y
 El pbr abbat fet y gra de del Pobla — 1689
 Missona 21-9

Cesària Post-mortem. Llibre d'òbits de la parròquia de Sant Quirze de Terrassa de 1606 a 1691 (partida de defunció del 11 de setembre de 1633). Fotografia Mario Herrero.

b) *Actuació d'un professional sanitari: una «cesàrea post-mortem»*

En el llibre d'òbits de la parròquia de Sant Quirze de Terrasa trobem documentada l'actuació d'un professional, que va fer una cesària el dia 11 de setembre de 1633. La partida diu el següent:

«El 11 de setembre morí Maria Pobla moller de Francech Pobla estranger, la qual morí de part perola criatura se li trague del ventre apres de ser ella morta y la obri M^o Pere Domingo barber de Sabadell y luego jo Pau Mas mon vicari la bateja alli mateix de prompte la qual esta asentada al llibre dels batejats de la present parrochia y mori de prompte y aixi se sotarra la dita pobla y sa filla».

Segons sembla, en fer la cesària, el barber M^o Pere Domingo, va treure una nena viva que posteriorment i de forma ràpida va morir «mori de prompte».

c) *Relació de sanitaris:*

1. Metges:

Dr. Ignasi Caselles, de Terrassa, 1613.

Dr. Francisco Fuster, de la Vila de Sant Boi domiciliat, 1676.

2. Cirurgians:

Jaume Arnella, de la Vila de Sabadell, 1623.

M^o Raphel Crus, de la Vila de Sabadell, 1664.

Joseph Crus, de la Vila de Sabadell, 1693.

M^o Pere Domingo, de la Vila de Sabadell, 1635, 1646.

Pere Juan Tesinyer, de Sant Cugat, 1690.

Pau Xixia, de Sabadell, 1693.

3. Barbers:

M^o Pere Domingo, de Sabadell, 1633.

4. Apotecaris:

Benet Mollar, de Barcelona, 1693.

5. Adroguers:
Isidro Canals i Gili, de Barcelona, 1651, 1656, 1659, 1666, 1667, 1669, 1672.
M^o Marti Claufet, de Barcelona, 1617.
Pau Fullo, de la Vila de Sabadell, 1647, 1673.
Sr. Joseph Jorba, de la Vila de «Asparraguera»; 1677.

6. Manescals:
Faliu Faget, del convent de Ntra. Sra. de Montserrat, 1699.

B) *Estudi de les causes de mort a la Parròquia de Sant Quirze de Terrassa al segle XVII (1606-1699)*

Durant aquest període a la parròquia moriren 480 adults (cossos) i 332 nens (albats), és a dir, una mortalitat total de 812 persones.

L'any de màxima mortalitat global va ser el 1652 amb 31 morts; 19 adults i 12 nens (albats). Aquest any era el de la Pesta i, com es veu, va afectar molt a la petita parròquia de Sant Quirze, pel fet que les morts esmentades van ser degudes la majoria al «mal contagiós», és a dir, la pesta. Aquesta pesta va afectar a 11 nens (albats) i 14 adults; aquells anys van morir del «mal contagiós» un total de 25 persones.

Tenim d'altres anys, al final del segle, de mortalitat relativament elevada, l'any 1693 amb 22 morts i l'any 1697 amb 20 morts.

Els mesos de màxima mortalitat global d'aquest període van ser el setembre, seguit del gener i l'octubre, això pel que fa a mortalitat d'adults i global. Pel que fa a mortalitat infantil el mes de màxima mortalitat va ser el setembre, seguit de l'agost i l'octubre.

a) *Comentaris sobre mort violenta*

De morts violentes documentades n'hi ha 7, és a dir que comparant-ho amb la mortalitat global és un 0,86 % dels morts, ara bé, comparant-ho amb la mortalitat adulta és el 1,45 % de les morts de la parròquia.

L'any de màxima mortalitat violenta va ser el 1652 amb

dos casos, una dona que «mori de una caiguda» i un home «lo qual mataren».

La mort violenta en relació als mesos va ser la següent: 1 cas el gener, 1 el març, 1 el juliol, 2 el setembre i 1 el desembre.

Les morts violentes que hi van haver durant aquest període de 6 van ser d'homes i solament 1 de dona, la qual morí «de una caiguda». No trobem cap mort violenta d'un infant.

<i>Tipus</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
Sense especificar	2	
Arma de foc	2	
Submersió	1	
Traumatisme	1	
Precipitació		1
	—	—
TOTAL	6	1

1. *Tipus concrets de mort violenta*

De les 7 defuncions per mort violenta trobades en el període que va des del 1606 fins el 1699, l'ordre de freqüència és el següent: 2 casos per arma de foc, 2 sense especificar (un cas d'un home que «mori de desgratia», i l'altre cas d'un home «lo qual mataren»), 1 cas per submersió, 1 cas per traumatisme i 1 cas per precipitació.

A continuació farem un estudi particular de cada tipus, fixant-nos en les dades temporals (any i mes), en les dades personals i en les dades etiològiques mèdico-legals.

a) Mort per Arma de Foc.

Li correspon el 18,57 % del total de morts violentes.

Els mesos foren els següents: un cas el gener i un el juliol.

No podem concretar l'etiologia mèdico-legal amb certesa, encara que, amb tota probabilitat, era d'origen criminal.

Els dos casos foren homes, morts de «tir de pedernyal o escopetada».

b) Sense especificar.

Li correspon el 28,57 % del total de morts violentes.

Els mesos foren els següents: un cas el juliol i un el desembre.

En un dels casos, el del 17 de juliol del 1643, un home «morí de desgratia a Barcelona y lo portaren mort de lli»; l'altre cas el 2 de desembre del 1651 morí un home «lo qual mataren».

Segons sembla desprendre's de l'etiologia mèdico-legal, el primer cas podria ben bé ser algun accident; en canvi el segon cas queda ben clar que fou d'origen criminal, sense especificar com.

c) Mort per submersió.

Li correspon el 14,28 % del total de morts violentes.

Els mesos foren els següents: un cas el setembre.

És impossible saber amb certesa l'etiologia mèdico-legal, ja que les dades que tenim són molt pobres. Tenim que el 28 de setembre del 1615 un home «se offega».

d) Morts per diferents traumatismes.

Li correspon el 14,28 % del total de morts violentes.

Els mesos foren els següents: un cas el març.

En aquest cas s'ha d'especificar l'agent lesiu: la caiguda al damunt d'una tàpia (22-3-1633).

e) Mort per precipitació.

Li correspon el 14,28 % del total de morts violentes.

Els mesos foren els següents: un cas el setembre.

Aquí hem de destacar que l'únic cas que hi ha és del sexe femení: «morí de una caiguda» i l'etiologia mèdico-legal no queda gaire clara. Podriem suposar que fou d'origen accidental, malgrat que no queda descartat el suïcidi perquè aquest òbit el trobem documentat amb data 2 de setembre del 1651; però inscrit en una pàgina que correspon als òbits de 1653. A més hem de tenir en compte que els suïcidis per raons religioses gairebé mai no s'especifiquen.

b) *Comentaris sobre Mort Natural Documentada*

Aquí comentarem les causes de mort natural documentada en què consti alguna dada en relació a la malaltia, mort o algun símptoma o signe de malaltia que ens ajudi a interpretar l'etiologia de la mort.

De morts naturals en què consti alguna etiologia o símptoma de la mort o de la malaltia que patia el difunt se n'han trobat 60, comparant amb el total global de mortalitat li correspon un 0,73 % de les morts.

En relació als mesos, el de màxima mortalitat —documentada— va ser el mes d'abril. Així en tenim 3 el gener, 7 el febrer, 6 el març, 19 l'abril, 6 el maig, 6 el juny, 2 el juliol, 2 l'agost, 4 el setembre, 3 l'octubre i 2 el novembre. El mes de menys mort natural documentada va ser el desembre, el qual no en té cap.

D'aquestes morts naturals documentades, hem trobat la següent relació pel que fa a l'edat i el sexe: 49 eren d'adults (cossos), d'entre ells 31 homes i 18 dones; de nens (albats) n'hi havia un total d'11, tots morts del «mal contagiós», la pesta del 1652.

Per tant, tenim que el 81,66 % de la mort natural documentada correspon a adults (cossos) i d'aquestes el 51,66 % a homes i el 30 % a dones; als nens els correspon el 18,33 %.

<i>Tipus</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Nens</i>
Basca	8	5	
La pesta «mal contagiós»	12	8	11
Feridura	3	1	
Mort sobtada	2	2	
Perd la paraula	2		
Verola		1	
Desvari o deliri	2		
Mort de part		1	
Mal Gro	1		
Vòmit	1		
TOTAL	31	18	11

1. *Tipus Concrets de Mort Natural Documentada*

De les 60 morts naturals documentades en què consta alguna dada del període que va des de 1606 fins el 1699 l'ordre de freqüència i la causa documentada és la següent: 31 casos de Pesta «mal contagiós», 13 de Basca, 4 de Feridura, 4 de Mort Sobtada, 2 que Perden la Parla, 1 de Verola, 2 de Desvari o Deliri, 1 cas de Mort de Part, 1 del «Mal Gro» i 1 de Vòmit.

Ara farem un estudi particular de cada tipus tot fixant-nos en les dades temporals (any i mes) i en les dades personals, ja que l'etiologia de la mort, amb les dades de què disposem en la major part de casos, és difícil de saber, amb tot i això intentarem fer-ne un comentari.

a) Mort de la Pesta.

Li correspon el 51,66 % del total de les morts naturals documentades.

De les 31 morts de Pesta els corresponen, pel que fa a edat i sexe, els següents percentatges: 38,70 % homes, 25,80 % dones i un 35,48 % a nens (albats).

Els anys de la Pesta «mal contagiós» que afectà a la Parròquia de Sant Quirze de Terrassa van ser el 1652, en què hi van haver 25 morts, dels quals 9 foren homes, 5 dones i 11 albats i l'any següent, el 1653. De totes formes el número de morts va disminuir tot hi haver estat afectats per la pestilència un total de 6 persones, entre les quals hi havia 3 homes i 3 dones.

Els mesos de màxima incidència foren, per aquest ordre: 19 casos el mes d'abril, 4 el març, 4 el juny, 3 el maig, 1 l'octubre.

Pel que fa al sexe, hem trobat un predomini dels homes amb 12 afectats i també hi trobem 8 casos de dones.

Pel que fa a l'etiologia de la malaltia cal dir que en aquell temps no sabien que es tractava d'una malaltia bacteriana, sinó que creien que més aviat es tractava d'alguna maledicció. Actualment sabem que és una malaltia bacteriana (*Yersina Pestis*) dels animals rosegadors (salvatges i domèstics) que pot transmetre's a l'home i ocasionar greus epidèmies.

El primer cas de Pesta a la Parròquia fou el 10 de març de 1652 en què «dos albats de Gabriel Borrell moriren de con-

tagi»; després veiem que el punt àlgid fou el mes d'abril, i que davallà posteriorment fins el 14 d'octubre del 1652, en què hi hagué l'últim cas d'aquest any. No hi va tornar ha haver cap cas des d'aquesta data fins el 14 de març del 1653. Per tant tenim un període de 5 mesos sense cap cas de Pesta i s'inicia de nou durant el 1653 veiem que afecta als mesos de març i, sobretot, l'abril, però ja amb menys casos que l'any anterior; l'últim cas està registrat el 14 d'abril del 1653 «mori de contagi Joan Artiga».

He de constatar que aquest flagell que era la Pesta es va introduir, àdhuc en aquestes parròquies rurals (agrícoles) i inclús trobem un cas de Pesta a la Sofragania²² de Sant Feliu de Vilamilans el 10 d'abril de 1652 «mori Bernat Barata de Sant Feliu Vila de Milans mori de Contagi».

El que consta en la partida de defunció del llibre d'òbits és la següent frase: «mori de contagi» en quasi tots els casos. Solament en un cas, el primer de 1653, hi consta el següent: «el 14 de març rebé sepultura na Safena tenia ascós», probablement es tractava d'un símptoma de la Pesta de què el Rector de la Parròquia va deixar constància; en el següent cas ocorregut el dia 31 de març ja i consta «mori de contagi».

Com ja he dit, probablement, es tracta de la Pesta, malgrat que no estava declarada de forma oficial, i, per això, no consta com a tal.

b) Mort de «Basca».

Com ja he mencionat en un altre lloc, segons el M. Camps i C. Camps, «era un fet inesperat, repentí i que conduïa a la mort ràpida».²³

Li correspon el 21,66 % del total de les morts naturals documentades.

c) Feridura.

Li correspon el 6,66 % del total de los morts naturals documentades.

22. Sofragania: Volia dir que depenia de la Parròquia de Sant Quirze de Terrassa.

23. Camps i Clemente, Manuel; Camps i Surroca, Manuel: Aspectes Sanitaris de l'Arxiu de Sant Joan de Lleida. Lleida. Ed. Seminari Pera Mata. 1983.

En relació als anys, no trobem cap any en què n'hi hagi hagut més d'un cas.

En relació als mesos, hem trobat que el mes de màxima incidència va ser el febrer amb 2 casos, seguit de 1 cas el gener i 1 cas l'agost.

Pel que fa als sexes trobem 3 homes (75 %) i 1 dona (25 %).

Pel que fa a l'etiologia de la Feridura, amb les dades que tenim, solament podem dir que segurament es deurien referir a l'abolició brusca i simultània de totes les funcions cerebrals, sense poder aprofundir més en la causa de la mort.

En tots els casos consta que «mori farit o farida», en un cas consta «que no pogue parla que es fari».

d) Mort Sobtada.

Li correspon el 6,66 % del total de les morts naturals documentades.

En relació als anys i els mesos en què ocorregueren no n'hi ha cap que destaquí pel seu nombre; trobem 1 cas el maig, 1 el juliol, 1 el setembre i 1 el desembre.

Pel que fa als sexes trobem 2 homes i 2 dones, que corresponen, per tant, el 50 % a cada sexe.

En aquest cas l'etiologia és molt difícil de suposar.

Aquestes morts les trobem documentades de la següent forma: «ha mort depres», «mori de mort subitanea», «mori de repente».

e) «Perd la Paraula».

Li correspon el 3,33 % del total de les morts naturals documentades.

En relació als anys i als mesos, no hi ha cap dada a destacar, 1 cas fou el gener i l'altre el juny.

Pel que fa als sexes, els dos casos eren homes.

En la documentació consta: «per no parla», «haver perdut la paraula».

f) Desvari.

Li correspon el 3,33 % del total de les morts naturals documentades.

En relació als anys i als mesos no hi ha cap dada a destacar: 1 cas el setembre i 1 el novembre.

Pel que fa al sexe els dos casos eren homes.

En la documentació hi consta: «desvari» no poguer rebre l'eucaristia, i l'altre posa «tenia deliri».

En aquest cas ens podríem aventurar a dir que, possiblement, el que els produïa el desvari o deliri es tractava d'alguna hipertèrmia per malaltia infecciosa.

g) Verola.

Li correspon l'1,66 % del total de les morts naturals documentades.

Trobem només un cas, es tracta d'una dona en la partida de defunció de la qual hi diu el següent: «el 25 de maig de 1615 mori Paula Carner donzella; estar impedida de varola».

Avui sabem que es tractava d'una malaltia infecto-contagiosa i epidèmica, causada pel «Poxvirus variolae».

Podria haver estat aquest l'únic cas d'una epidèmia local de Verola? Doncs bé, del terme i Vila de Terrassa les dues úniques parròquies de què tenim documentació pel que fa a llibres d'òbits (defuncions) que són els que estem comentant, és a dir, la P. de Sant Quirze de Terrassa i la de Sant Julià d'Altura, en totes dues, si observem les corbes de mortalitat al llarg del segle XVII, veiem que hi ha un pic d'augment que correspon al 1615 i, més concretament, trobem a St. Quirze de Terrassa 14 defuncions (6 adults i 8 nens), a St. Julià d'Altura 16 defuncions (6 adults i 10 nens).

Concretament, trobem un augment de la mortalitat, sobretot infantil (albats, que són els menors de 8 anys), que correspon a l'any 1615, en què trobem documentada una mort per Verola en una donzella.

h) Mort de Part.

Li correspon l'1,66 % del total de les morts naturals documentades.

Trobem un cas només que està inscrit al llibre d'òbits el dia 11 de setembre del 1633.

A la partida de defunció hi diu: «mori Maria Pobla moller de Francesch Pobla estranger, la qual mori de part...», encara que posteriorment ja morta se li practica una Cesària «pero la criatura se li trague del ventre apres de ser ella morta...», i

com ja ho he constatat anteriorment fou practicada la Cesària post-mortem «la obri M.^o Pere Domingo barber de Sabadell...».

Aquest és l'únic cas trobat de mort de part, encara que segurament aquest tipus de mort es donava amb molta freqüència perquè les condicions higiènic-sanitàries eren molt minses i no eren reflectides en les partides d'òbits.

i) «Mal Gro».

Li correspon el 1,66 % del total de les morts naturals documentades.

L'únic cas trobat correspon a un home i data de 19 de juny de 1666. En la partida de defunció hi consta: «un pobre home que morí de una bascha que tenia mal gro». Segurament que quan diuen «mal gro» es refereixen a algun tipus d'Icterícia.

És possible que aquest sigui l'únic cas documentat que ens doni la llum d'una probable epidèmia d'Hepatitis?

Observant les corbes de mortalitat d'aquesta Parròquia de Sant Quirze, ens adonem del fet que, precisament, aquest any 1666, hi ha un augment de la mortalitat relativa, trobem un total de 15 defuncions, de les quals 12 eren d'adults (3 homes i 9 dones) i 3 albat.

j) Vòmit.

Li correspon el 1,66 % del total de les morts naturals documentades.

L'únic cas trobat correspon a un home que morí el 2 de setembre del 1685.

La partida de defunció diu: «tenir bomit»; el no dir res més l'únic que ens indica és un símptoma.

c) *Epidèmies*

Durant aquest segle tenim constància d'algunes epidèmies i tenim la sospita que n'hi va haver d'altres.

Degut a les fams, guerres i males condicions higiènic-sanitàries de l'època els moradors avantpassats nostres, estaven exposats a tot tipus de flagells de caràcter infecciosos, els

quals afectaven de forma important la demografia i inflüen en la mortalitat infantil.

Hi ha la Pesta de mitjan d'aquest segle XVII, la qual va fer estralls per tot arreu i que, concretament, aquí a la parròquia de Sant Quirze, va ocórrer el 1652 (el primer cas documentat es va donar el 10 de març). Hi ha un període de silenci de la pesta que va des del 14 d'octubre fins el 14 de març del 1653 (cinc mesos), la qual va tornar a afectar la població durant els mesos de març i abril del 1653.

Aquesta Epidèmia de Pesta va ser la més important del segle i la que deturà més la població. Per tant, afectà el rellançament econòmic amb un enlentiment.

Ara bé, a part d'aquesta epidèmia, si observem la corva de mortalitat durant el segle XVII, veiem alguns pics d'augment. Aquests corresponen als anys següents que intentarem comentar:

1607: Aquest any trobem 18 defuncions (12 adults i 6 albats); en la corva es veu un augment clar de la mortalitat, però no tenim dades per intentar cap hipòtesi.

1616: Aquí també hi ha un pic d'augment de la mortalitat pel fet que hi ha 14 defuncions (6 adults i 8 albats), ara bé, aquí, com que hem trobat un cas documentat de verola el 25 de maig del 1616, podríem aventurar una hipòtesi d'epidèmia de verola.

D'altres anys en què hi pot haver hagut alguna micro-epidèmia poden haver estat els següents: 1642, en què hi ha 14 defuncions; el 1647 amb 15; el 1648 amb 15 (tenim 5 adults i 10 albats); 1655 amb 14 (5 adults i 9 albats); 1659 amb 17 (7 adults i 10 albats); 1660 amb 16 (5 adults i 11 albats); el 1673 amb 14 (6 adults i 8 albats); 1693 amb 22 (12 adults i 10 albats); 1696 amb 16 (6 adults i 10 albats); 1697 amb 20 (9 adults i 11 albats). Tots aquests anys esmentats han estat anys en què hi ha hagut un augment de la mortalitat, ja sigui global o infantil, que ens podria fer sospitar el caràcter micro-epidèmic.

El 1666 també tenim un augment de la mortalitat amb 15 defuncions que corresponen a 12 adults (3 homes i 9 dones) i 3 albats; aquí hem trobat un cas documentat amb data del 19 de juny del 1666, un home que mort de «mal gro», ens podria fer sospitar el fet d'una epidèmia o brot d'hepatitis.

d) *Comentaris sobre la mort natural sospitosa*

Aquí intentarem comentar les causes de mort natural que per la forma, el fet o les circumstàncies que l'envoltaren creïem que podria fer sospitar que hi va mediar algun tipus de violència; també intentarem argumentar la sospita sobre la qual està fundada.

Un cop fets aquests comentaris previs he de dir que de morts naturals sospitoses n'hem trobat 9, és a dir, comparant-ho amb la mortalitat global un 1,10 % dels morts, ara bé, comparant-ho amb la mortalitat adulta és d'un 1,87 % de les morts de la parròquia.

En relació als anys, no hi ha cap any en què tingui una incidència rellevant.

La mort natural sospitosa en relació als mesos ha estat la següent: 2 casos el gener, 1 el febrer, 1 el març, 1 l'abril, 1 el maig, 1 l'agost, 1 l'octubre i 1 el desembre.

De les morts naturals sospitoses que hem considerat, 6 han estat d'homes i solament 1 de dona.

<i>Total</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
Trobat mort	3	1
No rep sagraments	1	
Soldats	3	
Per la gana	1	
TOTAL	8	1

1. *Tipus concrets de mort natural sospitosa*

De les 9 defuncions considerades com a morts naturals sospitoses trobades en el període que va des del 1606 fins al 1699, l'ordre de freqüència és el següent: 4 casos «trobat mort», 1 cas que no rep sagraments, 3 casos eren soldats, 1 cas que «perd la gana».

A continuació farem un estudi particular de cada tipus, fixant-nos en les dades temporals (any i mes), en les dades per-

sonals, i en les circumstàncies i possibles sospites que es presentin.

a) «Trobat Mort».

Li correspon el 44,44 % del total de les morts naturals sospitoses documentades. Els mesos en què es presentaren foren: 1 cas el gener, 1 el març, 1 el maig i 1 l'agost. En relació al sexe 3 casos eren homes i solament 1 cas d'una dona.

En les partides de defunció no hi ha gaire informació, l'únic cas trobat ha estat: «trobarem mort en la cort de dit Barata»; «una minyoneta trobarem morta»; «haverlo trobat casi mort»; «haverlo trobat mort en lo llit».

En el primer cas, el fet de trobar una persona morta fa sospitar que no hi hagués hagut algun tipus de violència, en el segon i el tercer cas també ens fan sospitar. El quart i últim cas és el que sembla menys sospitós, encara que tampoc acaba de quedar clara l'etiologia i per tant fa sospitar.

b) «No reb Sagraments».

Li correspon l'11,11 % del total de morts sospitoses documentades.

L'únic cas que tenim és en el mes de gener; pel que fa al sexe es tracta d'un home.

En la partida de defunció trobem: «no rebe sagraments era stranger».

La sospita és que si no rep els sagraments és que va morir d'una forma inesperada i ràpida, i per tant no hi va poder acudir el capellà; una altra circumstància és el fet que era estranger. Tot junt fa sospitar que podria haver-hi hagut violència.

c) Soldats.

Li correspon el 33,33 % del total de les morts naturals sospitoses documentades. En relació als mesos tenim 1 cas el febrer, 1 l'abril i 1 l'octubre. Els anys en què els trobem morts són els següents: 1 cas el 1640, 1 el 1654, i 1 el 1669.

En les partides de defunció no hi consta cap dada, excepte l'únic que era un «soldat de Espanya».

La sospita està en el fet que eren tropes castellanques que

estaven aquí, sense que la població els hi tingués gaire simpatia per no dir gens; i, per tant, qualsevol mort de tropa és sospitosa de ser una mort violenta.

d) «Perd la Gana».

Li correspon l'11,11 % del total de les morts naturals sospitoses documentades. L'únic cas que tenim és del mes de desembre, pel que fa al sexe es tracta d'un home. En la partida de defunció hi consta: «el 18 de desembre de 1692 morí Lluís Cusach passatger, se desgana en dita casa». La sospita està en el fet que es tracta d'un home que va de pas i que s'estableix uns dies en una casa, suposo que com a dispeser i que, posteriorment, perdé la gana i morí. Aquí podríem sospitar un envenenament.

C) *Comentaris sobre la Natalitat*

El número total de naixements des de l'any 1607 fins el 1966 va ser de 943; d'aquests, 498 eren nens i 445 nenes, i això li correspon per tant un 52,81 % dels naixements van ser nens i un 47,18 % van ser nenes.

Pel que fa al nombre de fills il·legítims que hem trobat durant aquest segle els que trobem anomenat «venturers» en les partides de baptisme, han estat un total de 9 que correspon un 0,95 % del total de la natalitat de la parròquia, solament hi hay un any en què hem trobat 2 fill il·legítims que van néixer el 1616.

En la corva que la natalitat va seguint al llarg d'aquest segle, hi ha un cert manteniment de la natalitat durant el període que va de 1607 fins a 1620, després trobem un descens de la natalitat amb una certa recuperació a partir del 1640. Aquesta tindrà el seu punt màxim el 1650 en què hi va haver 19 naixements. Posteriorment trobem alguna davallada concretada en algun any, però la tònica és d'un cert manteniment amb tendència a l'augment, sobretot a finals del segle.

En relació als mesos, podem dir que els mesos de més natalitat al llarg del segle van ser el febrer amb 110 naixements, seguit del mes de març amb 102 naixements, per tant, al mes de

febrer li correspon l'11,66 % de la natalitat global i al mes de març el 10,81 %.

D) *Comentaris sobre els matrimonis*

El total de matrimonis contrets des del 1607 fins al 1699, un total de 235, dels quals n'hi va haver 179 entre fadri i donzella, és a dir, un 76,17 % del total de matrimonis; entre fadri i vídua n'hi va haver 33, és a dir, un 14,04 %; entre viudo i donzella n'hi va haver 16, és a dir, un 6,80 %; entre viudo i vídua n'hi va haver 7, és a dir, un 2,97 %.

S'ha de constatar que hi ha un període que va des de 1628 fins a 1634 en què no hi trobem cap matrimoni celebrat en aquesta parròquia de Sant Quirze; també es podria donar el cas que s'haguessin celebrat i no se n'hagués deixat constància.

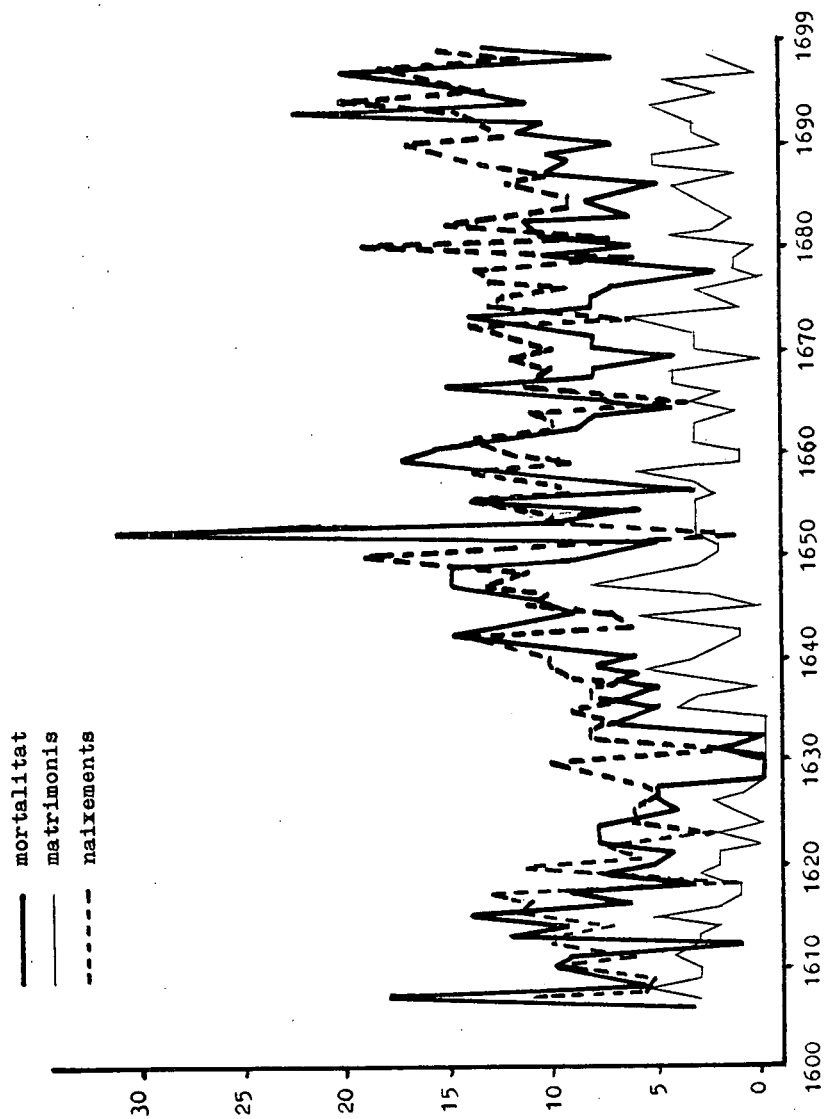
A part d'aquest període, a partir de l'any 1635, trobem un manteniment dels matrimonis (celebrats), més o menys constant al llarg del que queda de segle, l'únic que mencionaria seria l'any 1647 en què es van celebrar 8 matrimonis.

Relacionant el número de naixements amb el de matrimonis, podem fer una deducció aproximada del nombre de fills per matrimoni que va ser de 4,01 fills per matrimoni.

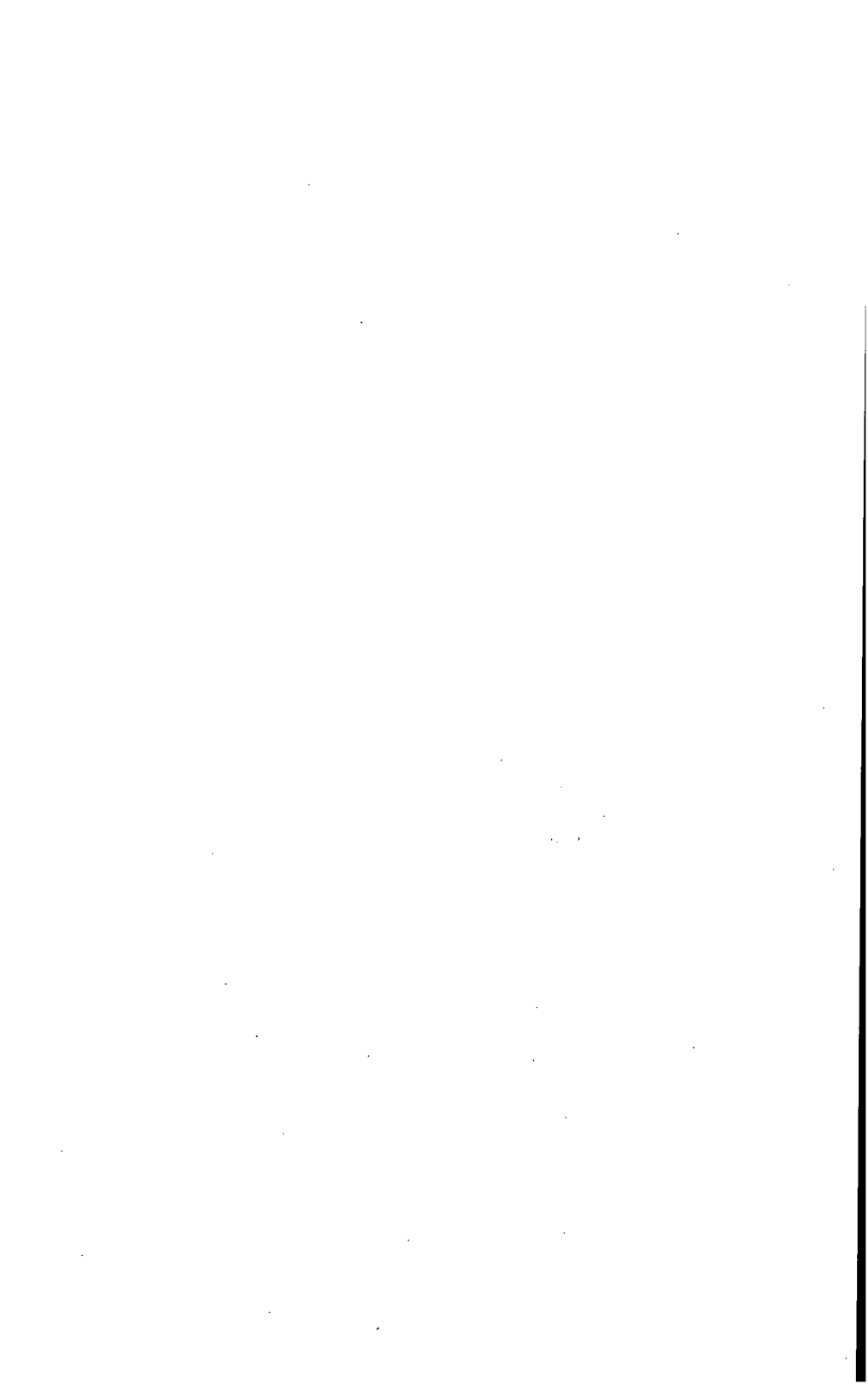
E) *Comentaris sobre Tropes Militars*

En els llibres sacramentals d'aquesta parròquia comencem a trobar algun militar anomenat a partir de 1640.

Dels 6 militars que hem trobat al llarg del segle tenim constància de la mort de 3, ocorreguda respectivament els anys 1640, 1654 i 1669; els altres 3 militars els trobem anomenats a partir de l'any 1677.

— Nombre de morts (de 1606 a 1699), de matrimonis (de 1607 a 1699) i de naixements (de 1606 a 1699), per anys, a la Parròquia de Sant Quirze de Terrassa.

III. PARRÒQUIA DE SANT JULIA L'ALTURA

A) *Comentaris sobre els Professionals Sanitaris*

Tots els professionals sanitaris anomenats en els llibres sacramental d'aquesta parròquia durant el segle XVII ho han estat un cop, solament en tres casos han estat anomenats en dues ocasions. Aquests professionals esmentats dues vegades són el Dr. Esteve Arnella, metge de Sabadell; el Dr. Pau Rojas, metge de Sabadell; i M.^o Pau Fullo, adroguer de la Vila de Sabadell.

El número total de partides sacramentals consultades (Baptismes, Matrimonis i Òbits), ha estat de 975; d'aquestes, 361 han estat de baptismes, 162 de matrimonis i 452 d'òbits. Aquests llibres sacramentals van: els de Baptismes des de 1659 fins a 1699, els de matrimonis des de 1605 fins a 1699, i el d'òbits des del 1600 fins el 1699.

Aquí s'haurien d'afegir 31 baptismes en què no hi consta si eren nens o nenes, per aquest motiu les partides consultades augmenten a un total de 1.006.

El número total de professionals sanitaris trobats, incloent-hi els repetits, ha estat de 16; per tant, la relació de professionals trobada amb les partides consultades ha estat d'un sanitari cada 62,80 partides consultades; ara bé, si només tenim en compte les partides de baptisme i de matrimonis, la proporció és de 1 sanitari cada 34,62 partides consultades.

El total de professionals trobats ha estat 13, entre ells: metges 7 (53,84 %), cirurgians 2 (15,38 %), adroguers 3 (23,07 %), i manescals 1 (7,69 %).

Tal vegada cal destacar aquí l'absència, al llarg d'aquest segle, de llevadores i d'apotecaris documentats.

Tots els professionals han estat trobats en els llibres sacramentals de baptismes o en els matrimonis. En la majoria de casos ho són com a padrins o testimonis, excepte en algun cas que són acompanyants; solament trobem un cas en què el professional es casa. Aquest és del 13 de juny de 1687 en què contrau matrimoni el Dr. Lluís Arbues, metge habitant en la vila de Terrassa.

Pel que fa a la procedència dels professionals, he de dir que la majoria d'ells eren de fora del terme i la vila de Terrassa i que una gran part eren de la Vila veïna de Sabadell.

Els professionals, més concretament, són de les següents localitats: 1 habitant de la Vila de Terrassa, 7 de la Vila de Sabadell, 2 de Barcelona, 1 de Sant Feliu de Llella i..., 1 Aragonès i habitant de la parròquia, 1 de qui no consta d'on era.

Quan he dit que tots els professionals havien estat trobats en els llibres de baptismes i matrimonis pretenia dir quasi tots, ja que trobem un cas de mort d'un tal «metge de bous» en les partides de defunció de la parròquia que data del 28 de juliol de 1679.

a) *Relació de Sanitaris*

1. Metges.

Dr. Lluís Arbues, de la parròquia de «Sant Feliu de llella y...», aquest és el pare de l'altra Dr. Arbues. 1687.

Dr. Lluís Arbues, habitant de la Vila de Terrassa. 1687.

Dr. Esteve Arnella, de Sabadell. 1616, 1618.

Dr. Jaume Arnella, de Sabadell. 1616.

Dr. Silvestre Arnella, de Sabadell. 1616.

Dr. Jaume Puiggener, de la Vila de Sabadell. 1660.

Dr. Pau Rojas, de Sabadell. 1698, 1699.

2. Cirurgians.

Magí Montaner. 1687.
Pau Xixer, de Sabadell. 1698.

3. Adroguers.

Joseph Ballo, de Barcelona. 1695.
Fabregas, de Barcelona. 1670.
M.º Pau Fullo, de la Vila de Sabadell. 1648, 1661.

4. Manescals.

Joan Uget, «Aragones y Metga de Bous». 1679 (morí el 18 de juliol).

B) *Estudi de les causes de mort a la Parròquia de Sant Julià d'Altura el Segle XVII (1600-1699)*

Durant aquest període van morir a la parròquia 331 adults (cossos) i 121 infants (albat), és a dir, una mortalitat global de 452 defuncions.

L'any de màxima mortalitat global va ser el 1684, amb 20 morts dels quals 12 eren adults i 8 eren nens (albat). Tenim d'altres anys en què hi ha un augment de la mortalitat com són l'any 1615 amb 15 morts, d'aquestes 14 adults i 1 nen (albat) i el 1616 amb 16 morts, d'aquestes 6 adults i 10 nens (albat).

Tenim algun altre pic de mortalitat en la corva d'aquest segle com és l'any 1652 en què la Pesta afectà a la parròquia amb 11 morts; després tenim l'any 1664 amb 10 morts.

Hi ha un període que va des del 1621 fins el 1632 en què no hi consta cap mort.

Després tenim un altre període que comença l'any 1671 en què hi ha un manteniment de la mortalitat una mica alt fins el 1684 en què trobem el pic més alt de mortalitat amb 20 morts.

Els mesos de màxima mortalitat global va ser el setembre amb 64, és a dir, el 14,15 %; seguit del mes d'agost amb 59, és a dir, el 13,05 %. Aquesta tònica es manté, com es pot observar en les gràfiques, més o menys semblant, sense variacions pel que fa a la mortalitat adulta i infantil en concret.

a) *Comentaris sobre mort violenta*

De morts violentes documentades durant aquest segle n'hi ha 17, és a dir, comparant-ho amb la mortalitat global un 3,76 % dels morts, ara bé, si ho comparem amb la mortalitat adulta és de 5,13 % de les morts ocorregudes a la parròquia.

Els anys de màxima mortalitat violenta van ser el 1605, 1612, 1655 i 1642, que han tingut cada un dues morts violentes.

La mort violenta en relació als mesos va ser la següent: 2 casos el febrer, 3 el maig, 1 el juny, 2 el juliol, 4 el setembre, 1 l'octubre, 2 el novembre i 2 el desembre. Per tant, el mes de màxima mortalitat violenta va ser el mes de setembre amb 4. De les 17 morts violentes ocorregudes durant aquest segle, solament tres van ser dones, les altres 14 van ser homes. De les tres dones mortes violentament una morí de «arma blanca» i l'altra de «precipitació». En trobem una altra que morí de «tir de pedernyal».

De les 17 morts en què hi ha hagut circumstàncies o fets violents, 11 han tingut lloc durant els primers cinquanta anys del segle i les altres en la segona meitat.

Hem constatat la mort d'un infant que va caure en una caldera.

<i>Tipus</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>	<i>Infants</i>
Arma de foc	6	1	
«Mort violenta» (sense especificar)	5		
Causa mixta	1		1
Arma blanca		1	
Traumatisme	1		
Precipitació		1	
TOTAL	13	3	1

1. *Tipus concrets de mort violenta*

De les 17 morts violentes trobades en el període que va des del 1600 fins el 1699 l'ordre de freqüència del tipus de mort

és el següent: 7 casos per arma de foc, 5 casos en què només consta que la mort fou per «mort violenta», 2 que foren de causa mixta, 1 cas per arma blanca, 1 cas per traumatisme i un cas per precipitació.

Ara farem un estudi particular de cada un dels tipus de mort violenta trobats, fixant-nos en les dades temporals (any i mes), en les dades personals i en les dades etiològiques mèdico-legals.

a) Mort per arma de foc.

Li correspon el 41,17 % del total de morts violentes.

Els mesos en què van ocórrer foren els següents: 1 cas el juliol, 2 el maig, 2 el setembre i 2 el novembre.

Encara que amb seguretat absoluta no podem saber l'etiologia mèdico-legal, sí que podem afirmar que eren d'origen criminal.

En tots els casos consta que moriren d'una «escopetada», encara que hi ha un cas en què hi consta que morí d'un «tir de pedernyal».

Dues de les morts per arma de foc van ocórrer al terme de la parròquia de Jonqueres, així consta en els llibres d'òbits: «el 14 de juliol del 1619 morí Francesch Oriach d'edat 34 anys, mort de una ascopetada en la parrochia de Jonqueres»; de l'altre hi consta: «a les vuit hores antes del mig dia del 8 de novembre de 1655, morí Bartome Llonch fadri pages de la parrochia de St. Julia de Altura, de una ferida de escopetada en la casa den Borgonyo de Juncheras».

L'1 de setembre del 1642 trobem la mort violenta de dos francesos, a la partida de defunció hi consta: «als cossos de Alexandri de la vila nova sor de Torreta del Regne de França bisbat de Graça ya Jaca de St. Germa de Picardiu los quals moriren de tirs de perdenyals», segurament que es tractava de marit i muller.

b) Sense especificar.

Li correspon el 29,41 % del total de morts violentes.

Els mesos en què van succeir foren els següents: 2 casos el febrer, 1 el maig, 1 el juny i 1 el desembre.

Analitzant cas per cas intentarem comentar el possible origen de la mort:

El 28 de juny del 1605 un treballador francès «mort violentament». No podem aventurar cap hipòtesi per causa de la poca informació que tenim.

El 27 de desembre de 1613 «un pobre home que trobaren mort en un torrent entre casa den Viloca y den Borrell, indicis que mataren el dia de Nadal alttard». Aquí l'origen criminal de la mort queda com a hipòtesi probable.

El 15 de febrer de 1964 morí un home «lo qual mataren en Taya y fonc enterrat a 18 de febrer en la present parrochia». Aquí l'origen criminal queda constatat.

El 27 de febrer de 1616 morí un home «lo qual mataren a Sabadell», aquí també l'origen criminal queda constatat.

El 26 de amig de 1661 morí un home «lo qual mataren en el camí real», també queda constància de l'origen criminal de la mort.

En alguns casos hem pogut saber l'origen de la mort, però del que no ens ha quedat constància ha estat de l'arma o instrument utilitzat per a dur a terme l'acte criminal.

c) Mort per mecanisme mixte.

Li correspon l'11,76 % del total de morts violentes.

Els mesos en què van ocórrer foren els següents: 1 cas el juliol i 1 el setembre, un cas per arma blanca i un altre per caiguda i submersió.

El 27 de setembre de 1605 «mori Valenti Serrahima, natural de la vila de Aulesa, de pedranyalada y degollat».

Aquí tenim la mort d'un nen que, el 16 de juliol de 1612 «mori desastradament cayent en una caldera en que avia poca cantidad de ayga».

d) Mort per arma blanca.

Representa el 5,88 % de la totalitat de morts violentes d'aquesta parròquia. Hem de dir que només hem trobat un cas d'una dona que morí el 22 de setembre de 1612. «Antiga Molins que morí promptament per aver morta ab moltes punyalades». Aquí podem afirmar quasi amb tota seguretat l'etiologia criminal, com és lògic.

e) Mort per traumatisme.

Aquí trobem un sol cas, el qual representa per tant el 5.88 % de la totalitat de morts violentes.

L'11 d'octubre de 1674 morí Francesch Claramunt «que mata una mula».

f) Mort per precipitació.

Aquí també trobem només un cas que representa el mateix percentatge de la totalitat que l'anterior un 5.88 %.

Es tracta d'una dona que morí el 14 de desembre de 1691, «Isabel Palmes mort de una caiguda».

b) *Comentaris sobre mort natural documentada*

Aquí intentarem comentar una mica, com hem fet per altres parròquies, les malalties, signes, símptomes que constin en els llibres d'òbits que ens donin alguna llum per tal de poder saber de què i com morien durant el segle XVII o almenys intentar aproximar-nos una mica a la realitat d'aquell temps.

El que farem serà comentar el material trobat i si ens és possible intentar alguna hipòtesi o interpretació més global.

El total de partides d'òbits en què consta alguna dada en relació a la possible etiologia de la mort són 14. Comparant-ho amb el total global de mortalitat del segle correspon a un 3,09 % la mortalitat natural documentada.

En relació als mesos, el de màxima mortalitat natural documentada va ser el mes d'agost amb 4. Així tenim: 1 cas el febrer, 2 l'abril, 2 el maig, 4 l'agost, 1 el setembre, 2 l'octubre, 1 el novembre i 1 el desembre.

D'aquestes morts naturals documentades, els correspon el 50 % als homes amb 7 casos; i el 50 % a les dones amb 7 casos. No hem trobat cap cas documentat de mort d'infant (albat).

<i>Tipus</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
Mort sobtada	3	1
Feridura	1	2
Basca	1	1
Perd els sentits	1	1
La Pesta «mal contagiós»	1	1
Perd la paraula		1
TOTAL	7	7

1. *Tipus concrets de mort natural documentada*

Les morts naturals de què consta alguna dada són 14. En el període que va des de 1600 fins a 1699, la freqüència de les causes documentades és la següent: 4 casos de mort sobtada, 3 de feridura, 2 de basca, 2 que perden els sentits, 2 de pesta «mal contagiós» i 1 cas que per la paraula.

En relació al sexe, com ja he dit, tenim la meitat d'homes i l'altra meitat de dones.

Ara farem un estudi concret de cada una de les causes de mort trobades, fixant-nos en les dades temporals, personals; a més de fer els comentaris que ens semblen més adients a les possibles etiologies de mort natural.

a) Mort sobtada.

A aquest cas li correspon el 28,57 % del total de les morts naturals documentades. D'aquestes morts el 75 % correspon a homes, amb 3 casos, i només el 25 % a dones amb un cas. En relació als mesos trobem: 1 cas l'abril, 1 el febrer i 1 l'octubre. En la documentació hi consta: «mort prompte», «mori prontament»; en els altres dos casos la mort sobtada no queda tan clara, ja que trobem que la partida de defunció diu el següent: «ningu lo veu mori», «ningu lo veu mori ni sabien que satigues mal». Per tant tenim dos casos en què la mort sobtada tan sols és una possible hipòtesi.

b) Mort de feridura.

Aquí tenim tres casos, per tant li correspon el 21,42 % del

total de morts naturals documentades. En relació als mesos, hem trobat 1 cas l'octubre i 2 el maig. Pel que fa als sexes, ens trobem amb un predomini de dones amb 2 casos i d'homes 1 cas. En els tres casos hi consta el següent: «sa fari», «mori farit», «mori farida».

c) Mort de basca.

Li correspon el 14,28 % del total de la mort natural documentada amb 2 casos. Com ja he esmentat era «un fet inesperat repenti i que conduïa a la mort rapida».

En relació als sexes trobem un cas d'un home i un cas d'una dona. Un és el d'una noia jove d'uns 14 o 15 anys anomenada Margarida que morí el 5 d'agost de 1606 de «una basca».

L'altre cas és la mort del Prevere i Rector de l'Arbós Joseph Argeguet, que morí el 23 de setembre de 1639 «lo que mori en basca».

d) «Perd els Sentits».

Aquí tornem a tenir dos casos documentats, per tant els correspon el 14,28 % del total de les morts naturals documentades. Pel que fa a la distribució per sexes, ens trobem amb els fet que tenim meitat per meitat, és a dir, un cas de cada. En la documentació hi consta: pel maig de 1611 «a perdut tots los sentits al principi de la malaltia»; el 30 de novembre de 1642 «perde tots los sentits». Pel que fa a la possible etilogia d'aquesta pèrdua dels sentits, es deuria tractar segurament d'algun tipus d'estat comatós.

e) Mort de la pesta.

En aquesta parròquia de Sant Julià d'Altura hem trobat dos casos de mort per «mal contagiós»; és a dir, el 14,28 % del total de les morts naturals documentades.

En la partida de defunció se'ns constata la mort d'un matrimoni pel mes d'agost de 1652 «dintre del mes de agost de 1652 moriren del mal contagiós Simon Viloca Pagès de la casa de dit Viloca rebé lo sagrament de la penitencia y dintre de dit mes morí sa muller del dit marit mes no rebé ningun sagrament».

Com ha quedat constància, els dos únics casos de pesta que

trobem documentats en aques parròquia, van ocórrer el mes d'agost de 1652.

Aquí se'ns dóna fe de la importància i la gran divulgació del «mal contagiós», que inclús afectà a les regions més agrícoles i aïllades de les ciutats com són les cases de pagès.

f) «Perd la paraula».

Aquí tan sols tenim constància d'un cas, per tant li correspon el 7,14 % del total de les morts naturals documentades.

L'únic cas trobat és el d'una dona. En el llibre d'òbits hi consta: que el 18 d'agost de 1605 morí Anna Figueres «perdé a paraula».

És una mica difícil aventurar l'etiologia d'aquesta pèrdua de parla, ja que en poden ser moltes les causes.

d) *Comentaris sobre la mort natural sospitosa*

Aquí intentarem fer un comentari de les morts naturals, que per la forma amb què ocorregueren, les circumstàncies que les envoltaren, o alguna altra causa ens faci sospitar què determinà la mort. Això, tenint en compte la informació —de vegades minsa— dels llibres d'òbits.

De morts naturals sospitoses n'hem trobat 5 casos, és a dir, que si ho comparem amb la mortalitat global trobada a la parròquia hi correspon l'1,10 % del total de morts, ara bé, si ho comparem només amb el total de morts d'adults (cossos) li correspon el 1,51 %.

En relació als anys, no hi ha cap any en què hi hagi un augment de la incidència.

En relació als mesos, tenim la següent relació: 1 cas el gener, 2 el febrer, 1 el maig i 1 el setembre.

De les morts naturals sospitoses, 4 corresponen al sexe masculí i 1 al sexe femení.

<i>Tipus</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
Trobat mort	3	1
Soldats	1	
TOTAL	4	1

1. *Tipus concrets de mort natural sospitosa*

De les 5 defuncions, considerades com a morts naturals sospitoses, trobades en el període que va des del 1600 fins el 1699, l'ordre de freqüència és el següent: 4 casos «trobat morts», i 1 cas d'un soldat.

Seguidament farem un estudi particular de cada tipus de mort natural sospitosa, fixant-nos en les dades temporals (any i mes), personals i també intentant comentar les circumstàncies que envoltaren cada cas.

a) «Trobat morts».

Aquí tenim 4 casos, per tant, li correspon el 80 % del total de les morts naturals documentades. En relació als sexes, tenim 3 casos d'homes i un cas que és una dona. Els mesos en què es presentaren foren els següents: 1 cas el gener, 1 el febrer, 1 el maig i 1 el setembre.

En les partides de defunció dels llibres d'òbits trobem el següent: el 8 del 9 del 1672 morí una dona: «aversala trobada morta en la casa de M.^o Homs que dita anava de transit en Monistrol».

L'1 de gener del 1680 morí «un pobre vell que sa trobat mort a la pallisa de la torra de Balardo y dine es de Castell de Fels».

El 20 de febrer del 1684 morí un home «que trobaren mort y trosejat y molt manjat als boschos de la torre de Balardo».

El 28 de maig del 1685 morí un home «Joseph Masana que trobaren mort en un bosch de la casa den Joseph Ferrer».

b) Soldat.

Aquí trobem un sol cas de mort d'un soldat, a qui correspon, per tant, el 20 % del total de les morts naturals sospitoses.

El 26 de febrer del 1668: «sepultura de un soldat».

Aquí la sospita és deguda al fet mateix de ser un soldat.

C) *Comentaris sobre la natalitat*

El número total de naixements des de l'any 1655 fins el 1699 va ser d'un total de 392, d'aquests 190 eren nens i 202 nenes i

li correspon, per tant, el 48,46 % dels naixements als nens i el 51,53 % a les nenes.

Pel que fa al nombre de fills il·legítims que hem trobat durant aquest segle, hem de dir que ha estat d'un total de 6, que representa el 1,53 % del total de naixements, en les partides de baptisme d'aquests nens són anomenats «venturers». En relació als anys, només en trobem un any, el 1671, amb dos casos.

Pel que fa a la corva que va seguint la natalitat al llarg d'aquesta període, es veu que, des del 1655 fins el 1672, va seguint una direcció ascendent, i té el màxim l'any 1672 en què hi ha 17 naixements. L'any següent hi ha una davallada, la qual, posteriorment, es recupera i que, seguidament, es va mantenint d'una forma regular en els últims vint-i-cinc anys del segle XVII.

Els mesos de màxima natalitat d'aquest període han estat —tenint en compte el període que va des del 1659 fins al 1699— el mes d'abril amb 44 naixements, seguit del mes de març amb 43; li correspon per tant al mes d'abril el 12,18 % de la natalitat global i al mes de març li correspon el 11,91 %.

D) *Comentaris sobre els matrimonis*

El total de matrimonis contrets en el període que va des del 1605 fins el 1699 va ser un total de 162, d'entre els quals n'hi va haver 134 entre fradí i donzella, és a dir, un 82,71% del total de matrimonis, 16 entre fadrí i vídua, és a dir, un 9,87 % del total, 10 entre viudo i donzella, és a dir, un 6,17 % del total, 2 entre viudo y vídua, és a dir, un 1,23 % del total de matrimonis.

Hem trobat uns períodes concrets en què no hi consta que se celebrés cap matrimoni. Aquests períodes van ser els següents: de 1622 fins a 1631; de 1643 fins a 1647; de 1650 fins a 1652; de 1683 fins a 1686.

El període en què es manté més el nombre de matrimonis d'una forma constant és el que va des del 1687 fins a 1699; l'any en què se celebren més matrimonis va ser l'any 1694 en què se'n celebren 7.

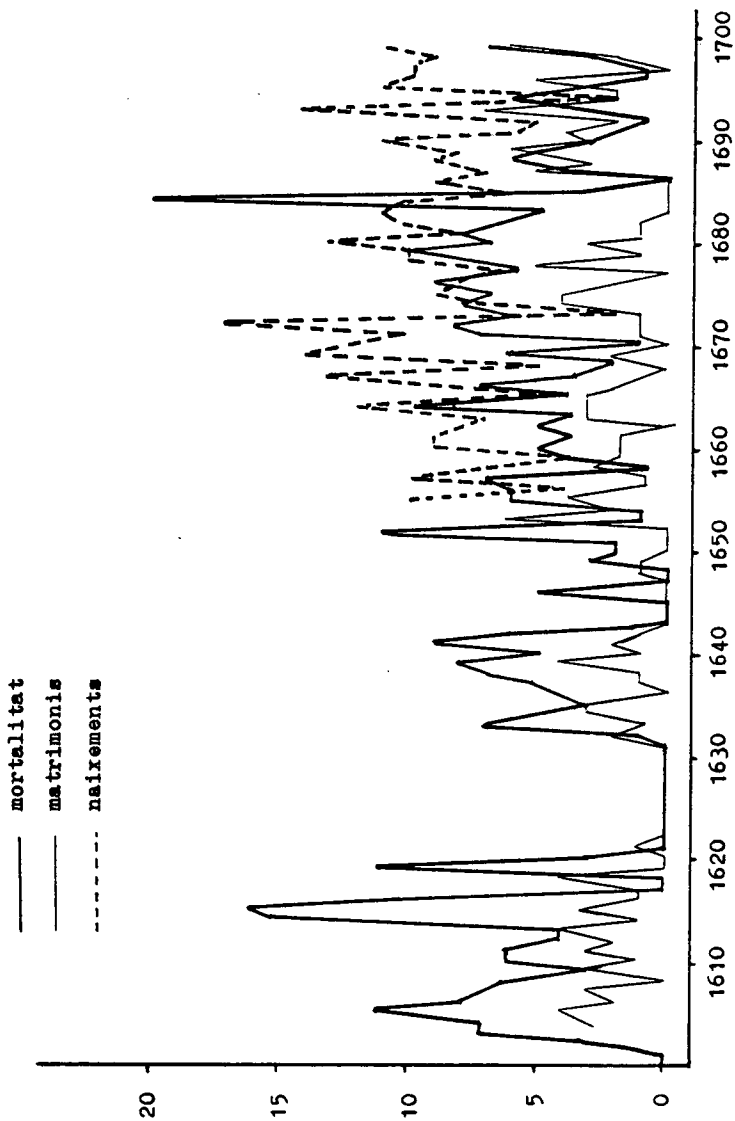
Relacionant el número de naixements amb el de matrimonis, intentarem fer una deducció aproximada del nombre de fills

per matrimoni —tenint en compte que els naixements estan documentats a partir del 1655— en què hi ha de forma aproximada un total de 4,4 fills per matrimoni.

E) *Comentaris sobre tropes militars*

En aquesta parròquia tan sols hem pogut constatar presència militar, a través dels llibres sacramentals, durant un any. Aquest és l'any 1668, en què trobem 4 militars; tres d'ells els trobem en els llibres de baptismes i un en el llibre d'òbits, ja que mor aquest any.

D'entre ells hi ha dos oficials —un tinent i un Capità— els altres dos són soldats. Com he dit un d'ells morí i l'altre assisteix al baptisme d'un seu fill. Tots eren castellans.

— Nombre de morts (de 1600 a 1699), de matrimonis (de 1605 a 1699) i de naixements (de 1655 a 1699), per anys, a la Parròquia de Sant Julià d'Altura.

IV. PARRÒQUIA DE SANT MARTÍ DE SORBET, SANT MIQUEL DE TOUDELL I SANTA MARIA DE TOUDELL

Aquí hem agrupat aquestes tres parròquies per diferents raons: la proximitat geogràfica que el nombre de partides sacramentals de què disposaven juntament amb la dispersió, convertia en irrisori fer un estudi individualitzat de cada una. A més s'ha de donar constància del fet que la població que tenien era molt petita i que estava dispersa en cases de pagès.

Actualment, el que eren aquestes parròquies, és el municipi de Viladecavalls.

A) *Comentaris sobre els professionals sanitaris*

Aquí els sanitaris trobats han estat ben pocs, ja que només en tenim constància de dos. Tenint en compte el número total de partides sacramentals consultades, que entre baptismes, matrimonis i òbits han estat un total de 182, d'aquestes 117 corresponen a baptismes, 21 a matrimonis i 44 als òbits aquests llibres sacramentals pertanyen als següents anys: els de baptisme del 1650 fins al 1699, els de matrimonis des del 1650 fins al 1699 i els d'òbits des del 1651 fins al 1699. Per tant, si hem trobat 2 sanitaris, i això ho comparem amb el total de

partides, correspon un sanitari cada 91 partides consultades. Ara bé, si tenim en compte només les partides de baptismes i les de matrimonis, aleshores tenim 1 sanitari per cada 69 partides consultades. Tots dos sanitaris han estat trobats en els llibres de Baptismes.

Pel que fa a la procedència dels professionals, he de dir que un era d'Olesa i l'altre era de Terrassa (Vila).

a) *Relació de sanitaris*

1. Cirurgians.

Magí Metener, de la parròquia d'Olesa. 1687.

2. Adroguers.

Francesch Pont, de la Vila de Terrassa. 1688.

Aquí estudiem les tres parròquies esmentades, ara bé, he de comentar més concretament que els dos sanitaris trobats, ho han estat en els llibres sacramentals de Sant Martí de Sorbet i Sant Miquel de Toudell.

B) *Estudi de les causes de mort de les parròquies de Sant Martí de Sorbet, Sant Miquel de Toudell i Santa Maria de Toudell, el segle XVII (1651-1699)*

Com ja he dit, la documentació d'aquestes tres petites parròquies és poca i dispersa, de difícil sistematització. Voldria dir que els llibres d'òbits de St. Martí de Sorbet i St. Miquel de Toudell tenen agrupades les partides de defunció i que comencen l'any 1651. El llibre d'òbits de la parròquia de Santa Maria de Toudell comença l'any 1669.

D'altra banda, he de dir que, en aquestes parròquies, durant els períodes documentats van morir un total de 44 persones, d'elles 34 eren adults (cossos) i 10 eren nens (albats). L'any de màxima mortalitat global va ser l'any 1680, en què hi van haver 9 morts, d'ells 6 eren adults i 3 eren nens. En aquestes

parròquies no tenim constància del fet que els afectés la Pesta, ara bé, com que hi ha tanta dispersió documental, no es pot assegurar que no n'hi hagués hagut algun cas. No en tenim constància documental ni el 1652 ni el 1653 que són els anys en que la pesta afectà més la comarca. De la corva de mortalitat no es pot comentar res ja que està molt tallada en períodes llargs en què no hi consta cap mort.

El mes de màxima mortalitat va ser el setembre, amb un total de 12 morts, que correspon el 27,27 %.

Pel que fa al fet de comentar alguna mort documentada, ja sigui natural o violenta, no ho podem fer, perquè no en tenim cap constància documental. L'únic cas conegut és el d'una mort natural sospitosa que serà analitzada més endavant.

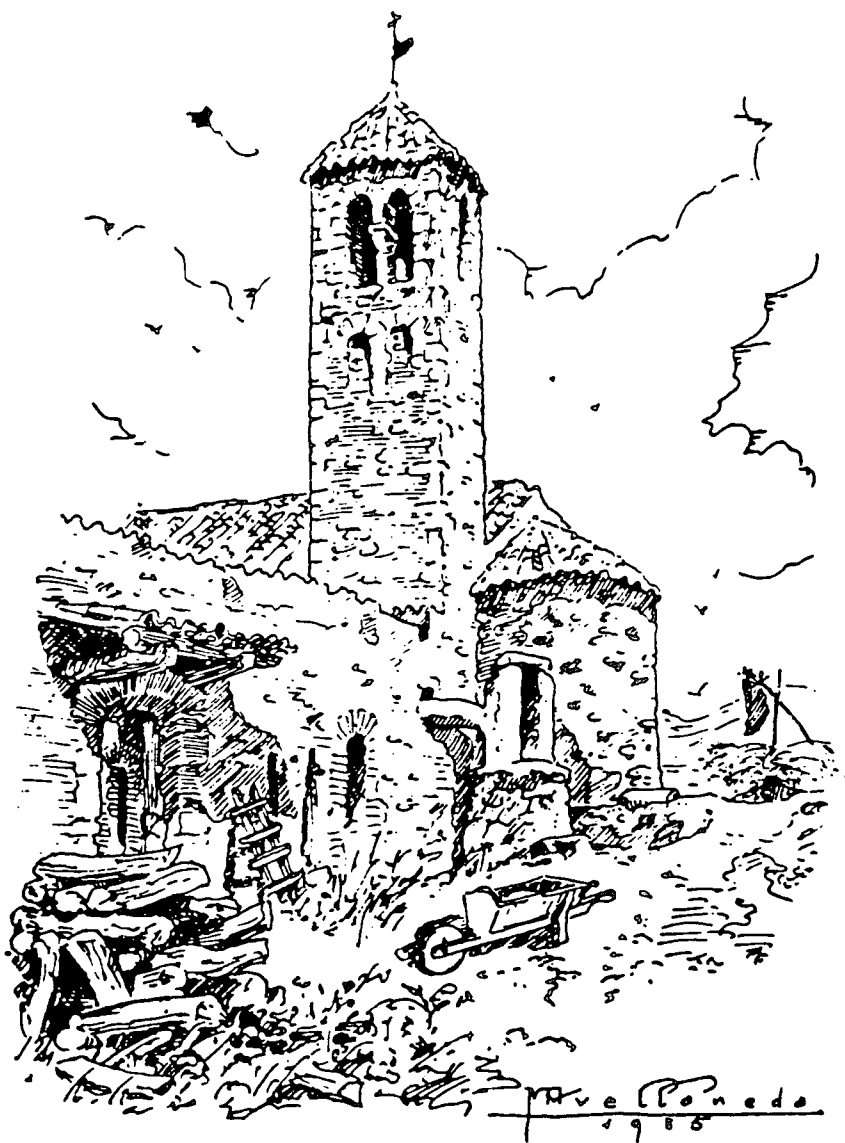
a) *Comentaris sobre mort natural sospitosa*

Aquí només en tenim un cas que correspon, per tant, al 2,27 % del total de morts. El 3 de setembre del 1667 morí Joan Coromines, pagès que «morí sens ningun sagrament», el trobem a la parròquia de St. Martí de Sorbet i St. Miquel de Toudell. Aquí la sospita neix perquè morí sense rebre cap sagrament, el que fa pensar que potser hi va intervenir alguna violència en la mort i ja que va morir de forma sobtada.

C) *Comentaris sobre la natalitat*

El nombre total de naixements, des de l'any 1650 fins al 1699, de les parròquies de Sant Martí de Sorbet i St. Miquel de Toudell; i des del 1653 fins al 1699 de la parròquia de Santa Maria de Toudell, va ser d'un total de 117, d'aquests 67 són nens, és a dir, un 57,26 % i 50 són nenes, és a dir, un 42,73 %.

Pel que fa a fills il·legítims en tenim constància de dos casos, és a dir, 1,70 % del total de naixements, en tots dos casos consten com a «venturers» i van ser un el 1650 i l'altre el 1651. La corva de natalitat durant el període va seguint oscil·lacions, i va tenir el màxim de natalitat els anys 1675 i el 1680 amb 8 naixements respectivament. En relació als mesos, hem de dir

Santa Maria de Toudell i Can Tries. Dibuix de Mateu Avellaneda.

que el mes de màxima natalitat va ser el mes d'abril amb 22 naixements ,a què li correspon el 18,80 % del total de naixements.

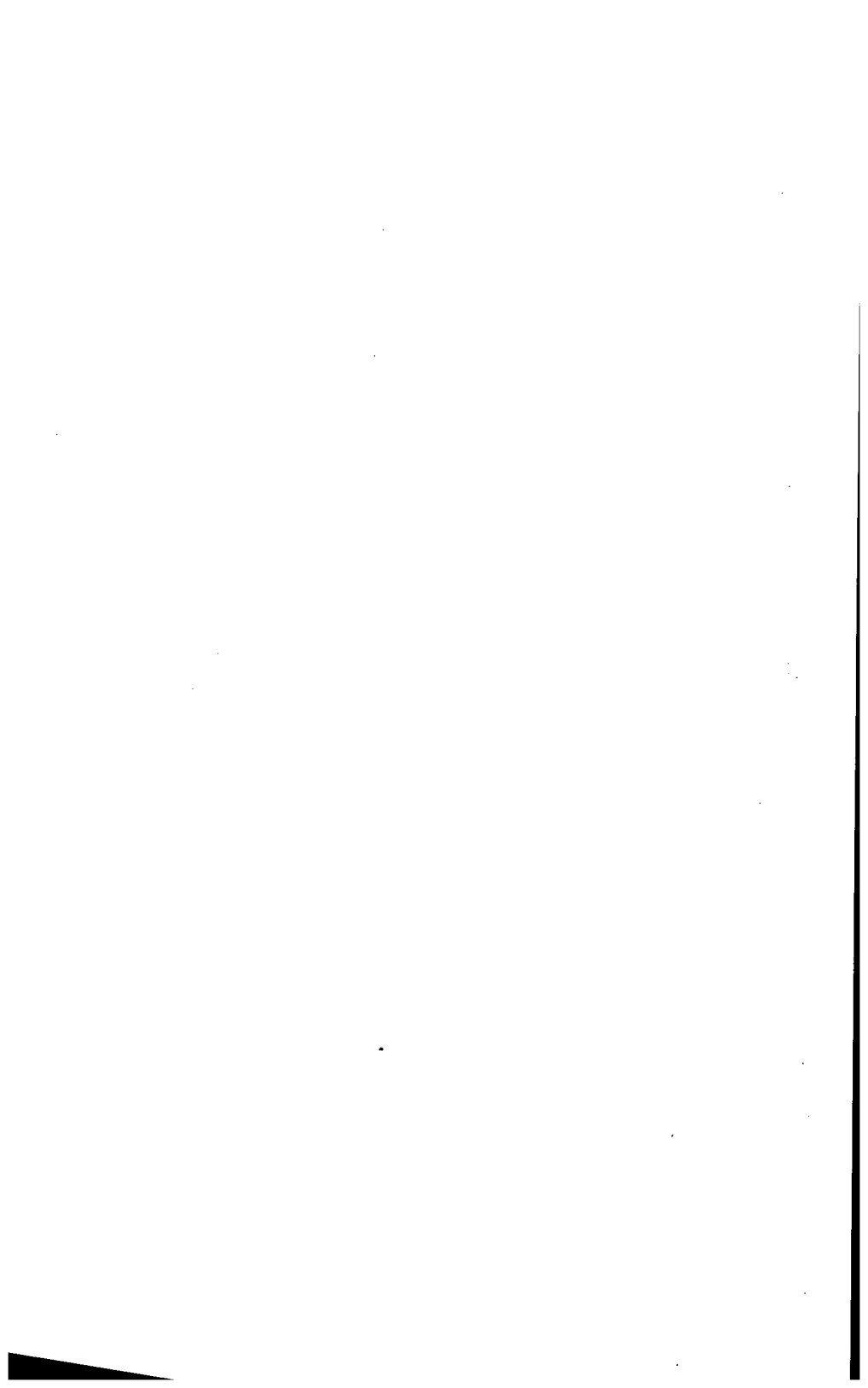
D) *Comentaris sobre els matrimonis*

El total de matrimonis contrets, tenint en compte que tenim la documentació des del 1669 fins el 1699 de les parròquies de St. Martí de Sorbet i St. Miquel de Toudell, i des del 1698 fins el 1699 de la parròquia de Santa Maria de Toudell, va ser un total de 21 matrimonis contrets, dels quals 19 són entre fadrí i donzella, és a dir, 90,47 % del total de matrimonis i 2 entre fadrí i vídua, és a dir, un 9,52 % del total de matrimonis contrets.

El número de fills per matrimoni estaria aproximadament entre un 4,3 i un 4.6.

E) *Comentaris sobre tropes militars*

En aquestes perròquies no hem pogut constatar la presència de cap militar durant aquest segle.

SEGLE XVIII

Aquí intentarem fer un comentari global de cada una de les parròquies del Terme i Vila de Terrassa des del punt de vista del personal sanitari que hem trobat, comentar les causes de mort que van produir-se a la parròquia, tant les degudes a mort natural com violenta, així com també les naturals sospitoses, tot comentant les corves de mortalitat i relacionant-les amb possibles epidèmies o micro-epidèmies locals. Després també comentarem la natalitat i els matrimonis que han tingut lloc durant el segle. Comentarem a més alguns aspectes militars, i donarem constància de la presència de tropes, en aquestes parròquies, a través d'alguns personatges trobats.

S'ha de tenir en compte que patim algunes mancances documentals, les quals ara comentarem. La més important d'aquestes és la parròquia de Sant Vicenç de Jonqueres en la qual no hi ha cap llibre sacrament i per tant no en podrem fer cap comentari. Per altra banda, tenim altres mancances parcials de documentació, com són els llibres de baptismes de la parròquia de Sant Pere de Terrassa, que van des del 1780 fins al 1800, en què les úniques dades de què disposem són recollides per testimonis posteriors, ja que els llibres originals havien estat cremats o desapareguts en una d'aquestes guerres o revoltes tan freqüents. El mateix passa amb els llibres de matrimonis d'aquesta parròquia, que van des del 1781 fins el 1800. Les úni-

ques dades de què disposem són recollides per testimonis, per tant, són incompletes.

De la parròquia de Sant Julià d'Altura, tenim els llibres de matrimonis des del 1791 fins el 1800, en els quals només hi consten les partides recollides per testimonis, posteriorment.

La parròquia de Sant Esperit de la Vila de Terrassa, a part de la de Sant Vicenç de Jonqueres, és la que més ha patit els estralls de les guerres i revoltes pel que fa als llibres sacramentals. Els llibres de baptismes comencen el 1713 i van fins el 1778 de què només disposem dels baptismes recollits per testimonis. Pel que fa als llibres de matrimonis comencen el 19 de març de 1798. Els llibres d'òbits comencen el 1702, encara que posteriorment hi ha una llacuna que va des del 1745 fins el 1798, en què solament en disposem d'alguns recollits per testimonis. El llibre d'òbits d'albats comença el desembre de 1749.

De la parròquia de Sant Quirze de Terrassa, disposem de tota la documentació. De les parròquies de Sant Pere de Terrassa, Sant Julià d'Altura, Sant Martí de Sorbet, Santa Maria i Sant Miquel de Toudell també es disposa de molta documentació, tanmateix hi observem alguna llacuna concreta.

Nogensmenys intentarem fer un estudi-comentari al més acurat possible, dintre del que permet l'estudi dels llibres parroquials i tenint en compte els punts que hem exposat abans.

I. PARROQUIA DEL SANT ESPERIT VILA DE TERRASSA

A) *Comentaris sobre els professionals sanitaris*

Els sanitaris més anomenats, és a dir, que hem trobat d'una forma més repetida en els llibres sacramentals, podrien, com ja apuntaven en el segle XVII, ésser els que tenien més relevància social o els que participaven més en la vida social de la seva comunitat. Aquests han estat, pel que fa a metges, el Dr. Mariano Jardí, el Dr. Francisco Parellada, i el Dr. Jaume Arch, tots tres els trobem a la primera meitat del segle, a la segona meitat trobem, de forma més reiterada, el Dr. Pau Gibert.

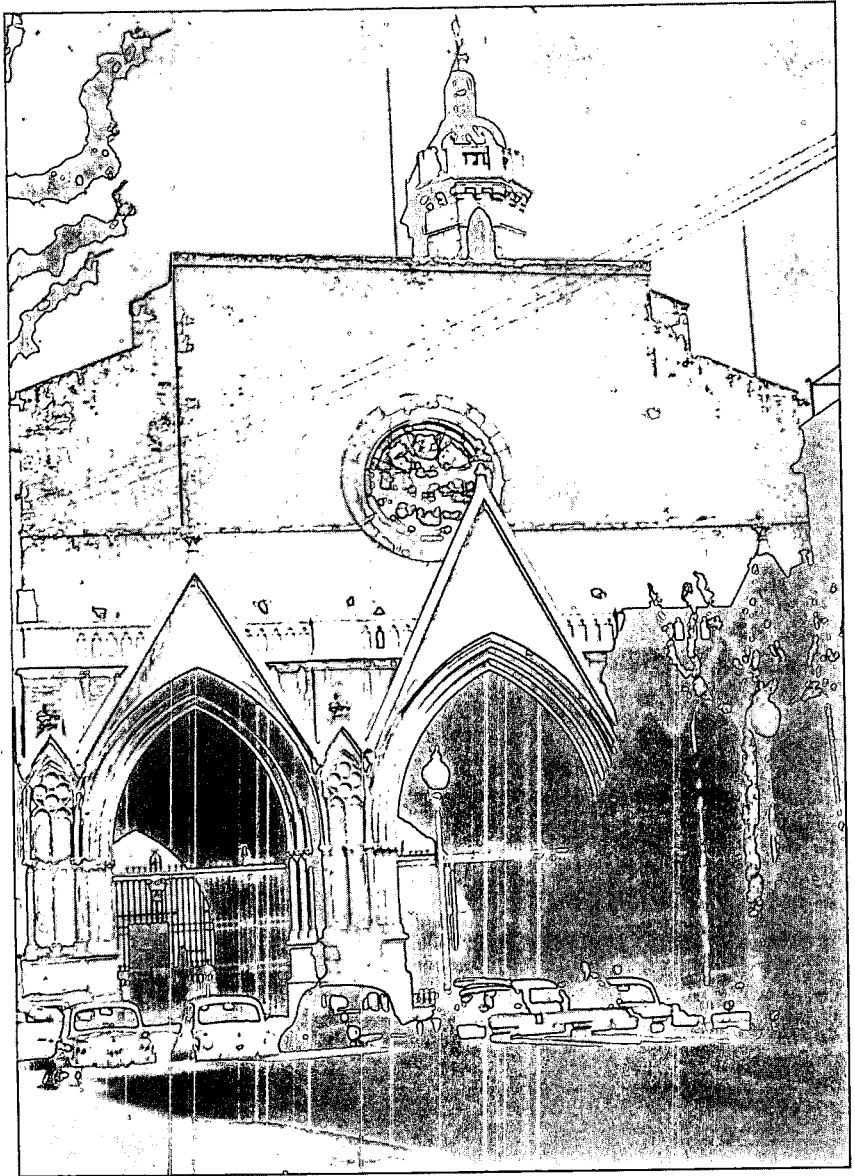
De Cirurgians, el més anomenats són, a la primera meitat del segle, en Pere Màrtir Gubert, a qui trobem en moltes ocasions pel que fa a la segona meitat del segle trobem En Nicolau Gubert i En Manuel o Emanuel Postius. D'Apotecaris, els més anomenats són, a la primera meitat del segle, En Francisco Amat i En Francisco Bertran, a la segona meitat del segle trobem En Jaume Rovira. D'adroguers el més anomenat és En Francisco Pont. De llevadores la més anomenada és Na Madrona Gorina, a finals de segle. De Manescals el més anomenat és En Francisco Bertran, també a finals de segle.

El número de vegades que s'ha trobat algun professional sanitari es de 343 vegades, i això correspon a un total de 91

professionals diferents de què hem pogut trobar documents. Els hem trobat tant en partides de baptisme, defunció, matrimoni com de confirmació, ja sigui en forma de padrí com de pare d'algun nen que naixia o que es confirmava, àdhuc s'ha trobat algun casament de professionals, així com la seva mort; alguns casos de metges i sobretot de llevadores a les quals trobem administrant el «baptisme de necessitat» a algun infant.

De la procedència d'aquests professionals cal dir que de la gran majoria no hi consta segurament que eren de la Vila de Terrassa o consta explícitament que eren de la Vila de Terrassa. Ara bé, també trobem alguns professionals procedents de les parròquies de la rodalia i alguns de Barcelona. He de comentar que tres professionals trobats pertanyien a l'exèrcit, que devia estar emplaçat aquí a Terrassa, un era un Manescal que es deia Francisco Gonssales i era del Regiment de Calatrava, el trobem l'any 1738; els altres dos que trobem són dos Cirurgians, un es deia Diego Landuran o Dayo Anduron i era un Cirurgià Major del Regiment de Cavalleria de Barcelona, natural de la Ciutat, del final del Ducat de Savoia, el trobem anomenat en tres ocasions: l'any 1722, 1734 i el 10 de març del 1742 en què morí (la seva defunció és inscrita al llibre d'òbits). L'altre Cirurgià es deia Sr. Francisco de Lemos i era del Regiment de Cavalleria de Algarbe, natural de Xerès de la Frontera, el trobem l'any 1784.

De Professionals d'altres contrades, en trobem que són metges: Diego Montaner habitant de la parròquia de Santa Maria del Mar, Dr. Miquel Gorina, habitant de Molins de Rei, Dr. Miquel Borja de Sant Pere de Rubí. Cirurgians: Pere Mestres, habitant de la Ciutat de Barcelona, Pau Homs de la parròquia de Sant Llorenç, aquest el trobem esmentat en varies ocasions; Joseph Crus de Sabadell, Mariano Ubach habitant de la parròquia de Sabadell, Joan Fonts de Sant Andreu del Palomar; Joseph Fortich de la parròquia de Santa Maria del Mar de Barcelona, Armengol Labro natural de la vila de Querals. Apotecaris: Joseph Bantello i Bertran de la parròquia de Sant Vicenç de Mollet. Adroguers: Joan Bover habitant de Martorell.

La basilica del Sant Esperit.

a) *Professionals Sanitaris femenins*

Sembla adequat parlar d'una forma concreta de les dones com a professionals de la sanitat. Cal dir en compte la seva presència en els llibres sacramentals d'aquesta parròquia en 25 ocasions durant el segle.

Com ja he comentat algun altre cop, no s'ha trobat cap dona, durant aquest segle, de què consti documentalment la seva professió. L'únic cas ha estat el de les Llevadores i en tots els casos han estat esmentades en tant que administraven el «baptisme de necessitat» a algun infant que acabava de néixer, quan amb tota seguretat elles havien ajudat a la seva mare.

Segons Pierre Bonnaissie, en un estudi que fa sobre l'organització del treball a Barcelona a finals del segle xv, diu referint-se al treball de les dones, «*algunas mujeres, en efecto, realizan una actividad diferente al marido*».

Consideren, per tant, que el treball de Llevadora, encara segurament no era entès com actualment, sinó només en l'aspecte que es refereix al part: s'avisava a la llevadora local per tal d'ajudar al naixement. Deu ser un fet molt antic que d'alguna forma o altra deuria donar un estatus social i reconeixement per part de la societat a aquestes dones i això durant aquests segles en què la dona estava en segon pla en la majoria de les coses. Només hem de veure que fins el 1717 no es permet la transmissió del nom de la mare.

El total de 25 vegades que hem trobat una llevadora esmentada durant el segle, s'han de reduir a 11 llevadores diferents; d'aquestes no n'hi ha cap de què consti que fos de fora de la parròquia.

Hem de comentar que la majoria de llevadores les hem trobat els últims vint anys d'aquest segle. Tan sols tres les trobem abans, una, Na Maria Renom, l'any 1721 i el 1723, i Na Madrona Salas l'any 1768. De totes formes això podria tenir a veure amb el buit documental que hi ha pel que fa a llibres de baptismes, que va des del 1740 fins el 1778, i al fet que només tenim els recollits posteriorment per testimonis i al fet que també els llibres d'òbits i d'albats comencen l'any 1749.

De les llevadores trobades, la més esmentada ha estat Na Madrona Gorina que la trobem en cinc ocasions.

Aquí queda constància d'aquestes dones que exercien una professió diferent a la del seu marit: la d'ajudar a néixer els infants de l'època.

b) *Relació de sanitaris*

1. Metges:

- Dr. Arch, Jaume: 1728, 1729, 1730, 1731, 1732, 1735, 1736, 1738.
Dr. Borja, Miquel: de St. Pere de Rubí, 1785.
Dr. Brichfeus, Pere: 1713, 1715, 1716, 1717, 1719, 1721.
Dr. Castells, Joseph: 1704.
Dr. Comelles, Pau. 1721 (Difunt).*
Dr. Escuder, Anton: 1721 (d).
Dr. Farrés, Francisco: 1709, morí el 17-6-1714, 1729 (d).
Dr. Gorina o Gurina, Miquel, habitant de Molins de Rey: 1771, 1786.
Dr. Gubert, Pau: 1785, 1787, 1788, 1790, 1791, 1796, 1797, 1798.
Dr. Jardí o Gerdi, Mariano: 1721, 1722, 1723, 1726, 1727, 1729, 1730, 1731, 1736, 1737.
Dr. Matarí y Falguera, Jaume. (Dr. en Philosophia y Practicant en Medicina) 1738.
Dr. Matarí, Libori: 1771, 1777, 1790.
Dr. Montaner, Diego, habitant en la parròquia de Sta. Maria del Mar: 1716.
Dr. Parellada, Francisco: 1704, 1714, 1715, 1716, 1717, 1718, morí el 5-11-1719, 1720 (d), 1723.
Dr. Poal, Francisco: 1779 (d), 1782.
Dr. Salvany, Joseph: 1704, 1713, 1721, 1722, 1725, 1727, morí el 23-12-1743 a l'edat de 60 anys.
Dr. Salvans y Farres, Joseph: 1714, 1716, 1719, 1728.
Dr. Vendrell, Anton: 1771, 1789, 1797.

2. Cirurgians:

- Bafuls, Simon: 1723.

* He abreviat *difunt* amb una *d* en el reste del llibre.

Bartran, Joseph: 1728, 1730, 1732, 1734, 1736, 1739, 1746.
Calvari, Emanuel, 1715.
Coll, Francesch: 1721 (d).
Crus, Joseph, de Sabadell: 1725.
Font, Joan, de St. Andreu del Palomar: 1779.
Font, Joseph: 1751, 1754.
Fortich, Joseph, Parròquia de Sta. Maria del Mar de Barcelona, 1778.
Gualça o Gualta, Emanuel o Manuel: 1721, 1722, 1724, 1729, 1731, 1733, 1734, 1749.
Gubert, Nicolau: 1749,, 1757, 1767, 1771, 1776, 1779, 1782, 1785, 1787, 1788, 1791.
Homs, Pau, de la parròquia de St. Llorenç: 187, 1788, 1791, 1796, 1797, 1798, 1799.
Iglesias o Ecclesias, Salvador: 1730, 1732, 1733, 1736, 1738.
Labro, Armengol, natural de la Vila de Queralbs: 1778, 1780, 1781, 1782, 1784, 1788.
Landuron o Anduron, Diego o Dayo del regiment de cavalleria de Barcelona, natural de la Ciutat del final del Ducat de Saboya: 1722, 1734, morí el 10-3-1742.
Sr. Dn. de Lemos, Francisco del regiment de cavalleria de Algarbe, natural de Xerès de la Frontera, 1784.
Martir Gubert, Pere: 1713, 1716, 1717, 1718, 1719, 1720, 1721, 1722, 1723, 1724, 1726, 1727, 1728, 1729, 1736, 1738, 1745.
Monge, Joan: 1800.
Montaner, Francisco morí el 3-9-1713.
Pares, Francisco, 1715.
Postius, Emanuel o Manuel: 1769, 1770, 1771, 1773, 1777, 1778, 1779, 1781, 1782, 1783.
Mestres, Pere, habitant en la Ciutat de Barcelona: 1716.
Sabater, Francisco: 1716, 1719, 1723, 1725, 1728, 1729.
Serradora, Joan: morí el 18-10-1726.
Torrella, Martí: 1771, 1779 (d), 1785 (d).
Ubach, Joseph: 1716, 1719, 1720, 1722, 1723, 1725, 1726, morí el 5-7-1728.
Ubach, Mariano, habitant en la Vila de Sabadell, 1729.

3. Apotecaris:

Amat, Francisco: 1704, 1714, 1717, 1718, 1719, 1720, morí el 1-2-1721, 1722 (d), 1723 (d).

Amat, Francisco, 1744.

Aragó, Francesch, 1704, 1713, 1716, 1717, 1718.

Bantello y Bertran, Francisco: 1779, 1786.

Bantello y Bertran, Joseph, de la parròquia de Sant Vicenç de Mollet: 1779, 1780, 1783, 1784, 1785, 1788.

Barra, Ramón: 1781 (d).

Bentallo, Anton: 1790.

Bertran, Anton: 1704, 1705, 1717, 1720.

Bertran, Anton: 1771.

Bertran, Francisco: 1722, 1724, 1725, 1726, 1728, 1732, 1735, 1749.

Boada, Joan: 1726, 1727, 1728, morí el 9-12-1729, 1730.

Ribot, Miquel: 1720.

Rovira, Jaume: 1772, 1775, 1776, 1778, 1779, 1780, 1781, 1783, 1785, 1797, 1798, 1799.

Rovira, Francesch: 1730, 1731, 1732, 1733, 1736, 1738, 1749.

Simó, Joan de Cardedeu, 1778.

Ventello Reventos, Joseph: 1775, 1777, 1778, 1786, 1787, 1789.

Vila, Francisco: 1780.

4. Adroguers:

Barcelo, Matheu: 1715, 1718, 1721, 1725, morí el 11-10-1729.

Bastard, Joseph: morí el 3-9-1713.

Bover, Joan, habitant en Martorell: 1729, 1733.

Buada, Valentí: 1713, 1717, 1723, 1726, 1728, 1731, 1749.

Buada, Pau: 1749.

Buada, Joseph: 1783.

Galça, Pere: 1728.

Pont, Francisco: 1713, 1714, 1715, 1716, 1718, 1720, 1721, 1722 (d).

Pont, Francisco: 1723, 1724, 1725, 1727, 1729, 1731, 1736, 1737, 1742, morí el 25-6-1745 a l'edat de 72 anys, 1749.

Pont o Pons, Bruno, 1735, 1736, 1738, 1740, 1754, 1758, 1760, 1773 (d).

Pual, Francesch: 1704, 1714, 1716, 1717.

Vidal Pont, Anton: 1762, 1764, 1770, 1773, 1778.
Vidal y Pont, Ignasi: 1790, 1791.

5. Llevadores:

Gorina, Madrona: 1790, 1791, 1792, 1797, 1798.
Monllo, Madrona: 1798, 1800.
Motllo, Madrona, 1784.
Pinell, Madrona: 1782, 1799.
Prats, Josepa: 1798.
Prats, Maria: 1797, 1799.
Renom, Maria: 1721, 1723.
Salas, Madrona: 1768.
Salas, Rosa: 1781, 1784, 1787, 1788.
Vilanova, Theresa: 1788, 1790, 1791.
Vilanova, Magina: 1784, 1785.

6. Manescals:

Bellver, Francisco: 1780, 1782, 1784, 1785, 1787, 1790, 1791,
1797, 1798, 1799, 1800.
Gonsales, Francisco, del regiment de Calatrava: 1738.
Prats, Domingo: 1779, 1780, 1781, 1782, 1783, 1787.

B) *Estudi de les causes de mort a la Parròquia del Sant Esperit de Terrassa el segle XVIII.*

Pràcticament per fer aquest estudi-comentari de la mortalitat solament disposem del llibre d'òbits d'adults que va des del novembre de 1702 fins el 1745, ja que del 1745 al 1798 tan sols disposem d'algunes defuncions recollides per testimonis i de 1798 fins a 1800 no hem trobat constància de cap mort documentada.

Pel que fa els llibres d'albats, des del punt de vista sanitari, tindria interès la mortalitat dels nadons, la qual, l'hem recollit des del 1749 fins el 1800, però aquests seran exposat en un altre apartat.

Així tenim que, des del 1702 fins al 1745, moriren a la parròquia un total de 909 adults; des del 1750 fins al 1800, hi moriren un total de 3.262 albats (infants).

Pel que fa a adults (1702-1745), els anys de màxima mortalitat van ser l'any 1714 amb 45 morts i l'any 1726 amb 53 morts. En la corva de mortalitat d'adults d'aquest període les dues dates esmentades són les de màxima mortalitat. La causa no queda clara ja que no trobem cap explicació en els llibres d'òbits; ara bé, segurament que tindria molt a veure amb la Guerra de Successió, la fam i la destrucció que comporta la guerra. Posteriorment, l'afebliment de les defenses de les persones que són atacades per tot tipus de flagell o malaltia podria ser una explicació lògica de l'augment de mortalitat d'aquests anys.

Pel que fa a la mortalitat infantil en el període de 1750 fins a 1780 és d'aproximadament un 50 % de morts en relació als que neixien. La corva de la mortalitat infantil ens dona alguns pics d'elevació el 1751 i el 1764 en què hi ha un augment de la mortalitat. Posteriorment tenim dos pics molt importants de mortalitat, que són el 1778 amb 201 morts i el 1793 amb 226 morts; entremig hi ha un pic petit que es troba a l'any 1786; posteriorment encara tornem a trobar una elevació de la mortalitat cap als últims anys del segle.

Quan dic que aproximadament hi ha un 50 % de morts d'albats en relació als naixements, em refereixo al fet que si comparem la corva de natalitat de 1778-1800 i la corva de mortalitat de 1749-1800 hi ha aproximadament la meitat de morts infantils en relació als naixements.

Les causes d'aquests augments de mortalitat bé es podrien atribuir a alguna pestilència que hagués afectat els infants.

Segons Jordi Nadal, les malalties més preocupants del segle XVIII a Catalunya van ésser les «terçanes» (febre intermitent que repeteix al tercer dia), pròpia de les àrees empantanades i, per descomptat, les malalties infeccioses clàssiques: Verola, xarampió, escarlatina, diftèria i febre tifoidea.²⁴

En el Cens de Floridablanca de 1787 «después de tres años de una epidemia casi general de tercianas y fiebres pútridas, especialmente en las dos castillas, reyno de aragón y Principado

24. Nadal, Jordi. La Població Catalana al segle XVII dins l'Història de Catalunya, dirigida per J. Ma. Salrach, ed. Salvat, S. A., 1978. Vol. IV, pàg. 261.

de Cataluña, de que ha resultado un considerable disminución de habitantes».²⁵

Si tenim en compte això, hauríem de dir que, probablement, aquests augments de mortalitat es deuen a aquestes infeccions anomenades clàssiques i que potser aquest pic de 1786, amb 113 morts, podria ser degut al que diu el cens de Floridablanca «tercianas y fiebres pútridas». Ara bé, tots els altres pics de la corva correspondrien a aquestes malalties infeccioses clàssiques, les quals, en aquella època, feien estralls entre la població infantil.

La preocupació és important, la lluita contra la verola revela, sobretot, les preocupacions dels ilustrats. Es té notícia que, a Vic, el doctor Josep Pascual ja inoculava aquest virus el 1763.²⁶

El mes de màxima mortalitat d'adults en el període de 1702-1745 va ser el mes de setembre amb 105 morts, al qual li correspon l'11,55 % de les morts per mesos d'aquest període.

Els mesos de màxima mortalitat infantil (albats), en el període de 1750-1800 són el mes d'agost amb 522 i morts, al qual li correspon el 16 % de les morts per mesos i el mes de juliol amb 480 morts, al qual li correspon el 14,71 % de les morts per mesos.

a) *Comentaris sobre mort violenta*

De morts violentes documentades n'hi ha 28 en el període que va des del 1702 fins el 1745. Aquest és l'únic llibre d'òbits d'adults de què disposem. Hi trobem els òbits dels majors de 8 anys; és a dir, que comparant-ho amb la mortalitat global del període abans esmentat, a la mort violenta li correspon el 3,08 % de les morts del període (1702-1745) a la parròquia.

L'any de màxima mortalitat violenta, com és obvi, va ser l'any 1713 i concretament el 3 de setembre d'aquest any; en què van entrar a Terrassa les tropes de Felip V al comandament de Don Feliciano Bracamonte. En aquella nit van morir assassinades 17 persones de la Vila de Terrassa. Per això aquest

25. Iglesias, Josep. El cens de Floridablanca, 1787. (Part de Catalunya). Ed. Fund. S. Vives Casajuana, Barcelona, 1969. Tomo I, pàg. 11.

26. Nadal, Jordi. La població catalana..., op cit., pàg. 261.

any va ser, amb escreix, el de més mortalitat, el 60,71 % de les morts violentes documentades en aquest període.

En relació als mesos trobem la següent relació: 2 casos el febrer, 1 el març, 1 el maig, 2 el juny, 17 el setembre, 2 l'octubre, 3 el novembre.

De les 28 morts violentes de què en tenim constància, 24 van ser d'homes, 3 de dones, 1 cas van ser d'un infant que tenia 11 anys.

<i>Tipus</i>	<i>homes</i>	<i>dones</i>	<i>infants</i>
Sense especificar	18		
Precipitació	4	2	1
Esfondrament	1		
Intoxicació		1	
Traumatisme	1		
	—	—	—
TOTAL	24	3	1

1. *Tipus concrets de mort violenta*

De les 28 defuncions per mort violenta trobades en el període que va des del 1702 fins el 1745 l'ordre de freqüència de les causes és el següent: 18 casos sense especificar (d'aquests 17 foren assassinats i un cas es tracta d'una execució), 7 casos de mort per precipitació, 1 cas per esfondrament, 1 cas d'intoxicació i 1 cas de traumatisme.

Ara farem un estudi-comentari de cada una de les causes de mort esmentades que van tenir lloc en aquest període, tot fixant-nos en les dades temporals (any i mes), en les dades personals i en les dades etiològiques mèdico-legals.

1a. *Sense especificar*

Li correspon el 64,28 % del total de les morts violentes.

Els mesos en què van ocórrer van ésser els següents: 17 casos el setembre i 1 cas l'octubre.

Aquí comentarem de forma concreta les 17 morts que van tenir lloc el 3 de setembre de 1713. Al llibre d'òbits de la parrò-

quia del Sant Esperit de la Vila de Terrassa s'hi troba una nota que reflecteix clarament el que deuria ser aquell dia per Terrassa.

La nota diu: «Los dia tres de setembre del any 1713 dia infeliz y desgraciat per la dita vila puix en la nit arriba lo destacament de Don Feliciano Bracamonte que componia de quatre o sinch mil homens (avent ja cremat la Ciutat de Manresa) ahont cremaren 104 cases de dita vila, la saquexaren y lo que es de major sentiment que robaren las Iglesias de St. Pere ahont no fou segur lo santisim suposat robaren lo globo sense apareixer las formas consagrades y en la Vila mataren les persones següents». A continuació hi ha la llista de les 17 persones que mataren aquell dia, de qui ben bó podríem dir que moriren assassinades.

La llista de totes les persones assassinades, amb el seu ofici, la trobarem a l'apèndix.

En les 17 morts de què hem trobat constància, com he dit, hi figura la professió de la persona assassinada. Hem de dir que hi figuren diferents oficis: 6 eren Pagesos, 2 eren Teixidors de Lli, 2 eren Ollers, 1 era Fuster, 1 era Teixidor de Llana, 1 era un jove Adroguer, 1 era un Assahonador, 1 era un jove Cirurgià, 1 era un minyó de 20 anys, i d'un altre tan sols consta que era «fill de».

Com es pot veure quasi tots, o bona part dels oficis, van patir conseqüències aquella nit. Més concretament, entre els morts hi va haver dos joves professionals sanitaris, l'un era un Cirurgià que es deia Francisco Montaner i l'altre era un Adroguer que es deia Joseph Bastard.

En el llibre d'òbits, i al final de la llista de morts, hi trobem la següent nota: «los quals tots eren de dita vila y moriren la nit en que dit destacament arriba ques pot comprendre las violencias farian».

Amb data de 27-6-1736, trobem anotada la mort d'un militar que fou executat. Més concretament un «Sargento de la Companya de dublo» del Regiment de Cavalleria d'Alcantara anomenat Bernat Bufler «se avia executat y fou que los mateixos soldats lo apuntaren».

1b. *Mort per precipitació*

Amb 7 casos registrats, representa el 28 % del total.

Els mesos en què van ocórrer van ésser els següents: 1 cas el febrer, 1 el març, 1 el maig, 1 el juny, 1 l'octubre i 2 el novembre.

Hem de dir que dels 7 casos, 4 són d'homes, 2 de dones i 1 cas és un infant.

En les partides de defunció en tots els 7 casos de mort per precipitació hi consta que van sofrir una caiguda que els portà a la mort, ara comentarem algunes d'aquestes morts.

El 28-5-1729 morí Ramon Gubert fill de Pere Màrtir Gubert, Cirurgià. El nen tenia onze anys «per quant caygue de una morera y se reventa». Aquest és l'únic cas documentat en què consta la causa de mort d'un nen. A més es tracta d'un fill d'un Cirurgià, al qual trobem en reiterades ocasions tant en aquesta parròquia i com en d'altres.

L'11-6-1724 morí Anton Duran mestre de cases «mori de desgracia de una cayguda de una finestra».

El 16-10-1733 morí Miquel Bover treballador «per quant caygue de una escala y mori repentinament».

Aquests dos últims casos es podrien considerar Accidents de Treball amb la visió actual que tenim sobre l'accident de treball; sobretot, el primer que es tracta d'un mestre de Cases. Aquest treballador el podríem considerar com un paleta actual que té una caiguda des d'una finestra. El segon cas no és tan clar com el primer, però podria ben bé haver succeït quan estava treballant.

Podríem dir que, possiblement, totes aquestes morts van ésser accidentals.

En els dos casos del sexe femení que hem trobat, la caiguda que els ocasiona la mort, té lloc a la seva pròpia casa.

1c. *Esfondrament*

Aquí tenim 1 sol cas, al qual li correspon el 3,57 % del total.

El 11-2-1735 morí Domingo Reig, mestre de cases «per quant morí de una salsiada».

Aquí ens trobem que podria tractar-se d'un accident de treball pel fet que es tracta d'un mestre de cases que «morí de una salsiada», que sembla que és una esllavissada del terreny on treballaven els mestres de cases quan feien alguna construcció.

1d. *Mort per intoxicació*

Només n'hem trobat un cas, per tant representa el 3,57 % del total.

Aquest cas té certa curiositat ja que es tracta d'una intoxicació per bolets.

El 22-11-1725 morí Benita Bover «per quant morí de repenta després de haver menjat bolets».

Aquí el que no queda tan clar és la referència al fet que li causà la mort «morí de repenta», ja que la intoxicació per bolets més perillosa que pot ocórrer a Catalunya és la deguda a la Farinera Borda (*Amanita Phalloides*) (Vaill. ex Fr. Secr.). La seva acció tòxica es manifesta passades les 12 hores de la seva ingestió i en moltes ocasions passades les 24 hores; per tant aquesta referència a què li causà la mort tan de pressa, després de la ingestió dels bolets, podríem dir que, o bé, la mort d'aquesta dona es va atribuir erròniament als bolets, o bé, que el que va escriure la partida de defunció, quan deia que va morir tan de pressa, després de la ingestió, es volia referir a un espai de temps de 12 a 24 hores entre la ingestió i la mort.

1e. *Mort per traumatisme*

Tornem a tenir un sol cas documentat.

El 29 d'octubre del 1738 morí Jaume Fabrés, treballador, «morí reventat de un bou».

b) *Comentaris sobre la mort natural documentada*

Aquí intentarem comentar les defuncions en què, en la partida, consti alguna dada que ens ajudi a comprendre l'etiologia de la mort o, almenys, ens doni alguna llum sobre què va succeir; tot comentant tant els signes, els símptomes o malalties,

en què trobem constància documental durant aquest període que va des del 1702 fins el 1745.

Més endavant, i de forma específica, parlarem d'una manera concreta sobre la mortalitat dels nadons en el període que va des del 1750 fins el 1800, així com de la mortalitat per edats dels albatés (infants fins a 8 anys d'edat), durant el període esmentat.

El total de partides d'òbits en què consta alguna dada en relació a l'etiologia de la mort són 7, això comparat amb el total global de morts que hi va haver en aquest període, vol dir que la mortalitat natural documentada representa un 0,77 % de les morts.

En relació al sexe, hem de dir que trobem 4 casos de dones i 3 casos d'homes.

En relació als mesos, no trobem cap mes en què hi hagi més mortalitat.

<i>Tipus</i>	<i>homes</i>	<i>dones</i>
Mort sobtada	2	2
Feridura	1	1
Convulsions		1
	—	—
TOTAL	3	4

1. *Tipus concrets de mort natural documentada*

De les 7 defuncions en què consta alguna dada, pel que fa a la mort natural durant el període que va des del 1702 fins al 1745, la freqüència de les causes és la següent: 4 casos de mort sobtada, 2 casos de feridura, 1 cas de convulsions.

A continuació intentarem comentar cada una d'aquestes causes de mort o signes/símptomes de malaltia que hem trobat, tot fixant-nos en les dades temporals, personals, i intentant, comentar la possible etiologia.

1a. *Mort sobtada*

Amb 4 casos documentats, representa el 57,14 % del total. En relació al sexe, tenim dos casos de cada.

Els mesos en què van tenir lloc són: 1 el gener, 1 l'agost, 1 el setembre i 1 l'octubre.

En les partides de defunció d'aquestes morts hi consten les següents expressions: «mort repentinament», «morí de repent».

Una d'aquestes, del dia 23-1-1724, en què morí Magí Parellada, Dr. en Lleys, la trobem inscrita en dues parròquies, en la que estem estudiant, en què consta: «se troba mort en lo llit estan sa y bo quant si posa en la nit» i en la parròquia de Sant Pere de Terrassa «morí de repent».

1b. *Mort de feridura*

Hem trobat dos casos documentats, que representen el 28,57 % del total de morts naturals.

Pel que fa a sexes trobem un home i una dona.

En els llibres d'òbits hi consten amb les següents expressions: «sa ferí» i el cas de l'home «trobarse cerca de dos anys sens coneixaments ni advertencia de cosa alguna per ocasió de feridura».

En dos casos la causa fonamental de la mort deuria ser la Feridura, ara bé, en el segon cas, la causa immediata tindria alguna complicació tardana que l'abocà a la mort.

1c. *Convulsions*

Aquí trobem un sol cas, el d'una dona, la qual representa el 14,28 % del total.

El 11-7-1728 morí Agna Maria Sagrera «per quant la envenenaren uns moviments convulsius i perdé els sentits».

Es fa difícil esbrinar l'etiologia d'aquestes convulsions que la porten a la mort amb el que consta a la partida de defunció. Ara bé, en aquella època en què les infeccions (malalties infeccioses) feien estralls i no hi havien específics per combatre-les eficaçment, ben bé podria haver-se tractat d'unes convulsions febrils d'una malaltia infecciosa. El que hem apuntat és una sospita i podrien haver-hi altres hipòtesis.

c) *Comentaris sobre la mort natural sospitosa*

Aquí intentarem comentar les morts sobre les quals tinguem una sospita raonada de la causa o circumstàncies ocorregudes, en el cas que vagi intervenir algun tipus de violència. Sempre tenint en compte la informació trobada en les partides de defunció.

El que no comentarem, encara que sí que les hem recollides quan hem fet l'estudi any per any, són les morts en què consta que el trobem «mort en lo llit», perquè hem considerat que, en la majoria de casos, no hi havia cap circumstància important que ens fes sospitar que hi va intervenir la violència. Ara bé, per si algú vol consultar-les, les hem recollides en l'estudi que fem any per any, en l'apartat sobre la mort natural sospitosa.

De morts que considerem naturals sospitoses, n'hem trobat 37, és a dir, un 32,59 % del total de morts del període que va des del 1702 fins el 1745. És un tant per cent elevat, segurament degut a la circumstància de la guerra de successió (1714) i a la posterior repressió, així com a l'establiment de tropes en aquestes contrades. Aquestes tropes consideraven Catalunya com a terra vençuda, i, per tant, apliquen el dret de conquesta. Per tot això hem considerat la mort d'algun membre de les tropes (soldat, sergent, etc.) com a mort natural sospitosa, encara que no hi consti cap dada i pel fet que deuria ser ben poca la simpatia que deurien tenir per part de la població, ben al contrari, i, per tant, la seva mort és sempre sospitosa.

La màxima mortalitat natural sospitosa correspon als anys 1732 i 1739, en què hi consten 4 morts cada un.

Els mesos en què van tenir lloc són els següents: 2 casos el gener, 7 el febrer, 4 el març, 4 el maig, 2 el juny, 4 el juliol, 2 l'agost, 1 el setembre, 6 l'octubre, 2 el novembre i 3 el desembre.

De les 37 morts trobades, 2 són d'homes, un 75,67 %, 7 són dones, un 18,91 % i 2 són infants, un 5,40 %.

<i>Tipus</i>	<i>homes</i>	<i>dones</i>	<i>infants</i>
Soldats	23		
Trobat mort	3	3	1
«no rebe ningun sacrament»	2	4	1
	<hr/>	<hr/>	<hr/>
TOTAL	28	7	2

1a. *Soldats*

Aquí trobem 23 casos, que corresponen al 62, 16 % de la mort natural sospitosa.

Els anys en què hem trobat més soldats morts han estat l'any 1714 i l'any 1732, amb 3 morts cada any.

En relació als mesos, els de màxima mortalitat van ser el mes de febrer i el d'octubre amb 5 morts cada un.

En les partides de defunció, pràcticament en totes, només hi consta si era un soldat o algun altre membre de la tropa, oficials, dels quals tan sols n'hem trobat 6; l'oficial de màxima graduació trobat ha estat Don Cayetano Salzedo, Tinent Coronel de cavalleria del Regiment de Barcelona mort el 14 de juliol del 1724.

L'octubre del 1714 trobe mla següent expressió «morí un soldat cada dia», i es refereix als dies 18, 19 i 30 d'aquell mes.

El 16-1-1718 morí «en lo hospital un soldat llicenciat».

Com ja hem comentat, la sospita d'aquestes morts, neix pel fet de tractar-se de tropes que havien ocupat la Vila i que, per tant, no deuriem tenir la simpatia dels pobladors locals, i més tenint en compte els estralls que van produir les tropes de Felip V, quan en entrar a la Vila el 3 de setembre de 1713 van destruir i assassinar.

1b. *Trobats morts*

N'hem trobat 7 casos, per tant, representen el 18,91 % del total de les morts naturals sospitoses.

Els mesos en què els hem trobat han estat els següents: 1 cas el gener, 1 el febrer, 2 el juliol, 1 l'octubre i 2 el novembre. Dels quals 3 eren homes, 3 eren dones i 1 era una nena.

En totes hi consta que han estat trobades mortes en algun lloc. Entre les expressions hi ha: «trobarem mort al alzinar den Llobet», «sa troba morta baix d'una olivera» i d'altres.

El 27-7-1732 morí Marianna Figueres donzella d'onze anys a qui «trobaren morta».

La sospita neix del fet d'haver trobat una persona morta, en principi, sense causa de mort justificada, la qual s'ha d'intentar esbrinar.

1c. «No rebre ningun Sagrament»

Aquí hem trobat 7 casos, que representen, per tant, el mateix que l'anterior, el 18,91 % del total de les morts naturals sospitoses.

Els mesos en què es presentaren foren els següents: 1 cas el febrer, 1 el març, 2 el maig, 1 el juny, 1 l'agost i 1 el desembre.

Pel que fa a sexes, 4 casos són del sexe femení, 2 del sexe masculí, i una nena.

En les partides de defunció d'aquestes morts hi consten les següents expressions: «mori sens rebre ningun sagrament», «mori sens rebre los sagraments», «no rebe ningun sagrament».

Com ja hem comentat, hem trobat el cas d'una nena, la qual morí el 20-2-1739 quan tenia 9 anys d'edat.

La sospita, en aquest cas, és deguda al fet mateix de morir «sens rebre els sagraments», que és el fet que fa sospitar que en la mort van intervenir-hi circumstàncies possiblement violentes, o bé, que la mort va ser sobtada i inesperada, i no hi va haver temps d'administrar els sagraments.

C) *Comentaris sobre la natalitat*

Aquí hem de considerar dos períodes, que són els únics dels quals en tenim documentació. En primer lloc el que va des del 1713 fins al 1739 en el qual hi ha 1813 naixements, 904 són nens, i representen el 49,86 %, i 909 són nenes, i representen el 50,13 %. De natalitat il·legítima, la qual consta com a «fill de la ventura», n'hem trobat 10 casos durant el període de 1713-1739, i representen el 0,55 % del total de naixements. Els anys

de màxima incidència van ser el 1734 en què hi hagué 3 casos, i seguida pel 1714 amb 2 casos.

En el període que va des del 1779 fins a 1800, tenim un total de 3366 naixements, dels quals 1781 són nens i representen el 52,91 %, i 1585 són nenes i representen el 47,08 %. De fills il·legítims durant aquest període n'hem trobat un total de 9 que representen el 0,26 % del total de naixements.

La corva de natalitat va des del 1713-1739 i és pràcticament uniforme amb algunes petites oscil·lacions. En els últims anys del període s'observa un cert augment, encara que relatiu, de la natalitat. Pel que fa al període que va des del 1779 fins al 1800 s'observa una corva de natalitat que va augmentant progressivament. Els últims anys del segle són els de màxima natalitat.

Si comparem els dos períodes de que disposem, el que va del 1713-1739 (26 anys) i el de 1779-1800 (21 anys), veurem que, pràcticament, aquest últim període de finals de segle, té el doble de natalitat que l'altre, la qual cosa demostra l'augment demogràfic de finals de segle. Si agafem la natalitat il·legítima veiem també que ha minvat en aquest últim període. I finalment, en el període que va de 1713-1739 cal dir que hi deuria influir en la natalitat il·legítima, la Guerra de Successió i la posterior presència de tropes.

El mes de màxima natalitat va ser, en el període de 1713-1739, el mes de novembre, amb 193 naixements, que representen el 9,76 %. En el període de 1779-1800 el mes de màxima natalitat va ser el mes de desembre amb 345 naixements que representen el 10,24 % del total.

D) *Comentaris sobre els matrimonis*

Només tenim la documentació d'un petit període, el que va des de 1798 fins al 1800, en el qual hem trobat un total de 69 matrimonis, dels quals 56 són entre fadrí i donzella, per tant, un 81,15 %, 2 entre fadrí i vídua, per tant un 2,89 %, 7 entre vídua i donzella que representa el 10,14 %, i 4 entre viudo i vídua, que representa el 5,79 %.

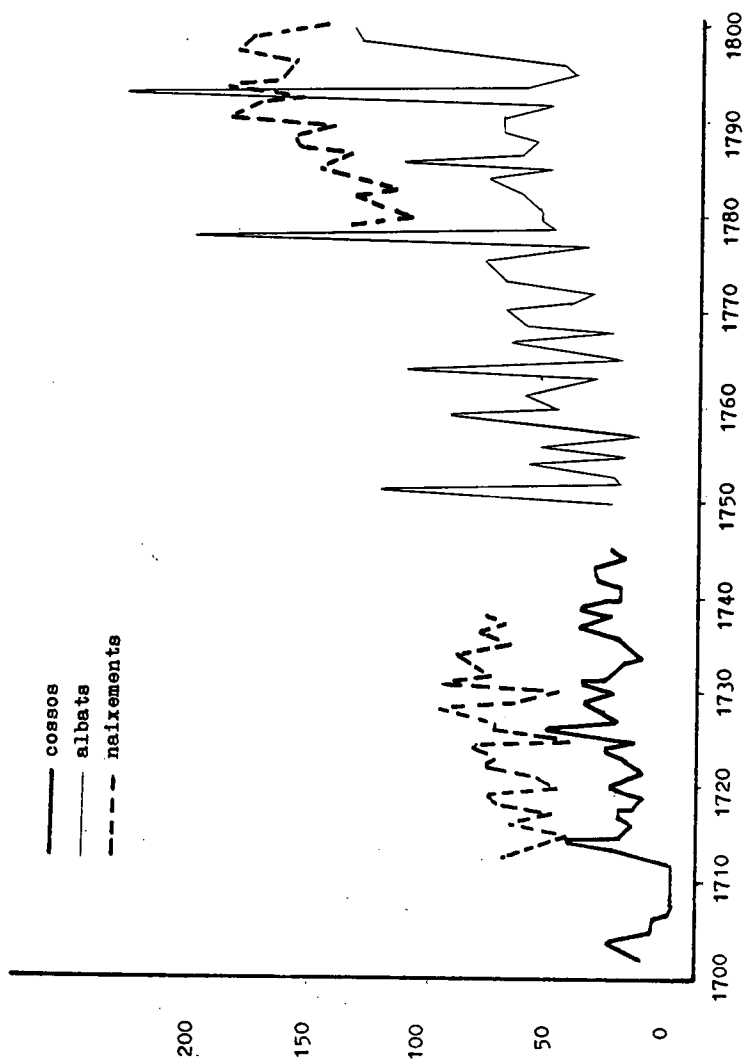
E) *Comentaris sobre tropes militars*

Durant aquest segle i a la parròquia del Sant Esperit, la presència de militars des del 3 de setembre del 1713, dia de l'entrada a la Vila de les tropes de Felip V, en què arribaren a Terrassa «quatre o sinch mil homens» comandats per Don Feliciano Bracamonte, va ser constant durant tot el segle.

La seva presència la trobem en els llibres de baptismes quan batejaven els seus fills, en els llibres de confirmacions i en els llibres d'òbits en què hi consta la mort d'algun militar. Per tant, les tropes estaven vivint a la Vila. Ja el 18-9-1723 trobem constància, en els llibres de baptismes, d'un tal Isidro Riel «Capita habitant del quartel de la Vila de Terrassa», això vol dir que les tropes militars tenien una caserna militar a la Vila. En d'altres ocasions també trobem constància del fet que les tropes es van establir a la Vila, una d'elles és la següent: el 3-10-1729 bategen una filla de Jaume Sunyer «natural del bisbat de Lliez en Flandes, soldat del regiment de Ordines, vuy abitant en Terrassa».

La major part d'aquests militars eren de terres castellanès, encara que també n'hi havien d'estrangers, segurament mercenaris.

Durant el segle XVIII, en els llibres sacramentals de la parròquia, hem trobat constància d'algun militar un total de 123 vegades.

— Nombre de morts, per anys, (cossos de 1704 a 1745 i albats, de 1750 a 1800) i nombre de naixements (de 1713 a 1738 i de 1779 a 1800) a la Parròquia del Sant Esperit de la Vila de Terrassa.

F) *Comentaris sobre algunes dades trobades en el llibre el Vot de San Roc a Terrassa*

En aquest llibre escrit per Salvador Cardús hi consten algunes dades sobre els llibres sacramentals de la parròquia del Sant Esperit, que deuria haver pogut consultar abans de la seva desaparició que, segons ell mateix, va ocórrer durant els primers dies de la guerra civil (1936-1939).

A continuació anotarem algunes dades que ell va trobar en els llibres sacramentals avui desapareguts. Segons el llibre de baptismes, la mateixa tarda del dia «15 del mes d'agost, així quasi a hora del sol post, que tota la gent de la vila era fugida de la pesta, fou batejat Jaume Feliu, fill d'Esteve Teixidor». ²⁷ Es refereix el 15 d'agost del 1588, a l'època de l'epidèmia de glà-nola.

Els altres, els que nasqueren mentre durà el contagi, foren batejats l'esglesiola romànica de Santa Maria de Toudell. ²⁸

En el llibre de S. Cardús, *El Vot de Terrassa a Sant Roc*, hi ha d'altres notes que deixen constància de l'existència dels llibres sacramentals del Sant Esperit, en aquest cas, del llibre de Baptismes de 1571-1595.

A) *Comentaris sobre la mortalitat infantil a la segona meitat del segle XVIII a la Parròquia del Sant-Esperit Vila de Terrassa*

El número total d'infants morts durant aquests cinquanta anys va ser d'un total de 3262 (entenem per albats, com els menors de 8 anys).

La corva de mortalitat infantil és més o menys estable, ara bé, hi ha dues agulles que ens mostren un augment de la mortalitat molt considerable i que corresponen una a l'any 1778, amb 201 morts i l'altra a l'any 1793, amb 226 morts. Aquest augment de la mortalitat infantil deuria correspondre a algun brot epidèmic, segurament de les malalties infeccioses clàssiques.

27. Cardús, S.: *El vot de Terrassa a Sant Roc*. (Terrassa, F. Soler i Palet, 1964), pàg. 15.

28. *Ibid.*, pàg. 15.

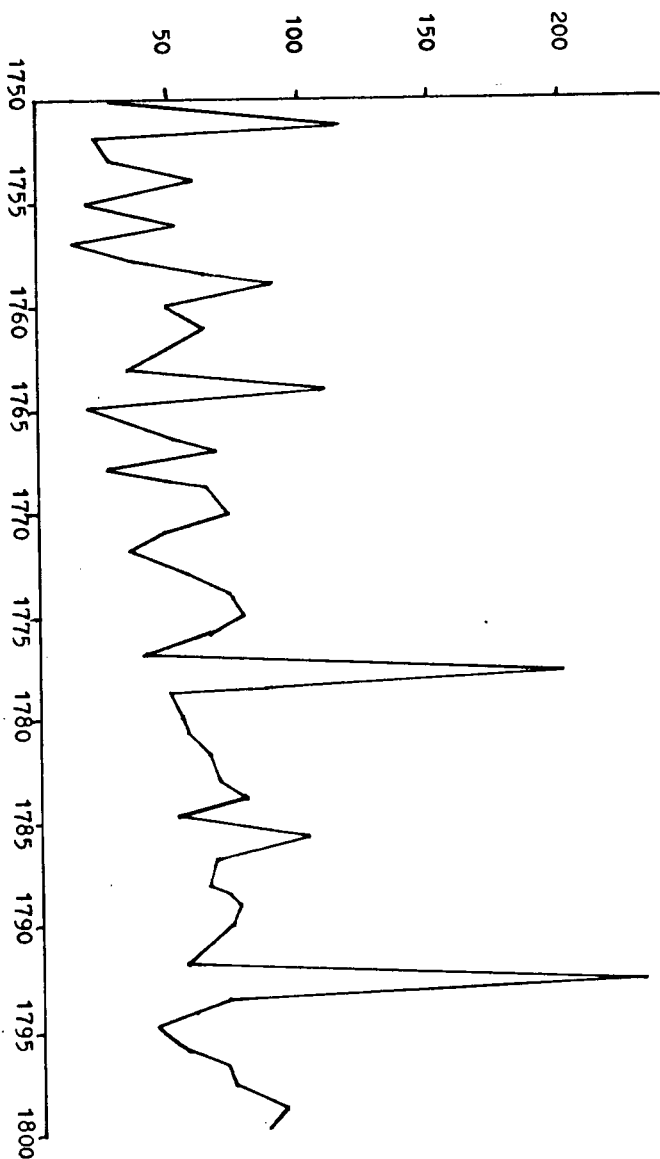
Pel que fa a la mortalitat de nadons, hem de dir que durant aquest període n'hem trobat un total de 119, que, comparant-ho amb la mortalitat global representa el 3,64 % de la mortalitat infantil. La mortalitat infantil en relació a l'edat és la següent: de 0 a 1 any el 36,05 % de les morts amb 1176, de 1 a 2 anys el 27 % de les morts amb 881, de 2 a 3 anys el 16,86 % de les morts amb 550, de 3 a 4 anys el 8,52 % de les morts amb 278, de 4 a 5 anys el 5,48 % de les morts amb 179, de 5 a 6 anys el 2,48 % de les morts amb 81, de 6 a 7 anys el 1,93 % de les morts amb 63, de majors de 7 anys el 1,65 % de les morts amb 54.

Com veiem, la màxima mortalitat infantil es dona durant el primer any de vida amb el 36,05 % de les morts, ara bé, d'aquestes podríem dir que el 43,62 % correspon a la M.N. o Mortalitat Neonatal, que és la mortalitat el primer mes de vida, amb 513 morts; i el 56,37 % correspon a la M.P. o Mortalitat Postnatal, amb 663 morts.

B) *Comentaris sobre el personal sanitari*

El total de sanitaris trobats ha estat de 34, dels quals en tenim constància a través de la mort d'un fill, excepte en el cas d'una llevadora. En relació al número de partides consultades correspon 1 sanitari a cada 96 partides.

Ara bé, el total de personatges anomenats ha estat de 15, entre els quals hi ha 1 Metge, 5 Cirurgians, 4 Apotecaris, 3 Adroguers, 1 Llevadora, 1 Albaiter o Manescal.

— Mortalitat infantil (albat) del 1750 a 1800 a la Parròquia del Sant Esperit de la Vila de Terrassa.

II. PARRÒQUIA DE SANT PERE DE TERRASSA

A) *Comentaris sobre els professionals sanitaris*

El número total de vegades que s'ha trobat un professional sanitari ha estat de 52, ja sigui com a padrí en un bateig o casament, en el naixement d'un fill o en la seva confirmació.

Ara bé, el total de professionals trobats durant aquest segle en la parròquia ha estat de 29, dels quals 8 eren Metges i representen el 27,58 %, 10 eren Cirurgians i representen el 34,48 %; 4 eren Apotecaris i representen el 13,79 %, 4 eren Llevadores i representen el 13,79 %; 3 eren Adroguers i representen el 10,34 %, i 1 Manescal que representa el 3,44 %.

De professionals que siguin de fora de la parròquia o de la Vila, i que consti d'on eren, hem trobat els següents: el Dr. Francisco Singla de Monistrol de Montserrat, habitant de la parròquia de Sant Pere; En Joseph Font, Cirurgià de la parròquia de Sant Pere, avui habitant de la parròquia de Vacarisses; i En Joseph Duran de la Vila de Sabadell, Cirurgià. Consta que els altres eren de Terrassa o no consta d'on eren.

El professional sanitari que hem trobat esmentat en més ocasions ha estat el Magnífich Dr. Mariano Jordi, de qui tenim constància en 11 ocasions.

a) *Professionals sanitaris femenins*

Com en d'altres parròquies, la presència de Llevadores en els llibres sacramentals necessita un comentari a part. Trobem les llevadores administrant el «baptisme de necessitat» a infants acabats de néixer en perill de mort.

El total de Llevadores trobades ha estat de 4. La primera que hem trobat en aquest segle, és de l'any 1743.

b) *Relació de sanitaris*

1. *Metges:*

Dr. Arch, Jaume: 1733, 1737.

Dr. Escuder, Antoni: 1700 (d).

Dr. Farrés, Francisco: 1703, 1707, 1710, 1713.

Dr. Jardi, Mariano: 1721, 1725, 1729, 1733, 1743, 1745, 1746, 1749, 1751, 1752, 1757.

Dr. Parellada, Francisco: 1740.

Dr. Poal, Francisco: 1751.

Dr. Salvany, Joseph: 1733.

Dr. Singla, Francisco de Monistrol de Montserrat, habitant de la P. de St. Pere: 1776.

2. *Cirurgians:*

Duran, Joseph: 1712.

Duran, Joseph de la Vila de Sabadell: 1757.

Gualsa o Gualssa, Manuel o Emanuel: 1731.

Gubert, Pere Martir: 1730, 1731, 1737.

Iglesias, Salvador: 1728, 1739, 1749.

Font, Joseph de la P. de St. Pere, avui habitant de la P. de Vacarisses: 1737.

Riba, Sebastià: 1756.

Sabater, Francisco: 1722, 1725.

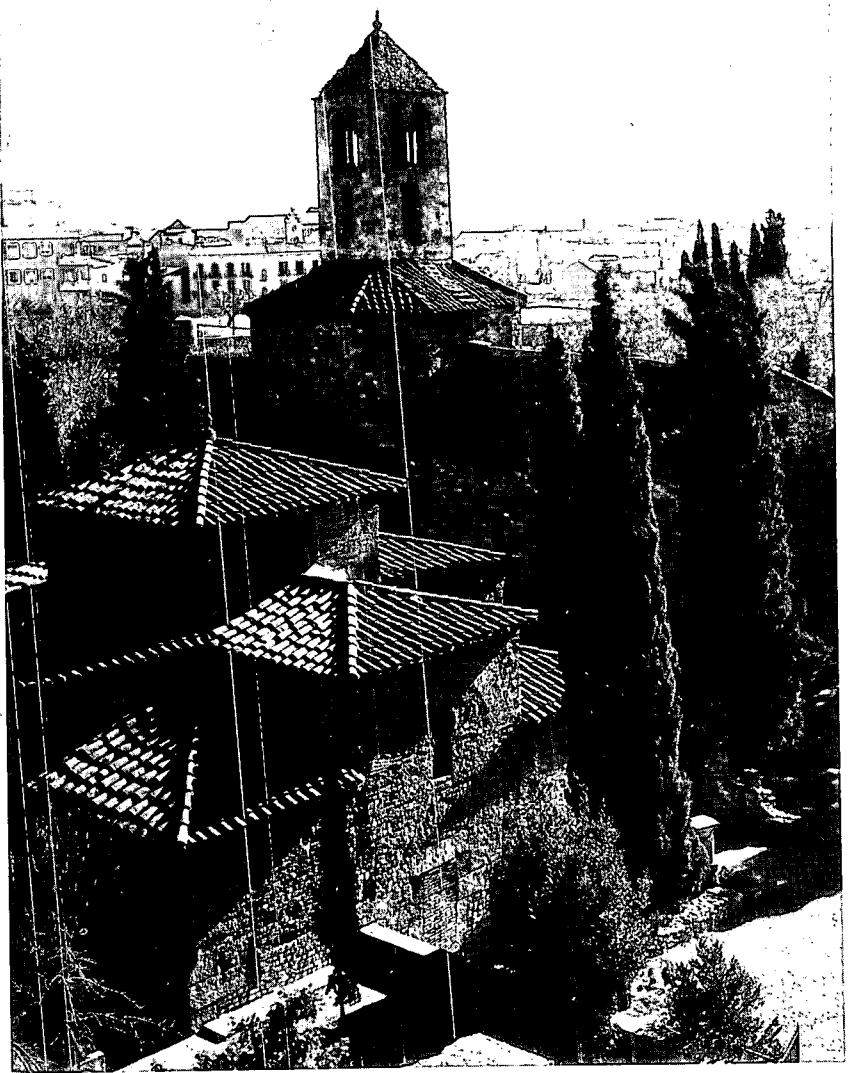
Torrella, Martí: 1749.

Ubach, Joseph: 1711.

3. *Apotecaris:*

Amat, Francisco: 1700, 1708.

Bertran, Francisco: 1722.

Esglésies de Sant Pere. Vista parcial.

Rovira, Francesch: 1745.
Sentanach, Emanuel: 1761.

4. Adroguers:
Barceló, Matheu: 1710, 1714.
Mascort: 1716 (d).

5. Llevadores:
Gorina, Madrona: 1788, 1789.
Renom, Maria: :1744, 1752.
Renom, Madrona: 1766.
Salas, Madrona: 1743.

6. Manescals:
Prats, Francisco: 1745, 1751.

B) *Estudi de les causes de mort a la Parròquia de Sant Pere de Terrassa durant el segle XVIII*

En aquesta parròquia, els llibres d'òbits comencen l'any 1704, per tant farem l'estudi de la mortalitat des d'aquest any fins el 1800.

Durant aquest segle moriren un total de 1626 persones, de les quals 931 eren adults i 965 nens (albats).

Dels primers trenta anys el de màxima mortalitat va ser el 1714 en què hi va haver 27 morts. Aquest era l'any següent de la derrota de la ciutat per les tropes de Felip V, segurament aquest fet deuria influir-hi d'alguna manera.

Posteriorment, els anys de màxima mortalitat van ser: el 1778 amb 37 morts, el 1786 amb 46 morts; i el 1793 amb 35 morts, seguit de l'any 1794 amb 31 morts. Aquests pics de mortalitat coincideixen amb els de la parròquia del Sant Esperit de Terrassa. Com ja hem comentat, a la parròquia del St. Esperit, deuria ser degut a algun brot de malalties infeccioses clàssiques o a les «terçanes».

El mes de màxima mortalitat global va ser el setembre amb 174 morts, seguit del mes d'agost amb 173. Pel que fa a la mortalitat adulta, el mes de màxima mortalidad va ser el de febrer amb 90 morts; quant a la mortalitat infantil (albats) el mes de màxima mortalitat va ser l'agost amb 99 morts.

a) *Comentaris sobre mort violenta*

En el període que va des de 1704 fins a 1800, hem trobat 19 morts violentes, que representen, comparant-ho amb la mortalitat global, un 1,16 %; ara bé, comparant-ho amb la mortalitat adulta representa un 2,04 %.

L'any de màxima mortalitat violenta va ser l'any 1714 en què tenim constància de 3 morts violentes per arma de foc.

En relació als mesos trobem la següent distribució: 3 casos el gener, 2 el febrer, 3 el març, 1 l'abril, 1 el maig, 1 el juny, 4 l'agost, 2 l'octubre, 1 el novembre i 1 el desembre.

En relació al sexe: 14 casos eren homes que representen el 73,68 % i 5 casos eren dones que representen el 26,31 %.

No hem trobat constància de cap mort infantil violenta.

<i>Tipus</i>	<i>homes</i>	<i>dones</i>
Arma de foc	4	
Sense especificar	1	3
Precipitació	3	
Submersió	2	1
Traumatisme	2	
Fulguració	1	1
Cremades	1	
	—	—
TOTAL	14	5

1. *Tipus concrets de mort violenta*

De les 19 defuncions per mort violenta trobades en aquest segle a la parròquia 4 casos són per arma de foc, 4 sense especificar (1 «mataren» i 3 «accident»), 3 de precipitació, 3 per submersió, 2 per traumatisme, 2 per fulguració i 1 cremat.

A continuació farem un estudi particular de cada un d'aquest tipus de mort violenta.

1a. *Mort per arma de foc*

Li correspon el 21,05 % del total de les morts violentes amb 4 casos.

L'11 de maig del 1706 morí Isidro Blanch i Bosch, pagès que «mori e nel convent dels caputxins de monte calvari del pla de Barcelona ferit de una bala de artilleria».

L'any 1714 hi trobem tres defuncions degudes a la Guerra de Successió:

El 22 de febrer del 1714 morí Joseph Pintat, Miquelet o soldat del regiment de Don Isidro Pou de Jafre, natural de Puigcerdà que «mori de escopetada».

El 8 de maig del 1714 morí un pagès que «mori de una escopetada».

El 9 d'octubre del 1714 «Jaume Enrich pagès de l'esmentada parròquia, lo qual morí en Sitjas ab un reencontre tingueren les tropas del Rey ab las tropas de la parrochia lo dia 21 de maig o primer de juny».

1b. *Sense especificar*

Aquí amb 4 casos, li torna a correspondre el 21,05 % del total de les morts violentes.

El 24 d'octubre del 1719 morí Banet Torra, pagès «al qual mataren a casa de Miser Margarit ahont habitava».

En els altres tres casos hi consta que moriren d'algun «accident» que els esdevingué de forma imprevista. Aquestes tres morts per accident sense especificar de quin tipus són de dones. En el primer cas queda clara l'etiologia criminal; en els altres casos es tracta segurament de fets accidentals o fortuïts.

1c. *Mort per precipitació*

Tenim tres casos que representen el 15,78 % del total de morts violentes.

Tots tres casos són del sexe masculí.

Aquestes morts són degudes a algun tipus de caiguda. Així trobem: «Caiguda de un arbre», «caygue per la escala», «caigut de un taronger».

En tots tres casos l'etiologia mèdico-legal seria de tipus accidental.

1d. *Mort per submersió*

Li correspon el 15,78 % del total de morts violentes amb tres casos.

Els mesos en què van succeir van ser: 1 cas el gener, 1 el juny i 1 l'agost.

Pel que fa al sexe dos casos són d'homes i un cas és una dona.

Els tres moriren ofegats. Possiblement l'etiologia mèdico-legal del cas ocorregut el juny i el de l'agost són d'origen accidental.

Ara bé, el del 13 de gener del 1784 en què morí Thecla Berenguer, donzella de 25 anys «la trobaren ofegada en una bassa d'aygua», l'etiologia mèdico-legal no queda tan clara i pot fer sospitar un origen criminal.

1e. *Morí per diferents traumatismes*

Amb dos casos, li correspon el 10,52 % del total.

El 20 de gener del 1743 morí Pere Sanana «mort de repent tallant un pi, que li caigué sobre lo coll».

El 12 de març del 1766 morí Joseph Gibert, fadrí moliner que «morí per haverse trencat la pedra de la mola del molí de dalt de la torra den Bru y ab la fortaleza del moldrer se feu trossos dita y los escalebrats foren tres y dit Joseph rebé al cap, pues sa li assaqueren las barras».

Els dos casos podrien ser considerats, tenint en compte la visió actual, com a accidents de treball. L'etiologia mèdico-legal és d'origen accidental.

En el cas ocorregut el març de 1766 van tenir lesions tres persones, encara que tan sols en un cas van ser de gravetat, fins al punt de causar-li la mort.

1f. *Mort per fulguració*

Tenim constància de dos casos que representen, com en el cas anterior, el 10,52 % del total.

Pel que fa al sexe, hi trobem el cas d'un d'una dona.

El 7 d'agost del 1747 morí Gayetano Vila «per haverlo mort un llamp en la entrada de casa muner ahont se avia retirat per suplagarse».

El 16 d'agost del 1780, morí Maria Datzira i Juliana de 24 anys «mori de una ferida de un llamp».

En relació als mesos: en tots dos casos van tenir lloc el mes d'agost.

Pel que fa a l'etiologia mèdico-legal queda clar que es tractava d'una mort accidental, deguda a una desgràcia natural —atmosfèrica—.

1g. *Mort per cremades*

Aquí hem trobat un sol cas que representa el 15,26 % del total.

El 20 de desembre del 1780 morí Jaume Alabedra de 80 anys «morí cremat de una desgràcia, que se arega foch a la cuyna de casa Guanteras». L'origen de la mort seria accidental.

b) *Comentaris sobre mort natural*

En aquest apartat, com ja hem comentat abans, intentarem estudiar les morts naturals documentades; i entendrem per això símptomes de malaltia, signes, que ens ajudin a acostar-nos a la possible etiologia de la mort natural de l'època.

El nombre total de partides de defunció en què consta alguna anotació sobre la mort o la malaltia és de 25, que comparant-ho amb el total global de la mortalitat representa l'1,53 %, ara bé, comparant-ho amb la mortalitat d'adults representa el 2,68 % de les morts.

En relació als mesos: 1 cas el gener, 1 el febrer, 2 l'abril, 4 el maig, 3 el juny, 1 el juliol, 4 l'agost, 1 el setembre, 3 l'octubre, 2 el novembre i 3 el desembre.

En relació al sexe, trobem 12 homes que representen el 48 % i 13 dones que representen el 52 %.

<i>Tipus</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
Mort sobtada	10	7
«Perdé la paraula i sentits»		3
Feridura	1	2
Apoplexia	1	
«Ser loca»		1
TOTAL	12	13

1. *Tipus concrets de mort natural documentada*

De les 25 morts naturals documentades, pel que fa a alguna dada sobre la malaltia o mort, en el període que va del 1704 fins el 1800, l'ordre de freqüència de la causa documentada és la següent: 17 casos de mort sobtada, 3 casos en què «perdé la paraula i sentits», 3 casos de feridura, 1 cas d'apoplexia i 1 cas de «ser loca».

A continuació intentarem fer un estudi particular de cada tipus de mort, tot fixant-nos en les dades temporals (any i mes) i en les dades personals, ja que de l'etiologia de la mort, en la majoria dels casos, és difícil poder-ne donar alguna hipòtesi.

a) Mort sobtada.

La tenim documentada en 17 casos que representen el 68 % del total de les morts naturals documentades.

En relació als mesos: 1 cas el gener, 3 el maig, 3 el juny, 1 el juliol, 3 l'agost, 2 l'octubre, 1 el novembre, 3 el desembre.

En relació al sexe hem trobat 10 que eren homes i 7 casos que eren dones.

L'etiologia d'aquestes morts és variada i amb les dades de què disposem és difícil de poder donar una hipòtesi.

b) «Perdé la paraula i sentits».

Tenim constància de 3 casos que representen el 12 % del total.

Pel que fa al sexe els tres casos són dones.

A les partides de defunció hi consta el següent: en un cas «perdé la paraula y sentits» i els altres dos casos «haver perdut sobtadament la paraula».

Pel que fa a l'etiologia de la mort, entre les diferents hipòtesis, podríem aventurar un possible accident vascular cerebral, a considerar, ja que l'edat és, respectivament, de 75, 70 i 30 anys.

c) Mort de feridura.

Li correspon el 12 % del total.

En relació al sexe trobem 1 home i 2 dones.

El 6 de febrer del 1771 morí Anna Buada Girbau, viuda, 70 anys d'edat per «haverse ferit».

El 15 de maig del 1792 morí Joan Bogunya de 66 anys d'edat «per haverse ferit repentinament».

L'11 d'abril del 1793 morí Theresa Gari de 71 anys d'edat «per haverli repetit la feridura».

En tots els tres casos, tenien una edat elevada i més si tenim en compte l'època.

d) Apoplexia.

Tan sols n'hem trobat un cas.

El 31 d'octubre del 1794 morí Joseph Enrich, pastor de 50 anys «sorpres una apoplejia».

e) «Ser loca».

Aquí tenim constància del cas d'una dona que deuria tenir alguna malaltia psíquica i no va poder rebre els sacraments, així trobem: l'11 de novembre del 1721 morí Marianna Cots i Parull «per causa de ser loca».

d) *Comentaris sobre la mort natural sospitosa*

Aquí intentarem fer un comentari de les morts que per la forma, el fet, les circumstàncies que les envolten o els personatges a què afectà, creiem que poden fer sospitar la intervenció d'alguna violència en el desencadenament de la mort, tot intentant argumentar les nostres sospites.

De morts naturals sospitoses n'hem trobat un total de 13, és a dir, comparant-ho amb la mortalitat global, un 0,79 % de les morts, ara bé, si ho comparem amb la mortalitat adulta representa un 1,39 %.

En relació als mesos: 1 cas el febrer, 1 el març, 1 el juliol, 3 l'agost, 1 el setembre, 2 l'octubre, 1 el novembre i 2 el desembre.

En relació al sexe hem trobat 7 homes i 2 dones.

<i>Tipus</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
«Mort sens sagraments»	6	
«Trobat mort»	5	2
TOTAL	11	2

1. *Tipus concrets de mort natural sospitosa*

En les 13 defuncions que hem considerat com a morts naturals sospitoses, trobades des del 1704 fins el 1800, l'ordre de freqüència és el següent: 6 casos que moren sense sagraments i 7 casos «trobat mort».

A continuació farem un estudi particular de cada tipus.

a) Mort «sens sagraments».

Li correspon el 46,15 % del total de les morts naturals sospitoses.

En aquests casos, a la partida de defunció, hi consta que va morir sense rebre els sagraments. Aquest fet és el que fa sospitar la intervenció en la mort d'algun tipus de violència, ja que era habitual que tots els moribunds rebessin els sagraments. No els rebien «els que morien de forma “inesperada”» «i els que morien “sobtadament”» i no s'hi arribava a temps. Això també es podia donar en una mort natural —mort súbita—, ara bé, la sospita existeix.

b) Trobat mort.

Li correspon el 53,84 % del total amb 7 casos.

Pel que fa als mesos: 1 cas el febrer, 1 l'abril, 2 l'agost, 1 el setembre, 1 el novembre i 1 el desembre.

Pel que fa als sexes, 5 casos eren homes i 2 casos dones.

El 22 de desembre del 1713 trobaren «el cadaver de un miño digueren era dels Prats del Rey al qual trobarem mort en una pallissa».

En tots els casos, la sospita que hagués pogut intervenir alguna violència en la mort es desprèn del mateix fet d'haver estat trobat mort, amb la qual cosa la causa no queda clara.

C) *Comentaris sobre la natalitat*

El número total de naixements durant el segle XVIII (des de 1700 fins el 1778), va ser d'un total de 1.906. D'aquests, 940 són nens, és a dir, un 49,31 % i 966 són nenes, per tant, un 50,68 %.

Pel que fa al número de fills il·legítims que hem trobat durant aquest període, anomenats en les partides de baptisme com a «Venturers», ha estat un total de 5, que ve a representar el 0,26 % del total de naixements a la parròquia durant el període estudiat.

De la corva de la natalitat que s'observa durant aquest segle, es desprèn que del 1700 fins el 1733, la natalitat es va mantenint més o menys en una mateixa línia, encara que amb una tendència decreixent. A partir del 1733 s'observa un cert augment en el número de naixements en relació al període anteriorment comentat, el qual es mantindrà fins el 1761 en què hi haurà una certa davallada de la natalitat. Posteriorment, al cap d'uns anys, es tornarà a recuperar, més o menys, en la línia de màxima natalitat representada pel període que va del 1633 fins el 1661.

El mes de màxima natalitat d'aquest període va ser el de desembre amb 201 naixements, al qual li correspon el 10,54 % de la natalitat per mesos, seguit del mes de gener amb 198 naixements.

L'any de màxima natalitat correspon al 1736 amb 34 naixements, seguit del 1752 amb 33 naixements.

D) *Comentaris sobre els matrimonis*

El total de matrimonis contrets des de l'any 1700 fins a l'any 1778 va ser d'un total de 430, d'aquests matrimonis celebrats, 330 corresponen a fadrí i donzella, és a dir, un 76,74 %, 36 corresponen a fadrí i vídua, és a dir, el 8,37 %, 44 corresponen a vidu i donzella, és a dir, el 10,23 % i 20 corresponen a vidu i vídua, és a dir, el 4,65 % del total.

La corva de matrimonis al llarg del segle es va mantenint més o menys estable amb un pic màxim de matrimonis que correspon a l'any 1723 en què hi va haver 12 matrimonis. Pos-

teriorment, hi ha una davallada que va des del 1724 fins el 1732 i més tard encara hi torna a haver un manteniment constant fins l'any 1767 en què hi ha una mica d'augment en el número de casaments.

Si relacionem el número de naixements amb el dels matrimonis podrem fer una deducció aproximada del número de fills per matrimoni. Podem dir, doncs, que en aquest període va ser de 4,43 fills.

E) *Comentaris sobre tropes militars*

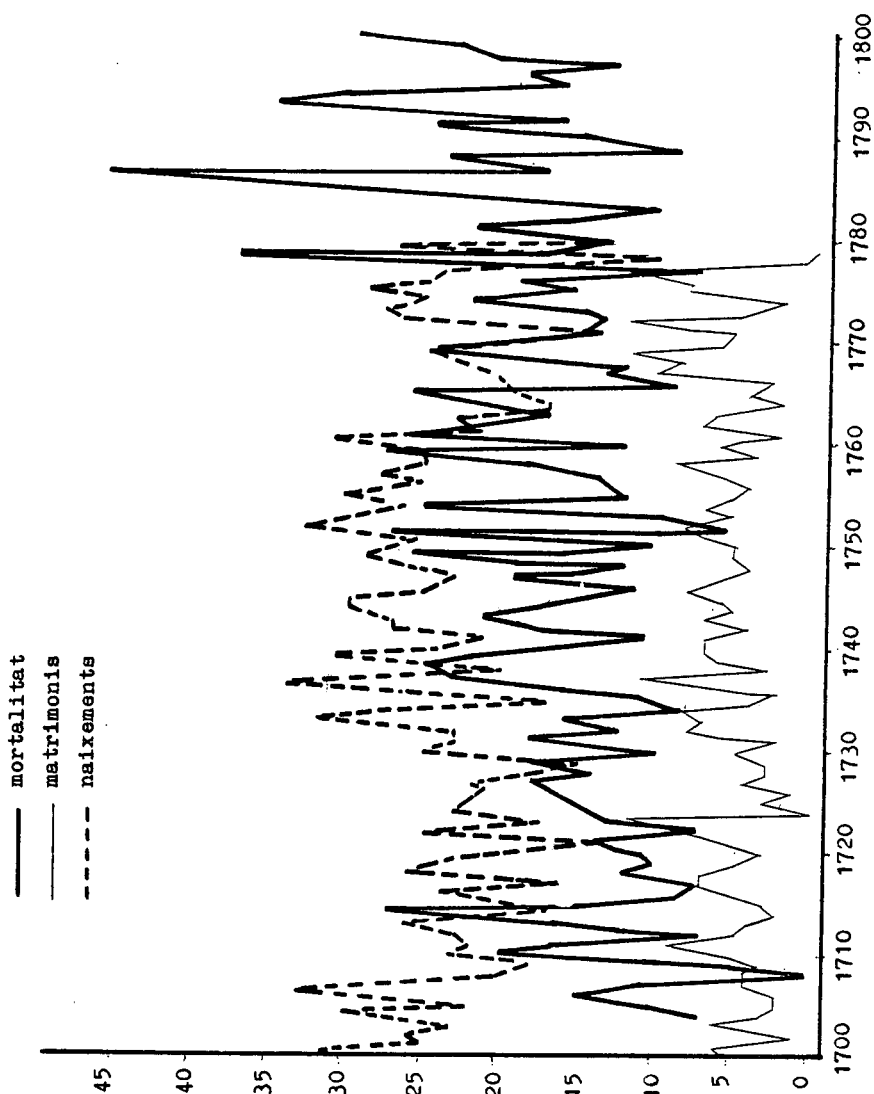
Tot i que tenim constància de l'existència de Casernes a la Vila de Terrassa, la presència militar als arxius parroquials, i més concretament als llibres sacramentals de la parròquia de Sant Pere, no va ser molt important.

Durant tot el segle XVIII hem trobat un total de 9 militars documentats, dels quals 6 han estat trobats l'any 1711 i d'aquests 6, tots ho han estat en els llibres de baptismes, ja sigui batejant un fill, com a padrí o com acompanyant.

He de comentar que els soldats o oficials trobats tenen, la majoria, cognoms estrangers. Em refereixo als de l'any 1711 ja que concretament es diu que són «Hungaros» i que un és Alemany. En un d'aquest trobem que hi diu «habitants los dits del quartel en la parrochia de Sant Pere». D'aquí es pot deduir que, en aquella època, deuria haver-hi algun aquarterament o algun campament establert a la parròquia.

Serà bo comentar que a partir de 1740 no s'ha trobat constància de cap més militar en els llibres sacramentals.

Aquestes tropes de què hem trobat constància estaven establertes a la parròquia. Es deuria tractar de tropes de l'Arxiduc Carles d'Àustria.

— Nombre de morts de (1700 al 1800), matrimonis i naixements de (1700 al 1780), per anys, a la P. de Sant Pere de la Vila de Terrassa.

III. PARRÒQUIA DE SANT QUIRZE DE TERRASSA

A) *Comentaris sobre professionals sanitaris*

Els professionals sanitaris més anomenats durant aquest segle en aquesta parròquia són: l'Apotecari Ramon Barra del Col·legi de Barcelona i el Cirurgià Thomas Cots de Vilamajor.

El nombre total de partides consultades (Baptismes, matrimonis i òbits) ha estat de 3.733; d'aquestes, 1.410 han estat d'òbits, 1.962 de baptismes i 401 de matrimonis. Tots els llibres comencen el 1700 fins el 1800, és a dir, tot el segle XVIII. Aquí no hem comptat les partides de confirmacions consultades que hi hagué durant aquell segle.

El número total de sanitaris trobats, incloent-hi els repetits, ha estat de 31; per tant, la relació de professionals trobats en les partides sacramentals consultades ha estat d'un sanitari cada 121,7 partides.

El total de professionals sanitaris trobats ha estat 24, entre ells: 5 Metges (20,83 %), 11 Cirurgians (48,83 %), 4 Apotecaris (16,66 %), 4 Llevadores (16,66 %).

Aquí el que caldria destacar és l'absència d'adroguers i de manescals i per altra part la presència de llevadores.

En la majoria dels casos els professionals sanitaris els hem trobat com a padrins o testimonis en baptismes i casaments, també alguns cops com acompanyants d'aquests; ara bé, les

llevadores les trobem en els llibres de baptisme documentades administrant el «baptisme de necessitat» com ja hem dit.

Solament trobem un cas en el llibre d'òbits, aquest és el de la mort de l'Apotecari Ramon Barra del Col·legi de Barcelona que morí a l'edat de 60 anys el 18 d'octubre del 1778.

Pel que fa a la procedència dels professionals sanitaris, cal dir que era variada: 8 professionals que en la partida consultada no hi diu d'on eren, probablement la majoria eren de la Vila de Terrassa o d'alguna de les seves parròquies. Després trobem la següent distribució dels que hi diu d'on són: 4 de Sabadell, 3 de Rubí, 2 de Barcelona, 2 de la Vila de Terrassa, 1 de Cardedeu, 1 de Caldes de Montbuí, 1 de Vilamajor, 1 de nacionalitat Alemanya, 1 de la p. de St. Quirze.

Com hem dit, s'ha trobat un professional estranger anomenat Andreu Elis «Sirurgia de nacio Elemanya». Va ser padrí d'un baptisme el 26 de juliol de 1711. D'ell no en consta que fos militar. Tanmateix podria ser que ho fos, perquè en aquella època hi havia tropes de l'Arxiduc Carles. Es podria tractar ben bé d'un Cirurgià militar, ara bé, en no tenir-ne constància documental no ho podem afirmar.

a) *Professionals sanitaris femenins*

Quant a la presència de dones, tan sols hi consta la professió que duïen a terme quan són llevadores. En aquesta parròquia no hem trobat, durant tot el segle XVIII, constància documental de cap altra professió realitzada per dones en els llibres sacramentals.

La primera llevadora que hem trobat documentada és Maria Renom, de la Vila de Terrassa.

En total s'han trobat 4 llevadores, encara que han estat anomenades 7 vegades. Totes elles les trobem documentades administrant el «baptisme de necessitat» a algun infant. Algun altre cop estan documentades en els llibres de baptismes i d'altres en els llibres d'òbits. Concretament en aquesta parròquia les hem trobades en els llibres de baptismes 3 cops i 4 cops en els llibres d'òbits.

Troblem dues llevadores de què consta d'on eren. Una Na Maria Renom de la parròquia de Sant Quirze, i una altra Na

Paula Ciurans de la Vila de Terrassa, que l'hem trobada el mateix any 1788 en un baptisme l'u de febrer i en un òbit el 2 de febrer. Per tant, només tenir constància d'una llevadora que visques a la parròquia de St. Quirze i la trobem a finals de segle, l'any 1788 i a l'any 1797.

b) *Relació de sanitaris:*

1. Metges.

Dr. Calsada, Joan Baptista de la Vila de Sabadell. 1708.
Dr. Jardí, Mariano de la Vila de Terrassa. 1752.
Dr. Montblanch, Francisco. 1778.
Dr. Pereller, Joseph de la Vila de Sabadell. 1736.
Dr. Poal, Francisco de la Vila de Sabadell. 1737.

2. Cirurgians.

Sr. Barra, Joseph de la Ciutat de Barcelona. 1778 (d).
Borja, Miquel de Rubí. 1725.
Cots, Thomas de Vilamajor. 1775, 1777 (d), 1790.
Crus, Joseph de la Vila de Sabadell. 1723, 1737 (d).
Crus, Josep. 1737.
Deborja, Anton de la parròquia de St. Pere de Rubí. 1732.
Deborja, Miquel. 1733.
Elis, Andreu de «Nació Alemanya». 1711.
Gras, Anton de la parròquia de St. Pere de Rubí. 1754.
Gubert, Pere Màrtir. 1731.
Sabater, Francisco. 1754.

3. Apotecaris.

Barra, Ramon del Col·legi de Barcelona. 1776, *mori* el 18 d'octubre a l'edat de 60 anys, 1784 (d).
Osset, Geroni de la Vila de Caldes de Montbuí. 1705.
Rovira, Jaume. 1772.
Simo, Joan de Cardedeu. 1776.

4. Llevadores.

Ciurans, Paula habitant a la parròquia de Sant Quirze. 1788, 1797.

Renom, Maria de la Vila de Terrassa. 1743, 1746.

Salas, Madrona. 1768.

Vila, Francisca. 1770.

c) *Un Cirurgià que participa en un aixecament de cadàver*

Aquest és l'únic cas d'aixecament de cadàver de què n'hem trobat constància en tots els llibres sacramentals consultats de les parròquies de la Vila i terme de Terrassa, durant els segles XVII i XVIII.

El 30 d'octubre del 1745 morí Valentí Busquets, paraire de la Vila de Terrassa de 75 anys d'edat, que va ser trobat «en la heretat de Barthomeu Canyameras y Casablanca en lo torrent dit Mas Carner al capdamunt». A l'aixecament del cadàver hi van assistir «ab la assistència del Batlle, Notari, Cirurgia y Nunci y judicar aver mort ab mort natural fou aportat a la vila de Tarrassa».

Aquest queda recollit aquí encara que no hi consta el nom del Cirurgià que va participar en l'aixecament del cadàver, junt amb les autoritats locals i les eclesiàstiques.

B) *Estudi de les causes de mort a la Parròquia de Sant Quirze de Terrassa durant el segle XVIII (1700-1800)*

La mortalitat global en aquest segle va ser de 1.410 morts, dels quals 592 són d'adults (cossos) i 818 són de nens (albats).

La corva de mortalitat va seguint una mateixa tònica durant tot el segle, amb alguns pics de mortalitat elevada, malgrat això, en els últims vint-i-cinc anys tenim un augment global de la mortalitat.

Alguns pics de mortalitat a destacar serien els següents: els anys 1706 i 1707 en què hi ha 25 morts cada any. L'any 1725 amb 22 morts, l'any 1759 amb 23 morts, posteriorment hauríem de comentar, com ja hem dit, l'augment global de la mortalitat al final del segle, amb alguns pics que com els que apuntarem aquí: l'any 1774 amb 31 morts, l'any 1778 amb 33, l'any 1783 amb 29, l'any 1796 amb 27 i l'any 1796 amb 29.

Com ja hem comentat, en d'altres parròquies aquests pics de mortalitat segurament que correspondrien a micro-epidèmies o brots de les malalties infeccioses clàssiques (Verola, Xarampió, Escarlatina, Diftèria i Febre Tifoidea) o bé de «terçanes» (febre intermitent que repeteix al tercer dia) i que va afectar el Principat al final del segle XVIII.

Pel que fa a la mortalitat infantil (albats), va seguint la mateixa evolució i els mateixos pics de mortalitat que la mortalitat global.

Els mesos de màxima mortalitat global en tot el segle van ser el més d'agost amb 167 morts, seguit del mes de setembre amb 154 morts. Pel que fa a adults (cossos) el mes de màxima mortalitat va ser el mes de setembre amb 62 morts; de nens (albats) el mes de màxima mortalitat va ser el mes d'agost amb 113 morts.

a) *Comentaris sobre mort violenta*

Durant aquest segle hem trobat documentades un total de 9 morts violentes, a les quals, comparant-les amb la mortalitat global, els corresponen el 0,63 % de les morts, ara bé, comparant-les amb la mortalitat adulta (cossos) els corresponen l'1,52 % de les morts.

No hi ha cap any en què s'hagi trobat una major incidència de mort violenta. Aquest tipus de mort en relació als mesos va ser la següent: 1 cas el febrer, 1 l'abril, 1 el juny, 1 el juliol, 1 l'octubre, 2 el novembre i 2 el desembre.

En relació al sexe, de les 9 morts violentes documentades, 7 són d'homes i 2 de dones.

<i>Tipus</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
Accident	3	2
Submersió	2	
Traumatisme	1	
Fulguració	1	
TOTAL	7	2

1. *Tipus concrets de mort violenta*

De les 9 defuncions per mort violenta trobades en el període que va des del 1700 fins el 1800 (segle XVIII), l'ordre de freqüència és el següent: 5 casos morts d'accident, 2 morts per submersió, 1 mort per traumatisme, 1 mort per Fulguració.

Seguidament farem un estudi particular de cada tipus, fixant-nos en les dades temporals (any i mes), en les dades personals i en les etiològiques mèdico-legals.

a) *Mort per accident.*

Li correspon el 55,55 % del total de les morts violentes.

Els mesos en què van succeir van ser els següents: 1 cas el febrer, 2 el novembre i 2 el desembre.

Dels 5 casos trobats, 2 són dones i 3 són homes.

En tots els casos a la partida de defunció hi consta que moriren d'accident, ara bé, en dos casos consta que després de l'accident «perd la paraula y sentits». No hi consta cap dada que especifiqui de quin tipus d'accident es tractava. El que fa sospitar que, a més d'un accident de tipus violent, també podria referir-se a un accident en el sentit de pèrdua de coneixement de forma sobtada o a una feriduria.

Per tant, l'origen de l'accident no queda clar i queda el dubte que no es tractés, en algun cas, d'una mort natural.

b) Mort per submersió.

Li correspon el 22,22 % del total de les morts violentes.

Els mesos en què van ocórrer foren els següents: 1 cas a l'octubre i 1 cas el juliol.

El 2 d'octubre del 1723 morí Ramon Arús, pagès per «haverse ofegat en un cup de vi». Aquest és l'únic cas de submersió que hem trobat en què s'ofequés en un medi líquid que no fos l'aigua.

El 14 de juliol del 1751 morí Francisco Vila de 14 anys i 7 mesos «morí ofegat en un gorch de aygua en un torrent de casa Canyameras y Casablanca, ahont estava».

Pel que fa a l'etiologia, el primer cas fa sospitar un origen criminal, encara que es podria haver tractat d'un accident; en el segon cas sembla més clar l'origen accidental.

c) Mort per traumatisme.

Aquí tenim constància d'un sol cas, el qual correspon al 11,11 % del total de les morts violentes.

El 18 de juny del 1764 morí Agustí Clos: «lo trobaren mort sota la carreta rebentat».

Segurament que es tractava d'un accident.

d) Mort per fulguració.

Aquí també tenim constància d'un sol cas, que representa l'11,11 % de les morts violentes.

El 18 d'abril del 1797 morí Thomas Mimo, bracer que va ser «repentinament ferit d'un llamp que caygues en la casa anomenada de n'Arus».

Aquí l'etiologia queda clara: es tracta d'una mort accidental deguda a una desgràcia natural.

b) Comentarís sobre mort natural

Aquí, com en d'altres parròquies, intentarem comentar les partides en què consta alguna dada que faci referència a quina malaltia patia, símptoma, signe o d'altra documentació escrita que ens ajudi a interpretar de quines malalties naturals morien

en l'època. Almenys fer una aproximació i resaltar la importància que donaven de vegades a un símptoma o circumstància que no tenia res a veure o ben poca cosa amb l'etiologia de la mort.

De morts naturals en què consti alguna dada se n'han trobat 24. Comparant-ho amb el total global de morts d'aquest segle a la parròquia de St. Quirze, representa el 1,70 % de les morts. Comparant-ho amb les morts d'adults (cossos), li correspon el 4,05 % de les morts.

En relació als mesos, hem trobat la següent relació: 5 casos el gener, 2 el febrer, 4 el març, 2 el maig, 1 el juny, 1 el juliol, 5 l'agost, 1 el setembre, 1 el novembre i 2 el desembre.

Totes aquestes morts naturals documentades són d'adults, d'aquestes, 16 són homes i 8 són dones.

Totes aquestes morts naturals documentades són d'adults, d'aquestes 16 són homes i 8 són dones.

<i>Tipus</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
Mort sobtada	9	2
Feridura	2	2
No parla	3	1
No pot deglutir		2
Perd els sentits	1	
Tenir el coll impedit	1	
Vòmits		1
TOTAL	16	8

1. *Tipus concrets de mort natural documentada*

De les 24 defuncions que hi ha en el període que va des del 1701 fins el 1800, s'ha trobat alguna dada, ja sigui signe o símptoma de la malaltia de què van morir, amb la freqüència següent: 11 casos de mort sobtada, 4 de feridura, 4 no parla, 2 no pot deglutir, 1 perd els sentits, 1 tenia el coll impedit, 1 vòmits.

A continuació intentarem fer un comentari de les dades esmentades tot intentant fer una reflexió sobre què deuria passar.

a) Mort sobtada.

Amb 11 casos documentats representa el 45,83 % del total. En relació al sexe tenim 9 casos d'homes i 2 casos de dones. Els mesos en què van tenir lloc són: 2 el gener, 1 el febrer, 1 el març, 1 el maig, 1 el juny, 1 el juliol, 2 l'agost, 1 el setembre i 1 el novembre.

En les partides de defunció d'aquestes morts hi consten les següents expressions: «mori de repente», «haver mort de repenta», «per avert mort de repenta», «mori luego de repenta», «mori repentinament», «per haver mort repentinament», «mort repentinament».

b) Mort de feridura.

Amb 4 casos documentats representa el 16,66 % del total. En relació al sexe tenim 2 homes i 2 dones. Pel que fa als mesos: 1 cas el gener, 1 el març, 1 a l'agost i 1 el desembre.

Les expressions trobades són les següents: «que no parla per haverse farit», «haverse ferit», «desde que es ferí no parla».

El 3 de març del 1781 morí Maria Ferran, viuda de 70 anys «havent tingut un fort accident de feridura en lo que perde casi tots los sentits».

c) No parla.

Tenim 4 casos documentats, això representa el 16,66 % del total.

Pel que fa al sexe, tenim 3 casos d'homes i 2 casos de dones. Els mesos en què van tenir lloc són: 1 cas el gener, 1 el març, 1 el maig i 1 l'agost.

Les expressions trobades a les partides de defunció són les següents: «no parlaba», «fou de repente que no pogue parlar», «per no parlar».

Aquí podríem interpretar que en algun cas, quan hi consta que «no parlaba» es referia a la falta de paraula com a una mancança antiga que no tenia res a veure amb la causa de la mort. Però, per què no podria referir-se a un accident vascular cerebral? O bé a alguna afectació del sistema nerviós central? O a alguna afecció local de les cordes bucals? Tanmateix hi podrien haver altres hipòtesis menys probables.

d) No pot deglutir.

Aquí tenim 2 casos, això correspon al 8,33 % del total.

Pel que fa al sexe, hem de dir que tots dos casos són dones.

Pel que fa als mesos: 1 cas el març i 1 l'agost. El 30 de març del 1739, morí Eulàlia Font, donzella «per no poder passarsen la forma». El 29 d'agost del 1753, morí Paula Camps Viver, viuda «no poder deglutir».

Aquesta disfàgia podia ésser deguda a diferents etiologies i segurament que els dos casos exposats la tenien diferent, per tractar-se en un cas d'una dona jove «donsella», i en l'altre cas d'una «vidua», segurament, ja d'una edat molt més avançada.

e) Perd els sentits.

Aquí tan sols tenim constància d'un cas, és a dir, el 4,16 % del total.

El 2 de febrer del 1704 morí Joseph Peyro per «haver perdut los sentits». Es deuria tractar d'un coma, l'etiologia del qual no es pot precisar.

f) Tenir el coll impedit.

El 5 de gener del 1744 morí Quirze Casablanca, pagès de 30 anys d'edat per «tenir el coll impedit».

g) Vòmits.

El 2 de desembre del 1797 morí Rosa Cañoveras de 51 anys per «repetits vòmits».

c) *Comentaris sobre la mort natural sospitosa*

Aquí intentarem fer un comentari de les morts que per alguna circumstància raonada facin sospitar que hi ha pogut intervenir algun tipus de violència, sempre tenint en compte la informació trobada en les partides de defunció.

N'hem trobat un total de 10, és a dir, un 0,70 % del total de les morts que van tenir lloc en el període que va des del 1701 fins el 1800.

En relació al sexe, 9 morts són homes i 1 és una dona.

<i>Tipus</i>	<i>Homes</i>	<i>Dones</i>
Trobat mort	8	1
Soldats	1	
TOTAL	9	1

a) Trobats Morts.

Tenim 9 casos que representen el 90 % del total.

Pel que fa al sexe, tenim 8 homes i 1 dona.

Els mesos trobats han estat els següents: 2 casos el gener, 1 el març, 1 l'abril, 1 l'agost, 1 l'octubre i 3 el desembre.

De les morts sospitoses n'esmentaré una. L'11 de març del 1714 morí Francisco Farran, pagès «haverlo trobat mort en un torrent que és entre casa de dit Farran y casa den Corbera».

El que fa sospitar d'aquestes morts és el fet que aquestes persones van ser trobades mortes en circumstàncies poc clares.

b) Soldats.

El 6 de juliol del 1711 morí «un soldat ungaro ques deia Llorens Balay».

Aquí la sospita neix pel fet de tractar-se d'un soldat la mort del qual probablement estava mediatitzada per algun fet violent.

C) *Comentaris sobre la natalitat*

El nombre total de naixements durant el segle XVIII (del 1701 fins el 1800) va ser d'un total de 1.692, d'aquests, 1.012 són nens, és a dir, un 51,58 % i 950 són nenes, és a dir un 48,41 %.

El nombre de fills il·legítims que hem trobat durant aquest segle a la parròquia, anomenats en les partides de baptisme com a «venturers», ha estat un total de 8, la qual cosa representa el 0,40 % del total de naixements a la parròquia.

La corva de natalitat la podríem dividir en dues parts. Una que va des del 1701 fins el 1756 en què hi ha una natalitat aproximada de 14 a 15 naixements per any amb poques oscil·lacions.

L'altre seria el període que va des del 1757 fins el 1800 en què veiem un augment de la natalitat i com el número de naixement es col·loca, aproximadament, entre 25 a 26 per any, amb algunes oscil·lacions no molt importants i amb una tendència a l'augment de la natalitat a finals del segle.

El mes de màxima natalitat va ser el gener amb 206 naixements. Li correspon el 10,4 % de la natalitat per mesos, seguit del mes de febrer amb 204 naixements.

L'any de màxima natalitat durant el segle XVIII és el 1798 amb 44 naixements.

D) *Comentaris sobre els matrimonis*

El total de matrimonis contrets durant el segle XVIII (de 1701 fins a 1800) va ser d'un total de 401. D'aquests matrimonis celebrats 327 corresponen a fadrí i donzella, és a dir, un 81,54 %, 21 corresponents a fadrí i viuda, és a dir, el 5,23 %; 28 corresponents a vidu i donzella, és a dir, un 6,98 %, 25 corresponents a vidu i vídua, és a dir, el 6,23 % del total.

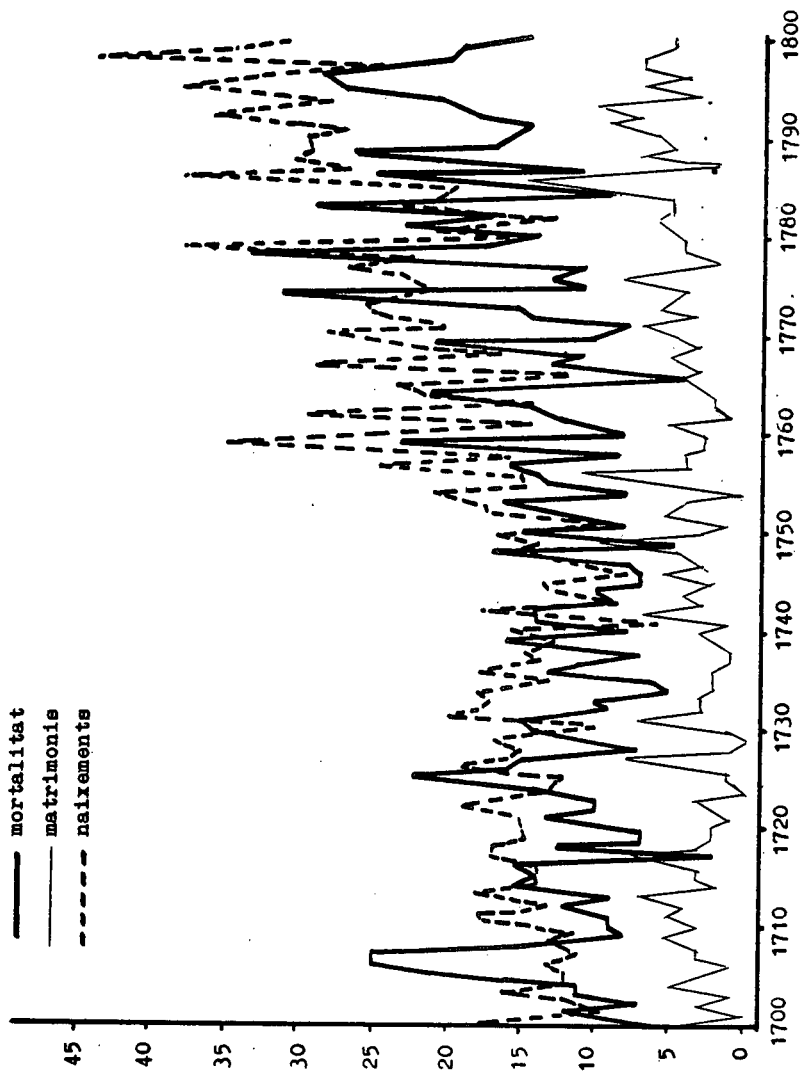
La corva de matrimonis es va mantenint més o menys constant al llarg del segle, amb tendència a l'augment cap el final d'aquest. L'any en què hi ha més matrimonis és l'any 1785 amb 15 matrimonis.

Relacionant el número de naixements amb els matrimonis podem fer la deducció aproximada del nombre de fills per matrimoni, el qual, aquest segle, va ser de 4,89 fills. Aquesta xifra deuria augmentar a finals de segle.

E) *Comentaris sobre tropes militars*

Els militars trobats en els arxius d'aquesta parròquia durant el segle XVIII han estat pocs, no perquè no hi haguessin tropes voltant pel territori, sinó, segurament, pel fet que no s'establiren a la parròquia de forma fixa durant gaire temps.

Així trobem constància de la mort d'un soldat l'any 1711 i, posteriorment, trobem la presència d'un sergent d'artilleria en un matrimoni l'any 1726. En tot el que queda de segle no hem trobat constància documental de cap més militar.

— Nombre de morts, matrimonis i naixements, per anys (de 1700 a 1800) a la Parròquia de Sant Quirze de Terrassa.

IV. PARRÒQUIA DE SANT JULIA D'ALTURA

A) *Comentaris sobre els professionals sanitaris*

El número total de vegades que s'ha trobat un professional sanitari ha estat de 22, ja sigui com a padrí en un bateig o en un casament, en el naixement o en la confirmació d'un fill.

Ara bé, el total de professionals trobats durant aquest segle a la parròquia ha estat de 17, dels quals 5 eren Metges i representen el 29,41 %, 7 eren Cirurgians i representen el 41,17 %, 1 era Apotecari i representa el 5,88 %, 2 eren llevadores i representen l'11,76 % i 2 eren Adroguers i representen el 11,76 %.

De professionals dels quals consti que eren de fora de la parròquia o de la vila en tenim els següents: el Dr. Joseph Calsada i Rovira de Sabadell; l'Honorable Joseph Salvany, Cirurgià ciutadà de Barcelona; En Salvador Subirana, Cirurgià de la parròquia de Sant Esteve de Castellar; Sr. Joseph Duran, Apotecari de la Vila de Sabadell; Sr. Joseph Bulto, Adroguer de la ciutat de Barcelona; En Bonaventura Seriol, Adroguer habitant de la Ciutat de Barcelona. Els altres professionals trobats consten com a ciutadans de Terrassa, o bé, no hi consta d'on eren

No hem trobat cap professional anomenat gaires vegades.

a) *Professionals sanitaris femenins*

Com en d'altres ocasions hem volgut fer un comentari a part sobre la presència de les dones en els arxius parroquials.

I com en d'altres parròquies, només hem trobat alguna dona que exercia de llevadora. No hem trobat constància documental de cap altra professió.

Concretament hem de dir que s'ha trobat documentació de 2 llevadores, totes dues a la segona meitat del segle XVIII. Una, Na Antiga Boix, l'hem trobada l'any 1756 i l'any 1763; Na Gertrudis Comes que l'hem trobada l'any 1788.

En tots els casos les trobem administrant el «baptisme de necessitat» a algun nen acabat de néixer en perill de mort.

b) *Relació de Sanitaris*

1. Metges.

Dr. Calsada y Rovira, Joseph de Sabadell. 1769.

Dr. Farrés, Francisco de la Vila de Terrassa. 1701, 1705.

Dr. Parellada, Francisco habitant de la Vila de Terrassa. 1711.

Dr. Poal, Francisco. 1738.

Dr. Rojas, Pau. 1721.

2. Cirurgians.

Borja, Miquel de Rubí. 1756.

Falguera, Joseph. 1737.

Gubert, Pere Màrtir. 1725, 1727.

Salvans y Padró, Felip. 1737, 1739.

Honorable Salvany, Joseph. Ciutadà de Barcelona. 1728.

Subirana, Salvador, de la parròquia de Sant Esteve de Castellar. 1768.

Vaquer o Viquer, Pau. 1735, 1739.

3. Apotecaris.

Sr. Duran, Joseph de la Vila de Sabadell. 1743.

4. Adroguers.

Sr. Bulto, Joseph de la ciutat de Barcelona. 1706.
Seriol, Bonaventura habitant de la Ciutat de Barcelona.
1711.

5. Llevadores.

Boix, Antiga. 1756, 1763.
Comes, Gertrudis. 1788.

B) *Estudi de les causes de mort a la Parròquia de Sant Julià d'Altura el segle XVIII*

Durant aquest segle XVIII (del 1700 al 1800) moriren a la parròquia un total de 538 persones de les quals 357 eren adults i 181 nens (albats).

La corva de mortalitat durant aquest segle, tant pel que fa a la mortalitat adulta com a la infantil i durant els cinquanta primers anys del segle, es va mantenir d'una forma constant amb una mitja de 6 a 7 morts anuals; ara bé, té uns pics periòdics d'augment. Aquests pics són l'any 1706 amb 12 morts, l'any 1718 amb 12 morts, l'any 1728 amb 13 morts i l'any 1737 amb 13 morts. Segurament que aquests pics d'augment de mortalitat eren deguts a microepidèmies de les malalties infeccioses clàssiques.

A la segona meitat, en relació als primers cinquanta anys del segle, va haver-hi una tendència a minvar la mortalitat, ara bé, trobem un pic important d'elevació de la mortalitat que correspon a l'any 1765 en què hi ha 17 morts.

Els mesos de màxima mortalitat global van ser el mes d'agost i de setembre amb 57 morts cada un. Pel que fa a la mortalitat adulta és també el mes d'agost amb 46 morts el que reflecteix la màxima. Respecte a la mortalitat infantil el mes de màxima mortalitat correspon al mes de setembre amb 24 morts.

a) *Comentaris sobre mort violenta*

En el segle XVIII (del 1700 fins al 1800) hem trobat 6 morts violentes documentades que representen, comparant-ho amb la mortalitat global un 1,11 %, ara bé, comparant-ho amb la mortalitat adulta representa un 1,68 %. En relació als mesos trobem la següent distribució: 2 casos l'abril, 1 l'agost, 1 el setembre, 1 el novembre i 1 el desembre.

En relació al sexe 5 casos eren homes, que representen el 83,33 % i 1 cas era una dona, representa el 16,66 %.

<i>Tipus</i>	<i>homes</i>	<i>dones</i>
Sense especificar	3	
Submersió		1
Precipitació	1	
Mecanisme mixt	1	
	<hr/>	<hr/>
	5	1

1. *Tipus concrets de mort violenta*

Les 6 morts violentes trobades en aquesta parròquia durant aquest segle, tenen la freqüència següent: 3 casos sense especificar (accident), 1 de submersió, 1 de precipitació i 1 de mecanisme mixt.

Seguidament farem un estudi particular de cada una d'aquestes morts.

1a. *Sense especificar*

Amb 3 casos representa el 50 % del total de les morts violentes.

A les partides de defunció hi consta el següent: «mori de un accident» «averli sobrevingut un accident de repente», «haver sobrevingut un accident».

En cap dels tres casos no hi consta de quin tipus era l'accident del qual morien.

1b. *Mort per submersió*

El 5 d'agost del 1733 morí Maria Ferreres Grau, vídua, «la qual morí ofegada de la aygua que un ayguat que feu lo dia antes y se creu es al passar lo torren que discorre desde casa Null a la casa Feu de Jonqueres se anega, la qual se troba morta al cap de munt del prat de la dita casa Feu».

Aquest és l'únic cas de submersió que hem trobat durant el segle XVIII en aquesta parròquia.

1c. *Mort per precipitació*

El 8 de desembre del 1739 morí Jaume Sabater pastor que «mori de una cayguda de una riba en lo torrent de la font dels capellans ab mort repentina».

L'etiologia mèdico-legal seria de tipus accidental, encara que, segons la visió actual, es podria enquadrar dintre dels tipus accident de treball.

1d. *Mort per mecanisme mixt*

El 9 de novembre del 1728 morí Jaume Boatella, moliner «mort de una desgracia puig en una nit de gran pluja y vent tornaren a casa cayge en una riba cerca de casa Deu».

b) *Comentaris sobre la mort natural*

Aquí intentarem comentar els signes, símptomes o malalties que consten en les partides de defunció perquè el seu comentari ens pot ajudar a comprendre millor les circumstàncies de la mort.

El número total de partides de defunció en què consta alguna anotació sobre la mort o la malaltia és de 18, que comparant-ho amb la mortalitat d'adults representa el 5,04% de les morts.

En relació als mesos: 2 casos el gener, 3 l'abril, 2 el maig, 2 el juny, 1 el juliol, 3 l'agost, 2 el setembre, 2 l'octubre i 1 el desembre.

Pel que fa al sexe trobem 11 homes que representen el 61,11 % i 7 dones que representen el 38,88 %.

<i>Tipus</i>	<i>homes</i>	<i>dones</i>
Mort sobtada	6	2
«no pot deglutir»	2	
Basca		3
Feridura	1	
Demència		1
Mal de costat	1	
Convulsions	1	
Mort Post-part		1
	—	—
	11	7

1. *Tipus concrets de mort natural*

En les 18 defuncions en què s'ha trobat alguna dada que ens ajudi a interpretar l'etiologia de la mort la freqüència ha estat la següent: 8 casos de mort sobtada, 2 no pot deglutir, 3 de basca, 1 de feridura, 1 de demència, 1 de mal de costat, 1 convulsions, 1 mort post-part.

A continuació intentarem fer un estudi concret de cada un dels tipus esmentats.

1a. *Mort sobtada*

Amb 8 casos documentats representa el 44,44 % del total.

En relació al sexe tenim 6 casos d'homes i 2 casos de dones. Els mesos en què van tenir lloc són: 1 el gener, 2 el maig, 1 el juliol, 1 l'agost, 1 el setembre, 1 l'octubre i 1 el desembre.

Pel que fa a les partides de defunció d'aquestes morts hi consten les següents expressions: «mort prompta», «mori de mort repentina», «mori repentinament», «mort casi de repent», «mort sobtada», «mort inopinadament».

Les causes d'aquestes morts sobtades devien ser variades.

1b. *Mort de basca*

Amb 3 casos representa el 16,66 % del total.

Pel que fa al sexe eren els 3 casos eren dones.

Pel que fa als mesos: 1 cas l'abril, 1 el setembre i 1 l'octubre.
Com ja hem comentat, s'entenia per basca un fet inesperat, sobtat, i que conduïa a la mort ràpida. Això els devia impressionar i per això deixaven constància documental del fet.

1c. *No pot deglutir*

Aquí tenim 2 casos(a això li correspon l'11,11 % del total.
Pel que fa al sexe els dos casos eren homes.

I pel que fa als mesos: 1 cas el juny i 1 l'agost.

A les partides de defunció hi consta el següent: «no poder deglutir». Per tant es tractava d'una disfàgia l'etiologia de la qual podia ésser variada.

1d. *Mort de feridura*

El 14 de juny del 1706 morí Joan Gambus y Borrell «mori farit».

1e. *Demència*

L'agost del 1740 morí una dona a l'Hospital de la Sta. Creu de Barcelona perquè «se havia portat per ser dementada».

Aquí tenim un cas d'una malaltia documentada encara que la causa de mort en va ser una altra, segurament mediatitzada per la malaltia que patia.

1f. *Mal de costat*

El 27 de gener del 1752, morí Francisco Verges que «mori de mal de costat».

Aquí podríem aventurar alguna hipòtesi sobre la causa d'aquest mal de costat, per exemple una neumonia.

1g. *Convulsions*

El 6 d'abril del 1738 morí Joan, mosso de casa Viver que era «sort y mut, respecte de uns accidents convulsius».

1h. *Mort post-part*

El 3 d'abril del 1774 morí Teresa Viloca de 38 anys «la qual morí de repente de sobrepert».

c) *Comentaris sobre la mort natural sospitosa*

Aquí intentarem fer un comentari de les morts que per alguna circumstància raonada facin sospitar la intervenció d'algun fet violent. N'hem trobat un total de 4, és a dir, 0,74 % del total de les morts que van tenir lloc en el segle XVIII.

Pel que fa al sexe hem de dir que tots eren homes.

<i>Tipus</i>	<i>homes</i>	<i>dones</i>
Trobat mort	4	
	—	
	4	

1a. *Trobats morts*

N'hem trobat 4 casos, tots homes.

El fet d'haver-los trobat morts, en principi, fa sospitar la intervenció d'alguna circumstància violenta.

Aquests casos van ser trobats els següents anys: 1 el 1764, 2 el 1765 i 1 el 1775.

C) *Comentaris sobre la natalitat*

El nombre total de naixements durant el segle XVIII (del 1700 fins el 1800), va ser d'un total de 777, d'aquests 376 són nens, és a dir, un 44,39 % i 401 són nenes, és a dir, un 51,60 %.

Pel que fa al número de fills il·legítims que hem trobat durant aquest segle a la parròquia, anomenats a les partides de baptisme com a «venturers», hem de dir que ha estat tan sols 1, que ve a representar el 0,12 % del total de naixements a la parròquia durant el segle XVIII.

La corva de natalitat d'aquest segle és més o menys ho-

mogènia amb davallades en un any que després es recuperen el següent. La mitja de naixements va ser entre 7 i 8 per any, amb uns anys de màxima natalitat: el 1701 amb 14 naixements i el 1750 i el 1794 amb 13 naixements cada un.

El mes de màxima natalitat va ser el febrer amb 89 naixements, és a dir, el 11,4 % de la natalitat per mesos, seguit del mes de gener amb 86 naixements.

D) Comentaris sobre els matrimonis

El total de matrimonis contrets durant el període que va des del 1700 fins el 1790 (ja que del període que va des del 1790 fins el 1800 van desaparèixer els llibres i només en queda constància d'alguns de recollits per testimonis, amb posterioritat) va ser d'un total de 171.

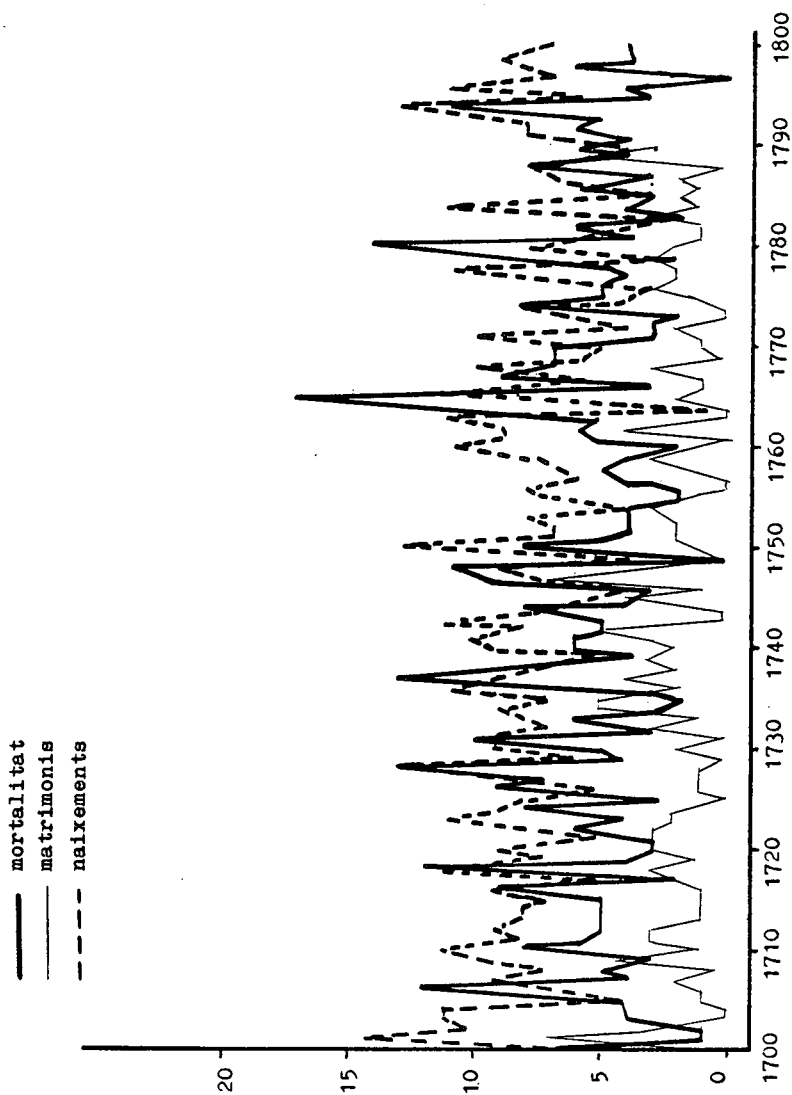
D'aquests matrimonis 145 són entre fadrí i donzella, és a dir, el 84,79 %, 7 entre fadrí i vídua, és a dir, el 4,09 %, 12 entre viudo i donzella, és a dir, el 7,01 %, 7 entre vidu i vídua o sigui el 4,09 % del total.

La corva de matrimonis durant el segle es va mantenint més o menys semblant, encara que amb tendència a la baixa.

Relacionant el número de naixements amb el dels matrimonis farem una deducció aproximada del número de fills per matrimoni, que en aquest segle va ser aproximadament de 4 fills.

E) Comentaris sobre tropes militars

Tan sols tenim constància de dos militars trobats en els llibres sacramentals d'aquesta parròquia. El primer era un soldat del regiment d'Infanteria de Sevilla i va morir d'accident. L'altre militar que hem trobat va ser en un baptisme l'any 1760. Era un soldat del regiment de la Reina situat a Barcelona.

— Nombre de morts i naixements (de 1700 a 1800) i de matrimonis (de 1700 a 1790), per anys a la P. de Sant Julià d'Alfara.

V. PARRÒQUIES DE SANT MARTÍ DE SORBET, SANTA MARIA DE TOUDELL I SANT MIQUEL DE TOUDELL

A) *Comentaris sobre els professionals sanitaris*

El número total de sanitaris trobats ha estat de 4, cap d'ells més d'una vegada. Relacionant-ho amb el total de partides consultades (òbits, baptismes i matrimonis), que han estat d'un total de 1032, ens dóna la següent proporció: 1 sanitari per cada 258 partides consultades.

Hem trobat 2 metges que representen el 50 %, 1 cirurgià que representa el 25 %, i 1 llevadora que representa el 25 %.

Tan sols un consta com a nascut fora de la parròquia o Vila, es tracta de Na Catherina Bas d'Olesa, que era llevadora.

a) *Relació de sanitaris*

1. Metges:

Llach, Jacinto (estudiant de medicina), 1737.

Dr. Jordi, Mariano: 1734.

2. Cirurgians:

Gubert, Pere Màrtir de la Vila de Terrassa, 1723.

3. Llevadores:

Bas, Catherina d'Olesa: 1777.

B) *ESTUDI DE LES CAUSES DE MORT A LES PARRÒQUIES DE SANT MARTÍ DE SORBET, SANTA MARIA DE TAUDELL I SANT MIQUEL DE TAUDELL*

Aquí hem agrupat aquestes tres parròquies per la seva proximitat geogràfica i per la poca rellevància demogràfica, la qual feia difícil estudiar-les una a una.

Durant el segle XVIII moriren en aquestes parròquies un total de 306 persones, de les quals 137 eren adults i 169 eren nens (albats).

La corva de la mortalitat va seguint una tònica baixa fins a 1770 en què es veu un augment considerable de la mortalitat que dura fins el final del segle, ara bé, aquest augment de la mortalitat està en relació també amb l'augment de la natalitat i dels matrimonis de finals de segle.

El mes de màxima mortalitat global va ser el mes de setembre amb 38 morts. Pel que fa a la mortalitat adulta també és el mes de setembre el de màxima mortalitat amb 22 morts i pel que fa a la mortalitat infantil el més de màxima mortalitat va ser el mes d'agost amb 22 morts.

a) *Comentaris sobre mort violenta*

En aquest segle hem trobat 3 morts violentes documentades. Comparant-ho amb la mortalitat global és el 0,98 % de les morts, ara bé, comparant-ho amb la mortalitat adulta representa el 2,18 %.

En relació al sexe 2 casos eren d'homes i 1 cas d'una dona.

<i>Tipus</i>	<i>homes</i>	<i>dones</i>
Submersió	1	
Fulguració	1	
Sense especificar		1
	—	—
	2	2

1. *Tipus concrets de mort violenta*

De les 3 morts violentes trobades en aquesta parròquia durant aquest segle la freqüència del tipus de mort violenta va ser la següent: 1 cas de submersió, 1 de fulguració, 1 sense especificar (accident).

Ara farem un estudi particular de cada una d'aquestes causes de mort.

1a. *Mort per submersió*

A la parròquia de Sant Miquel de Taudell el 29 d'agost del 1733 morí Francisco Bofi, serrador. «al qual trobaren mort sota la dita capella de St. Miquel al qual avia deixat la riera dita de Gaya, per averse ofegat».

1b. *Mort per fulguració*

A la parròquia de Santa Maria de Taudell el 7 de setembre del 1739 morí un pobre home «de un llamp de repenta, de edad 16 ó 17 anys».

1c. *Sense especificar*

En la parròquia de Sant Miquel de Taudell morí Maria Cabassa Llonch y Palet que «es enterrada en St. Feliu de Sabadell en la qual parròquia morí per accident».

Aquí trobem el cas d'una dona que morí d'un accident fora de la seva parròquia, però de la qual en quedà constància.

b) *Comentaris sobre la mort natural*

Aquí intentarem comentar les partides de defunció en què hi consta alguna dada sobre la malaltia, símptoma, signe o etiologia de la mort.

De morts naturals en què hi consti alguna dada n'hem trobat 4. Comparant-ho amb el total de morts d'aquest segle a les parròquies esmentades representa el 1,30 % de les morts. Comparant-ho amb les morts d'adults (cossos) li correspon el 2,91 %.

Pel que fa als mesos hem trobat la següent relació: 1 cas el maig, 1 el juny, 1 l'octubre i el desembre.

Totes aquestes morts naturals documentades són d'homes adults.

<i>Tipus</i>	<i>homes</i>	<i>dones</i>
Mort sobtada	2	
Feridura	1	
Mort «loco»	1	
	<hr/>	
	4	

1. *Tipus concrets de mort natural documentada*

De les 4 defuncions en què s'ha trobat alguna dada sobre la mort, en el període que va del 1701 fins el 1800, la freqüència és la següent: 2 casos de mort sobtada, 1 cas de feridura, 1 mort «loco».

A continuació comentarem cada una de les causes de mort esmentades.

1a. *Mort sobtada*

Amb 2 casos documentats representa el 50 % del total. Els dos casos són d'homes.

En les partides de defunció d'aquestes morts hi consten les següents expressions: «mori de malaltia natural y repentina», «mori repentinament».

1b. *Mort de feridura*

Amb un cas, representa el 25 % del total.

El 2 d'octubre del 1721 morí Francisco Colominas «per haver-se ferit, y mori sens cobrar lo sentit».

1c. Mort «loco»

Amb 1 cas representa el 25 % del total.

El 9 de desembre del 1716 morí Joseph Cabassa «per havert mort loco».

c) Comentaris sobre la mort natural sospitosa

Aquí intentarem fer un comentari de les morts que per alguna circumstància raonada facin sospitar la intervenció d'algun tipus de violència.

D'aquestes morts només n'hem trobat una, és a dir, un 0,32 % del total de les morts.

Tipus	homes	dones
Mort «sense sacraments»	1	
	<hr/>	
	1	

1a. Mort «sens esacraments»

El 4 de juny el 1721 morí Francisca Riera, vídua que «mori sens rebre sacrament algú». Aquí la sospita neix del fet d'haver mort sense rebre els sacraments.

C) Comentaris sobre la natalitat

El nombre total de naixements durant el segle XVIII (del 1701 fins el 1800), a les parròquies de Sant Martí de Sorbet i Sta. Maria i St. Miquel de Toudell, va ser d'un total de 603, d'aquests, 307 són nens, és a dir, un 50,91 % i 296 són nenes, és a dir, un 49,08 %.

Pel que fa a fills il·legítims no tenim constància del fet que n'hi hagi hagut cap durant aquest segle.

La corva de natalitat es va mantenint més o menys constant des del 1701 fins el 1765 amb una mitjana de naixements de 4 cada any, amb un període que va des del 1715 fins el 1730

en què hi ha un cert augment de la natalitat tot col·locant-se al voltant dels 5 o 6 naixements anuals.

Després veiem un període que va des del 1765 fins el 1800, de tipus ascendent, és a dir, cada any va augmentant la natalitat i és l'any 1799 amb 22 naixements, el de màxima natalitat.

El mes de màxima natalitat va ser el març amb 67 naixements, al qual li correspon l'11,1 % de la natalitat per mesos, seguit del mes de gener amb 66 naixements.

D) Comentarís sobre els matrimonis

El total de matrimonis contrets durant el segle XVIII (del 1701 fins el 1800) va ser d'un total de 123. D'aquests matrimonis celebrats 104 corresponen a fadrí i donzella, és a dir, un 84,55 %, 4 corresponen a fadrí i vídua, és a dir, el 3,25 %, corresponen a vidu i donzella, és a dir, el 8,94 %, 4 corresponen a vidu i vídua, és a dir, el 3,25 % del total.

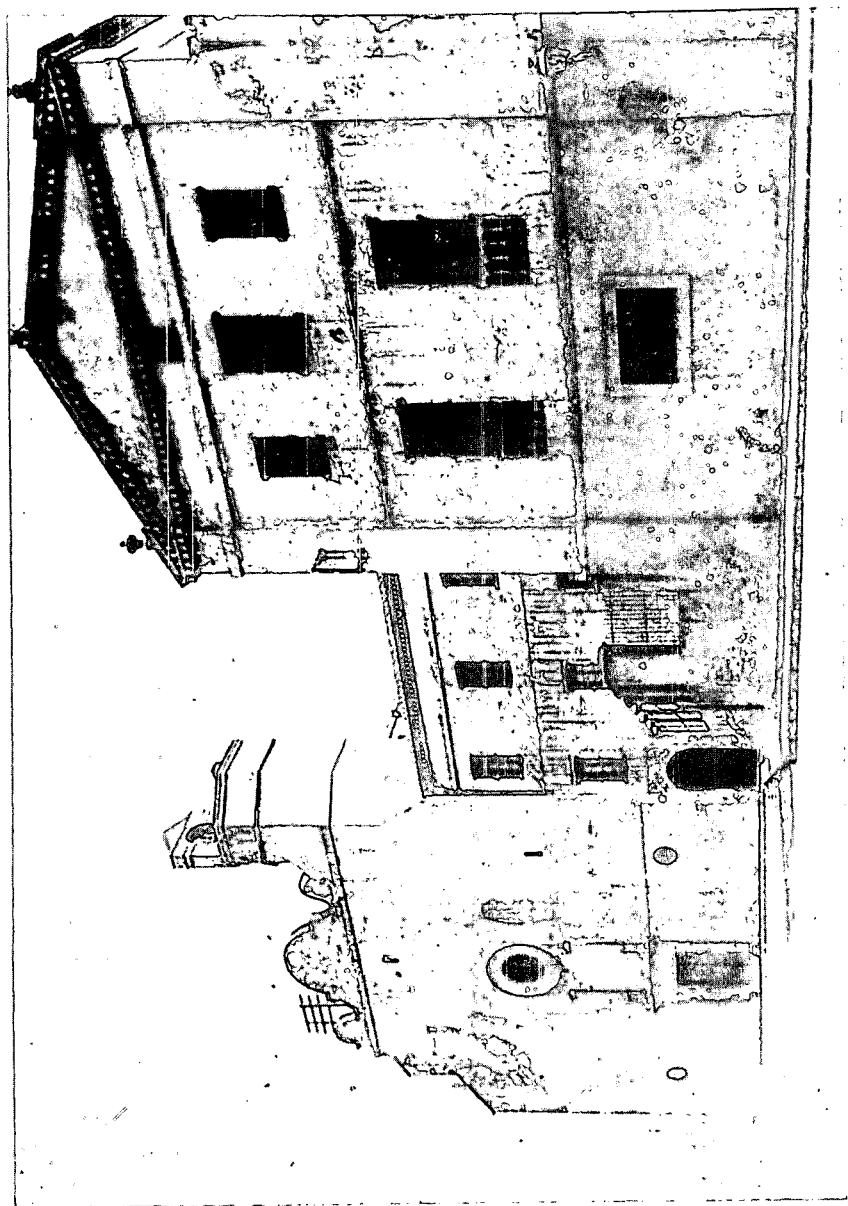
La corva de matrimonis durant el segle es va mantenint més o menys semblant fins a 1765 en què comença un augment en el nombre de matrimonis celebrats, augment que es mantindrà fins a finals de segle.

Els anys de màxima nupcialitat del segle van ser l'any 1786 i l'any 1795 amb 11 celebracions cada un.

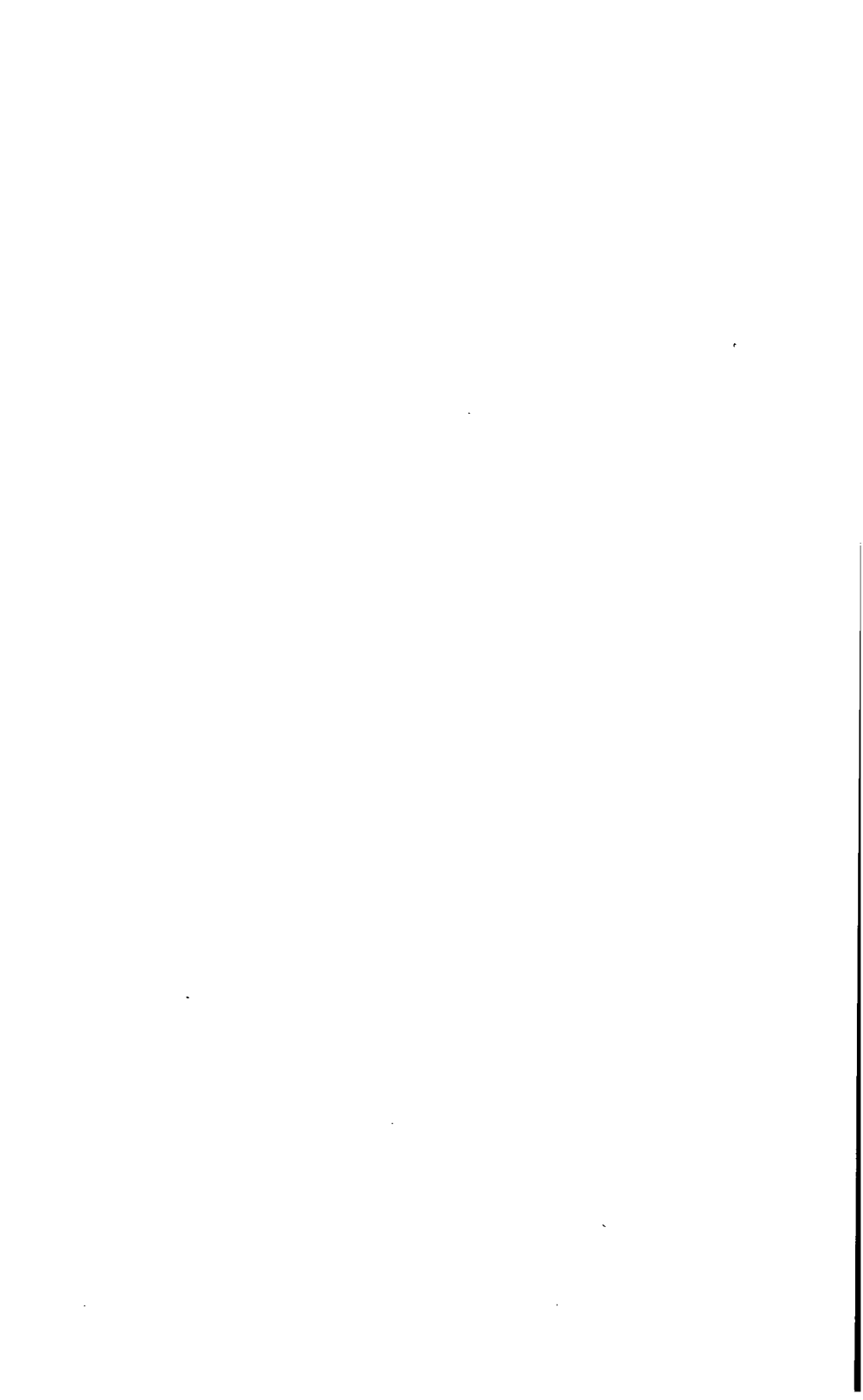
Relacionant el nombre de naixements amb els matrimonis podrem fer una deducció aproximada del número de fills per matrimoni, el qual, en aquest segle, va ser de 4,90 fills.

E) Comentarís sobre tropes militars

Durant el segle XVIII, en els llibres sacramentals de les parròquies de St. Martí de Sorbet, St. Miquel i Sta. Maria de Tou-dell, no hem trobat cap notícia de la presència militar.

Hospital de Sant Llätzer de Terrassa, a principis de segle. Fotografia Arxiu Tobella.

INDEX DE SANITARIS

I. METGES

- Dr. Arbues, Lluís: 1687, de la parròquia de Sant Feliu de Llella.
Dr. Arbues, Lluís: 1687, 1688, de Terrassa.
Dr. Arch, Jaume: 1728, 1729, 1730, 1731, 1732, 1733, 1735, 1736, 1737, 1738, de Terrassa.
Dr. Arnella, Esteve: 1616, 1618, 1621, 1625, de Sabadell.
Dr. Arnella, Jaume: 1616, de Sabadell.
Dr. Arnella, Silvestre: 1616, de Sabadell.
Dr. Borja, Miquel: 1785, de Rubí.
Dr. Bricfeus, Pere: 1713, 1715, 1716, 1717, 1719, 1721, de Terrassa.
Dr. Bugunya o Buguà, Francesc: 1661, 1664.
Dr. Calsada, Joan Baptista: 1708, de Sabadell.
Dr. Calsada Rovira, Joseph: 1769, de Sabadell.
Dr. Campmany, Antoni: 1620, de Terrassa.
Dr. Caselles, Ignasi: 1613, de Terrassa.
Dr. Castells, Joseph: 1704.
Dr. Comellas, Hyacintho: 1659.
Dr. Comellas, Pau: 1721.
Dr. Creuder, Anton: 1683, de Terrassa.
Dr. Duran, Joan: 1619, de Terrassa.

- Dr. Escoder o Escuder, Antoni: 1683, 1684, 1700, 1721, de Terrassa.
- Dr. Farres Rosell, Francesch: 1684, 1696, 1701, 1703, 1705, 1707, 1709, 1710, 1713, 1714, 1729, de Terrassa.
- Dr. Fuster, Francisco: 1676, de Sant Boi de Llobregat.
- Dr. Gorina o Gurina, Miquel: 1771, 1786, de Molins de Rei.
- Dr. Gubert, Pau: 1785, 1787, 1788, 1790, 1791, 1796, 1797, 1798, de Terrassa.
- Dr. Jordi o Gerdi, Mariano: 1721, 1722, 1723, 1725, 1726, 1727, 1729, 1730, 1731, 1733, 1734, 1736, 1737, 1743, 1745, 1746, 1750, 1751, 1752, 1757, de Terrassa.
- Llach, Jacinto: 1737, estudiant de medicina.
- Dr. Matari, Libori: 1771, 1777, 1790.
- Dr. Matari Falguera, Jaume: 1738.
- Dr. Monblanch, Francisco: 1778.
- Dr. Montaner, Diego: 1716.
- Dr. Parellada, Francisco: 1704, 1711, 1714, 1715, 1716, 1717, 1718, 1719, 1720, 1723, 1740, de Terrassa.
- Dr. Pereller, Joseph: 1736, de Sabadell.
- Dr. Pons, Daniel: 1682, de Olesa de Montserrat.
- Dr. Pons, Francisco: 1674, de Monistrol de Montserrat.
- Dr. Poal, Francisco: 1737, 1738, de Sabadell.
- Dr. Poal, Francisco: 1751, 1779, de Terrassa.
- Dr. Poal o Pual, Francisco: 1782.
- Dr. Pual: 1670.
- Dr. Puiggener, Jaume: 1660, de Sabadell.
- Dr. Rojas, Pau: 1698, 1699, 1721, de Sabadell.
- Dr. Salvany Farres, Joseph: 1704, 1713, 1714, 1717, 1719, 1721, 1722, 1725, 1727, 1728, 1733, 1743+.
- Dr. Vendrell, Anton: 1771, 1788, 1797, de Terrassa.

II. CIRURGIANS

- Arnella, Jaume: 1623, de Sabadell.
- Dn. Anduron o Landuron, Diego o Dayo: 1722, 1734, 1742+.
- Fafuls, Simó: 1723.
- Sr. Barra, Joseph: 1778, de Barcelona.

Bartran o Bertran, Joseph: 1728, 1729, 1732, 1734, 1736, 1739, 1746.
 Borja, Anton de: 1732, de Rubí.
 Borja, Miquel: 1725, 1733, 1756, de Rubí.
 Calvari, Emanuel: 1715, de Terrassa.
 Coll, Francesch: 1695, 1721, de Terrassa.
 M^o Come, Joan: 1679, de Terrassa.
 Cots, Thomas: 1775, 1777, 1790, de Vilamajor.
 M^o Crus, Raphael: 1664, 1673, de Sabadell.
 Crus, Joseph: 1693, 1723, 1725, 1737+, de Sabadell.
 Crus, Joseph: 1737, de Sabadell.
 M^o Domingo, Pere: 1633 (Barber), 1635, 1646, de Sabadell.
 Sr. Duran, Joseph: 1712, 1757, de Sabadell.
 Elis, Andreu: 1711, de nacionalitat alemanya.
 Falguera, Joseph: 1737, de Terrassa.
 M^o Fina, Joan: 1657, 1674, 1675, de Terrassa.
 Font, Joan: 1779, de Sant Andreu del Palomar.
 Font, Joseph: 1737, 1751, 1754, de Vacarisses.
 Fortich, Joseph: 1778, de Santa Maria del Mar de Barcelona.
 Gubert, Nicolau: 1749, 1757, 1767, 1771, 1776, 1779, 1783, 1785, 1787, 1788, 1791, de Terrassa.
 Gubert, Pere Màrtir: 1713, 1716, 1717, 1718, 1719, 1720, 1721, 1722, 1723, 1724, 1725, 1726, 1727, 1728, 1729, 1730, 1731, 1736, 1738, 1745, de Terrassa.
 Gras, Anton: 1741, de Rubí.
 Gualça o Gualssa o Gualta, Emanuel o Manuel: 1721, 1722, 1724, 1729, 1731, 1733, 1749.
 Homs o Oms, Pau: 1787, 1788, 1791, 1796, 1797, 1798, 1799.
 Iglesias o Eulesias o Ecclesias, Salvador: 1728, 1730, 1731, 1732, 1733, 1734, 1736, 1738, 1739, 1749, de Terrassa.
 de Lemos, Francisco: 1784, militar, de Jerez de la Frontera.
 Labro, Armengol: 1778, 1780, 1781, 1782, 1784, 1788, de Terrassa.
 M^o Martines, Arnaldes: 1616, 1619, de Terrassa.
 Martines, Joseph: 1621.
 Maurici, Jeronim: 1627.
 Menzilla, Agnes: 1640, de Terrassa.
 Mestres, Pere: 1716.
 Metener, Magí: 1687, de Olesa de Montserrat.
 Monge, Joan: 1800.

Sr. Montaner, Magí: 1687, 1690, 1693.
 Montaner, Francisco: 1713.
 Pares, Francisco: 1715.
 Postius, Emanuel o Manuel: 1769, 1770, 1771, 1773, 1777, 1778,
 1779, 1781, 182, 183, de Terrassa.
 Pineda, Joseph: 1660.
 Riba, Sebastià: 1757.
 Sabater, Francisco: 1716, 1718, 1722, 1723, 1725, 1728, 1729,
 1754.
 Salvans Padró, Felip: 1737, 1739, de Barcelona.
 Salvany, Joseph: 1728, de Barcelona.
 Serradora, Joan: 1726.
 Soler, Joan: 1642, de Barcelona.
 Sibirà, Salvador: 1768, de Sant Esteve de Castellar.
 Tessinyer, Pere Joan: 1690, de Sant Cugat.
 Torrella, Martí: 1750, 1771, 1779, 1785, de Terrassa.
 Ubach, Joseph: 1711, 1716, 1719, 1720, 1722, 1723, 1725, 1726,
 1728.
 Ubach, Mariano: 1729, de Sabadell.
 Vaguer o Vigner, Pau: 1735, 1739, de Barcelona.
 Xixer, Pau: 1698, de Sabadell.
 Xixia, Pau: 1693, de Sabadell.

III. LLEVADORES

Bas, Catharina: 1777, d'Olesa.
 Boix, Antiga: 1756, 1763.
 Viurans, Paula: 1788, 1797, de Sant Quirze del Vallés.
 Comes, Gertrudis: 1788, de Sabadell.
 Gorina, Madrona: 1788, 1789, 1790, 1791, 1792, 1797, 1798.
 Monllo o Montllor, Madrona: 1784, 1799, 1800, de Terrassa.
 Pinell, Madrona: 1782, 1799.
 Prats, Josepa: 1798.
 Prats, Maria: 1797, 1799.
 Ranom, Madrona: 1766.
 Renom o Ranom, Maria: 1721, 1723, 1743, 1744, 1745, 1752, de
 Terrassa.
 Salas, Madrona: 1743, 1768.

Salas, Rosa: 1781, 1784, 1787, 1788, de Terrassa.
Puyola, Ramona: 1652.
Vila, Francisca: 1768, 1770, de Sant Quirze del Vallés.
Vilanova, Magina: 1784, 1786, de Terrassa.
Vilanova, Theresa: 1788, 1790, 1791.

IV. APOTECARIS

Alavedra, Salvador: 1630.
Amat, Francisco: 1700, 1704, 1708, 1714, 1717, 1718, 1719, 1721 +.
(Morí: 1-2-1721), 1722 (d), 1723 (d).
Amat, Francisco: 1720, 1744.
Arago, Francesch: 1704, 1713, 1716, 1717, 1718.
Bajona, Jaume: 1630, de Terrassa.
Bantello Bertran, Francisco: 1779, 1786, de Mollet.
Bantello Bertran, Joseph: 1779, 1780, 1783, de Mollet.
Sr. Barra, Ramón: 1776, morí: 18 octubre 1776 a l'edat de 60
anys, 1778 (d), 1781 (d), 1784 (d), de Barcelona.
Bentalló, Anton: 1790.
Bertran, Anton: 1704, 1705, 1717, 1771, de Terrassa.
Bertran o Bartran, Francisco: 1720, 1722, 1724, 1725, 1726, 1728,
1731, 1735, 1749.
Boada o Buada, Joan: 1726, 1727, 1728, 1729 (9-12-1729 morí),
1730.
Carreras, Joseph: 1695, d'Olesa de Montserrat.
Dimas, Francisco: 1670, 1672, de Terrassa.
Sr. Duran, Joseph: 1743, de Sabadell.
Fontanet, Martí: 1662, 1663, de Terrassa.
Granera, Antoni: 1618, de Terrassa.
Mollar, Benet: 1693, de Barcelona.
Osset, Geroni: 1705, de Caldes de Montbui.
Parri, Francesc: 1636, de Terrassa.
Poll, Pau: 1686, de Terrassa.
Ribot, Miquel: 1720.
Rovira o Robira, Francesch: 1730, 1731, 1732, 1733, 1736, 1738,
1745, 1749, de Terrassa.
Rovira, Jaume: 1772, 1775, 1776, 1778, 1779, 1780, 1781, 1783,
1785, 1797, 1798, 1799.

Rovira, Joan Batista: 1797, 1798, 1799, de Terrassa.
Sentanach, Emanuel: 1761, de Terrassa.
Singla, Francisco: 1776. Natural de Monistrol de Montserrat,
habitant de Terrassa.
M^o Tapias, Geronim: 1617, de Terrassa.
Vantello o Bantello, Joseph: 1784, 1785, 1786, 1787, 1788, 1789.
Ventello, Reventos, Joseph: 1775, 1777, 1778.
Vila, Francisco: 1780, de Ripollet.

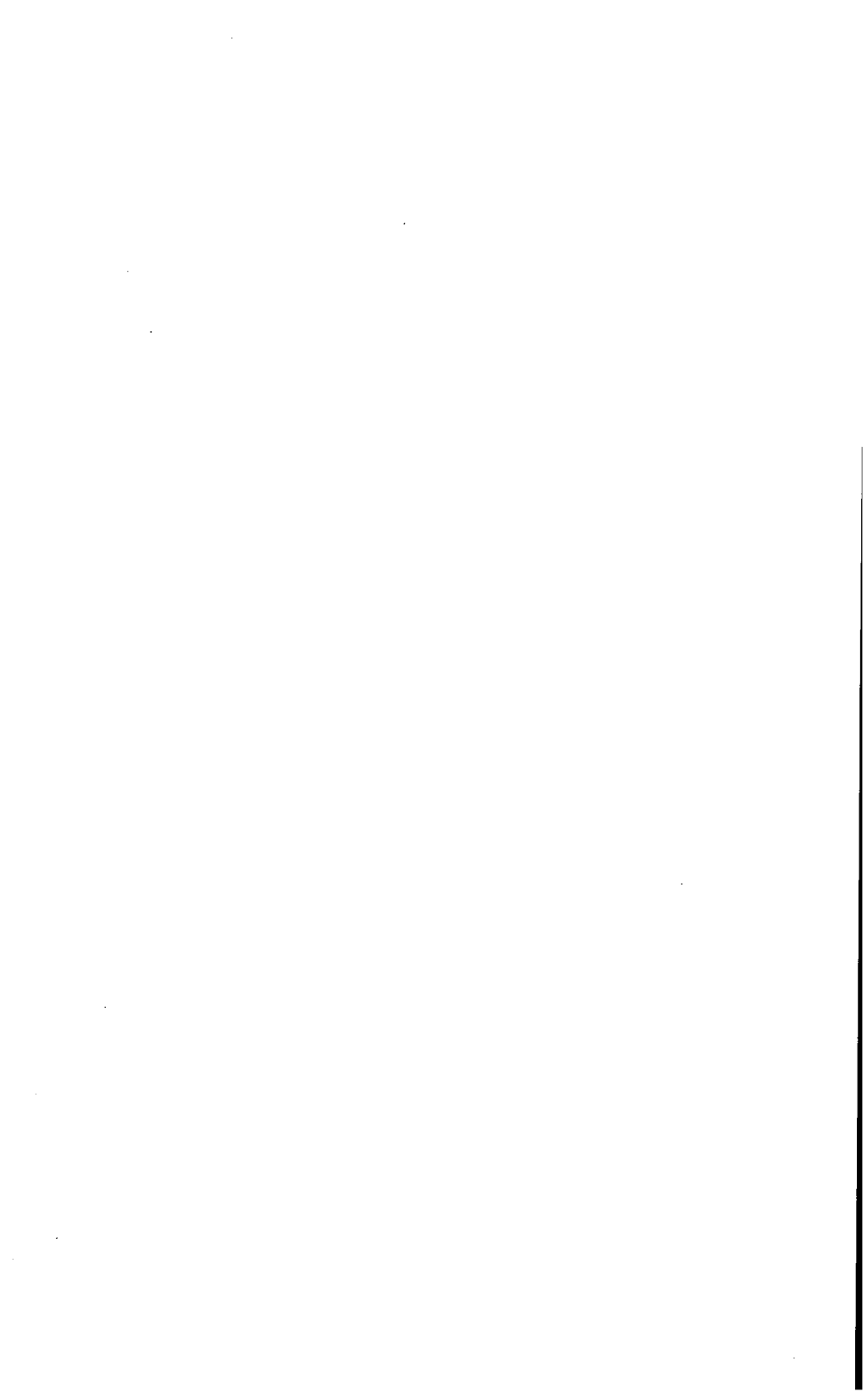
V. ADROGUERS

Ballo, Joseph: 1695, de Barcelona.
Barceló, Matheu: 1699, 1704, 1714, 1715, 1718, 1721, 1725, 1729
(moró l'11-10-1729).
Bargues, Franches: 1639, 1647, de Terrassa.
Bastany, Jaume: 1675, de Sant Martí del Brull.
Bastard, Joseph: 1713.
M^o Bonarch, Miquel: 1638.
Bover o Bober, Joan: 1729, 1733, de Martorell.
Buada, Joseph: 1783.
Buada, Pau: 1749.
Buada o Boada, Valentí: 1713, 1717, 1723, 1726, 1728, 1731, 1749.
Bulto, Joseph: 1706, de Barcelona.
Canals, Gili, Isidro: 1651, 1656, 1659, 1663, 1666, 1667, 1669,
1672.
Claramunt, Francesch: 1676, de Terrassa.
M^o Claufet, Martí: 1617, de Barcelona.
Fabregas: 1670, de Barcelona.
Font, Francesch: 1669.
M^o Fullo, Pau: 1647, 1648, 1661, 1673, de Sabadell.
Calça Pere: 1728.
Sr. Jorba, Joseph: 1677, de Esparraguera.
M^o Llonch o Llonc, Jaume: 1618, 1619, de Terrassa.
Mascort: 1716+ (d).
Pla, Joan: 1642, de Barcelona.
Planell, Domingo: 1649.
Planes, Raphael: 1609.
M^o Pont, Francisco: 1676, 1678, 1688, 1689, de Terrassa.

Pont, Francisco: 1695, 1713, 1714, 1715, 1716, 1718, 1720, 1721, 1722 (d), 1723, 1724, 1725, 1727, 1729.
Pons o Pont o Ponts, Bruno: 1735, 1736, 1738, 1740, 1754, 1758, 1760, 1773 (d).
Pons o Pont, Francisco: 1731, 1736, 1737, 1742, 1745 (morí el 25-6-1745 a l'edat de 72 anys), 1749.
Pual, Francesch: 1704, 1714, 1716, 1717.
Seriol, Bonaventura: 1711, de Barcelona.
Soler, Gabriel: 1617, de Barcelona.
Vargues, Francesch: 1658, de Terrassa.
Vergues o Vargues, Joan: 1635, 1646, 1648.
Vidal Pont, Anton: 1762, 1764, 1770, 1773, 1778.
Vidal Pont, Ignasi: 1790, 1791.

VI. MANESCALS

Bellver o Bellber,, Francisco: 1780, 1782, 1784, 1785, 1787, 1790, 1791, 1797, 1798, 1799, 1800.
Faget, Faliu: 1699, del convent de Ntra. Sra. de Montserrat.
Gonssales, Francisco: 1738, militar del regiment de Calatrava.
Prats, Domingo: 1779, 1780, 1781, 1782, 1787.
Prats, Francisco: 1745, 1751, de Terrassa.
Uget, Joan: morí el 28-7-1679.

FONTS DOCUMENTALS

ARXIU DE SANT PERE DE TERRASSA

Llibres de Baptismes:

1. — 18 de juliol de 1610 — novembre 1634.
2. — 3 d'abril de 1635 — desembre 1671.
3. — 13 de gener de 1672 — juliol 1726.
4. — juliol de 1726 — febrer de 1780.
5. — de 1780 — 1808. (I esposoris 1781 — 1808). Recollits per informacions i altres documents.

Llibres de Matrimonis:

1. — maig de 1610 — 1698.
2. — de 1699 — 1778.

Llibres d'Òbits:

1. — 1704 — 1749.
2. — Albats de 1710 — 1751.
3. — 1749 — 1802.
4. — Albats del 16 de juliol 1751 — 1827.

Llibres de Confirmacions:

1. — de 1717 — 1860.

Llibres de Comunions:

1. — 1630 — 1779. Es troba a l'Arxiu de la Biblioteca Soler i Palet (Arxiu Històric Municipal de Terrassa).

ARXIU DE SANT QUIRZE DE TERRASSA

Llibres de Baptismes:

1. — de 1606 — 1692.
2. — de 1692 — 1759.
3. — de 1760 — 1810.

Llibres de Matrimonis:

1. — de 1607 — 1705.
2. — de 1705 — 1823.

Llibres de Òbits:

1. — de 1606 — 1691.
2. — de 1692 — 1779.
3. — de 1780 — 1846.

Llibres de Confirmacions:

1. — de 1701 — 1740.
2. — de 1771 — 1860.

Aquest llibres són a l'Església de Sant Quirze del Vallès. El nom de la parròquia era «Sant Quirze i Santa Julita de Terrassa» i tenia la «Sufragania de Sant Feliu de Milans».

ARXIU DE SANT JULIA D'ALTURA

Llibres de Baptismes:

1. — de 1655 — 1668.
2. — 27 de desembre de 1668 — març de 1720.
3. — de 1720 — 1858.

Llibres de Matrimonis:

1. — de 1605 — 1633.
2. — de 1634 — 1675.
3. — de 1675 — 1682.
4. — de 1687 — 1790.
5. — de 1791 — 1858. Recollits per informacions posteriors.

Llibres d'Òbits:

1. — de 1567 — 1633.
2. — de 1633 — 1673.
3. — de 1673 — 1685.
4. — de 1687 — 1792.
5. — del 3 de maig de 1792 — 1858.

Llibres de Confirmacions:

1. — de 1771 — 1866.

Aquests llibres es troben a la Masia de Ca N'Ustrell, però el que he consultat han estat les fotocòpies que es troben a l'Arxiu Municipal de Sabadell.

ARXIU DEL SANT ESPERIT (Vila de Terrassa)

Llibres de Baptismes:

1. — de 1713 — 1739.
2. — de 1740 — 1778 (a).

3. — de 1778 — 1792.
4. — (llibreta) 1778 — 1792.
5. — (llibreta) 1792 — 1796.
6. — de 1796 — 1812.
7. — (llibreta) 1796 — 1812.

Llibres de Matrimonis:

1. — (llibreta) 19 de març de 1798 — 3 de juliol de 1811.

Llibres d'Òbits:

1. — 21 de novembre de 1702 — 1745 (1649-1705) (b).
2. — de 1745 — 1798 (a).
3. — (Albats) de 1749 — 1796.
4. — de 1798 — 1814.
5. — (Albats) de 1796 — 1824.

Llibres de Confirmacions:

1. — (llibreta) de 1717 — 1749.
2. — de 1758 — 1786.

Notes: (a) Aquests llibres estaven extraviats i posteriorment es recolliren dades per testimonis.

(b) En els últims fulls del llibre d'Òbits de 1702—1745 es troben alguns òbits des del 1649 al 1705.

Aquest llibres estan a l'Arxiu Sacramental de la Col·legiata i Parroquial del Sant Esperit i Sant Pere de Terrassa.

S'ha de dir que aquesta part dels llibres sacramentals va sofrir una gran destrucció durant la guerra civil espanyola.

Aquest llibres van ser consultats a l'Arxiu Històric Municipal de Terrassa.

ARXIU DE SANT MARTÍ DE SORBET

Llibres de Baptismes:

1. — 1650 — 1771 (a).
2. — 1761 — 1799.

Llibres de Matrimonis:

1. — 1659 — 1770 (a).
2. — 1772 — 1803.

Llibres d'Òbits:

1. — 1651 — 1770 (a).
2. — 1772 — 1803.

Nota: (a) En aquests llibres hi ha inclosos respectivament els baptismes, els matrimonis i els òbits de la parròquia de Sant Miquel de Toudell.

ARXIU DE SANT MIQUEL DE TOUDELL

Llibres de Baptismes:

1. — 1772 — 1848.

Llibres de Matrimonis:

1. — 1773 — 1837.

Llibres d'Òbits:

1. — 1772 — 1849.

Llibres de Confirmacions:

1. — 1771 — 1786.

Aquest llibres i els de St. Martí de Sorbet es troben a l'Església Parroquial de Viladecavalls.

ARXIU DE SANTA MARIA DE TOUDELL

Llibres de Baptismes:

1. — 1653 — 1758 (a).
2. — 1773 — 1832.

Llibres d'Òbits:

1. — 1669 — 1740 (a).
2. — 1772 — 1849.

Aquest llibres es troben a l'Església Parroquial de Viladecavalls, els que porten la (a) es troben a l'Arxiu Sacramental de la Col·legiata i Parroquial del Sant Esperit i Sant Pere de Terrassa, consultats a la Biblioteca Soler i Palet de Terrassa. (Arxiu Històric Municipal de Terrassa).

ARXIU DE SANT VICENÇ DE JONQUERES

Aquest llibres no han pogut ser consultats ja que no existeixen, segons el Sr. David Laudo, han desaparegut: «L'Arxiu de la Parròquia fou traslladat a la nova Parròquia de la Creu Alta de Sabadell el 10 de novembre de 1889, i cremat o desaparegut el 19 de juliol de 1936».²⁹

29. Laudo i Cortina, David. «La nostra història cremada», dins *Anècdotes d'un passat* de la Revista *Panell* de Sabadell, desembre 1986.

BIBLIOGRAFIA

- ÁLVAREZ-SIERRA, José. *Historia de la Cirugía Española*. Con diccionario bibliográfico de cirujanos españoles, hispano-americanos y filipinos. Madrid, 1961.
- ARNELLA, Joan. *Grandeses i Antiguitats d'Egara-Terrassa*. Biografia, comentaris i revisió per Salvador Cardús. (Tallers gràfics Joan Morral, Terrassa, 1973).
- AVELLANEDA (i CAÑADELL), Mateu: *Iconografia Terrassenca*. Esbós biogràfic per Maria Trenchs (Terrassa, Fundació Soler i Palet, 1963).
- BALASCH. Alguns aspectes de la Medicina en el Vic barroc, treball inèdit del Seminari de la Càtedra d'Història de la Medicina, Barcelona, 1974.
- BAULIES, Jordi. *El Municipi de Terrassa 1877-1977* (Caja de Ahorros de Terrassa, 1977).
- BONNAISSIE, Pierre. *La Organización del Trabajo en Barcelona a finales del siglo XV*. (Consejo superior de investigaciones científicas. Barcelona, 1975). Anuario de Estudios Medievales, Anejo 8. Universidad de Barcelona (Instituto de Historia Medieval).
- CALBET i CAMARASA, J. M. CORBELLA i CORBELLA, Jacint. *Diccionario biogràfic de Metges Catalans*. Primer volum: A-E. Congrés d'Història de la Medicina Catalana. Lleida, 1981.
- CALBET i CAMARASA, J. M.; CORBELLA i CORBELLA, Jacint. *Diccionario*

- nari biogràfic de Metges Catalans*. Segon volum: F-Q. Congrés d'Història de la Medicina Catalana. Lleida, 1981.
- CALBET i CAMARASA, J. M.; CORBELLÀ i CORBELLÀ, Jacint. *Diccionari biogràfic de Metges Catalans*. Tercer volum: Q-Z i Addenda. Congrés d'Història de la Medicina Catalana, Lleida, 1981.
- CAMPS i CLEMENTE, Manuel; CAMPS i SURROCA, Manuel. *Aspectes Sanitaris de l'Arxiu de Sant Joan de Lleida*. Ed. Seminari Pere Mata. Lleida, 1983.
- CAMPS i CLEMENTE, Manuel; CAMPS i SURROCA, Manuel. *Aspectes Sanitaris de l'Arxiu de Sant Joan de Lleida*. Ed. Seminari Pere Mata. Lleida, 1983.
- CAMPS i SURROCA, Manuel; CAMPS i CLEMENTE, Manuel. *La Pesta de meitats del segle XVII a Catalunya*. Ed. Seminari Pere Mata. Lleida, 1985.
- CAMPS i SURROCA, Manuel; CAMPS i CLEMENTE, Manuel. «Estudi de la Mort Violenta a Lleida en el Segle XVII». *Actes del IV Congrés d'Història de la Medicina Catalana*, Poblet-Tarragona, 1985, I, pp. 61-68.
- CAMPS i CLEMENTE, Manuel; CAMPS i SURROCA, Manuel. «La mortalitat en el Baix Segre durant els segles XVII, XVIII i XIX». *Actes del III Congrés d'Història de la Medicina Catalana*, Lleida, 1981, I, pàgs. 56-74.
- CAPEILLE, Abbé Jean. *Dictionnaire de biographies roussillonnaises*, Imp. Lim. Catalàn, Perpignan, 1914.
- CARDONER, A. La Cirurgia en Barcelona en el siglo XVII antes de la Fundación del Real Colegio de la misma Facultad (1700-1760), «Medicina e Historia», 1973, III, núm. 22.
- CARDONER, A. «Creació i Història del Real Colegio de Cirurgia de Barcelona (Barcelona, 1936).
- CARDÚS (i FLORENSA), Salvador. *Belleses i Records del Temple del Sant Esperit de Terrassa*. — Ed. Facsímil (Tallers gràfics Joan Morral, 1980).
- CARDÚS (i FLORENSA), Salvador. *Terrassa durant la guerra separatista dita dels segadors*. (Terrassa, Fundació Soler i Palet, 1971).
- CARDÚS (i FLORENSA), Salvador. *Terrassa Medieval. Visió històrica*. (Terrassa, Fundació Soler i Palet, 1960).

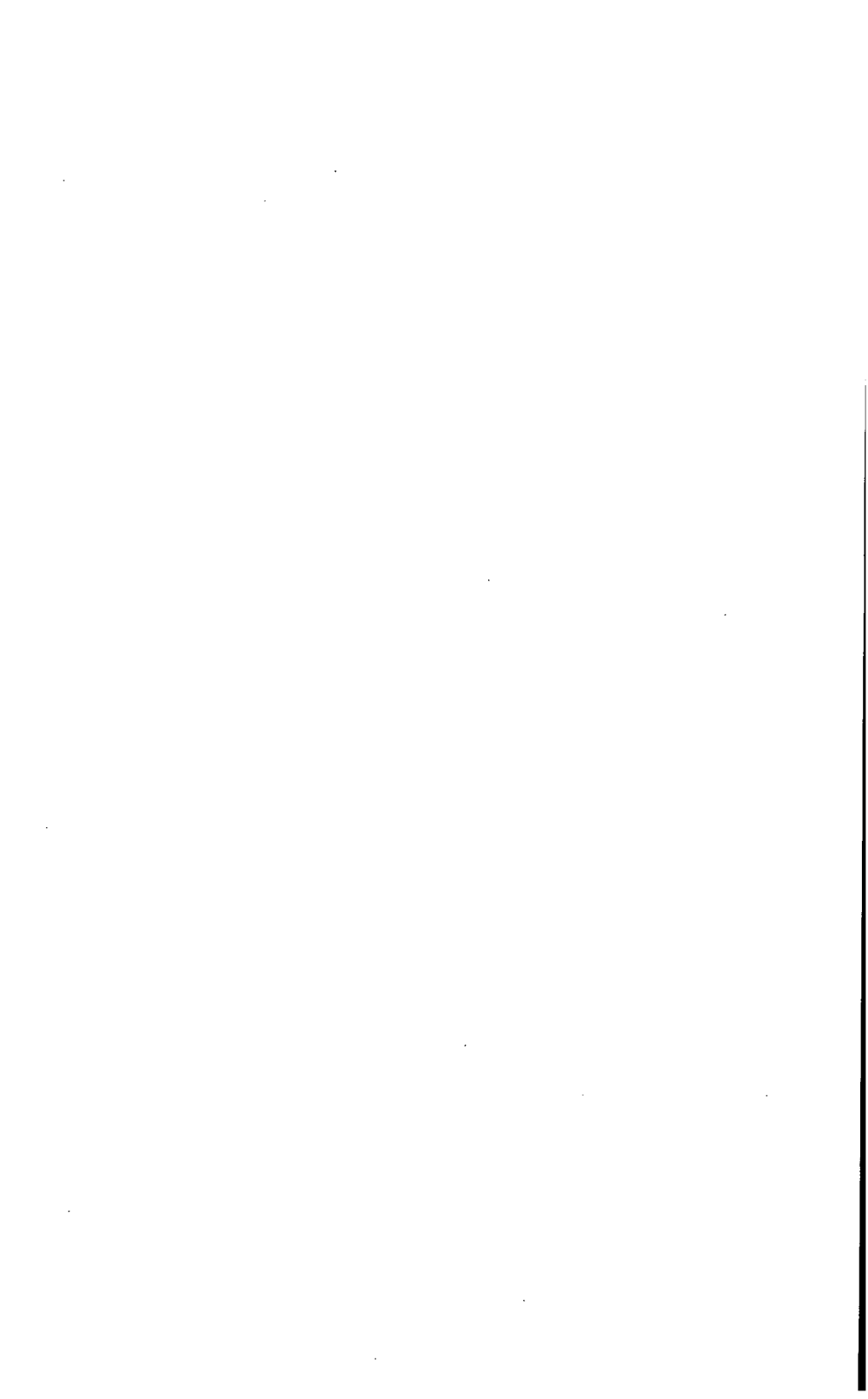
- CARDÚS (i FLORENSA), Salvador. *El vot de Terrassa a Sant Roc*. (Terrassa, Fundació Soler i Palet, 1964).
- CARRERA i PUJAL, Jaume. *La Barcelona del Segle XVIII*. Bosch, cas aeditorial. Barcelona, 1951. Vol. II.
- CARRERAS i ROCA, Manuel. «La peste en Catalunya durante el siglo XVII. «Medicina e Historia», 1967, núm. XXIX.
- CARRERAS i COSTAJUSSÀ, Miquel. *Elements d'Història de Sabadell*. Sabadell, 2a. edició, 1967.
- COLL, Maria. *Aportació per una Bibliografia Terrassenca*. (Terrassa, Fundació Soler i Palet, 1976).
- CORBELLA, J. «Historia de la Medicina Legal en España, Barcelona, tesis. (Secr. Publ. Univ. B.), 1965.
- CUCURULL, Fèlix. *Panoràmica del Nacionalisme Català*, Editions Catalanes de París, París, 1975, 6 vols.
- DANON BRETOS, J. «El protomedicato de Catalunya en el siglo XVIII. «Medicina e Historia», 1975, V. núm. 46 pàgs. 3-4.
- DANON BRETOS, J. «El Colegio de Médicos cirujanos y boticarios de Tarragona en 1959», «Medicina e Historia», 1974, II, núm. 32.
- DANON BRETOS, J. «Datos para la Historia de la Medicina en Tarragona. 1768-1799», «Boletín Informativo. Suplemento de Anales de Medicina», 1972, núm. 152, pàgs. 35-53.
- DANON BRETOS, J. Las Facultades de Medicina de Gandía y Huesca a mediados del siglo XVIII, «Medicina e Historia», 1975, abril, pàgs. 3-4.
- DOMÈNECH, Edelmira. Dues notes sobre aportacions terapèutiques de la música a les Memòries de la Reial Acadèmia Mèdico Pràctica de Barcelona (1798), Actes III Congrés d'Història de la Medicina Catalana, Lleida, 1981, I, pàgs. 112-116.
- DOMÈNECH (i FARGAS), Josep M. *Història breu de Terrassa*. (Terrassa, Fundació Soler i Palet, 1972).
- DOMÈNECH TOMASA, Roser. Los arrendamientos de la Villa de Tarrasa en el siglo XVIII. Estudios sobre algunos aspectos de la población y la economía tarrasense. — Tesina de licenciatura presentada en la Universidad Autónoma de Barcelona. Junio 1975.
- ECO, Umberto. *Cómo se hace una tesis*. Técnicas y procedi-

- mientos de investigación, estudio y escritura. Ed. Gedisa. 5.ª edición. Barcelona, 1983.
- FERRER, Diego. Cirujanos del «Camp» en el siglo XVIII (Reus, 1968).
- FONT i HOMS, Pere. Sant Pere de Terrassa: Estructures familiars d'un nucli rural al segle XVII, dins les Actes del Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya. Vol. I, pp. 141-147, desembre 1984.
- GUERRA, Francisco: Manuel Codorniu Ferreras (1788-1857). Azares de un médico liberal en la sociedad hispanoamericana del siglo XIX, «Medicina e Historia», 1973, XII, núm. 30.
- Geografia Comarcal de Catalunya. (Vol. 6. El Vallès i el Maresme), Fundació Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1982.
- HERMOSILLA MOLINA, Antonio. Cien años de medicina sevillana. (La Regia Sociedad de Medicina y demás ciencias de Sevilla en el siglo XVIII), Sevilla, 1970.
- Història de Catalunya*, dirigida per J. Reglà, 2 Vols. Ed. Aedos. Barcelona, 1969.
- Història de Catalunya*, dirigida per J. M. Salrach, Vol. IV, Ed. Salvat, Barcelona, 1978.
- Història dels Països Catalans*, dirigida per A. Balcells, 3 vols. Edhasa, Barcelona, 1982.
- IGLESIAS, Josep. *Els cens del Comte de Floridablanca 1787*. (Barcelona, Fundació S. Vives Casajuana, 1970). Vol. I.
- IGLESIAS FORT, J. *La Real Academia de Ciencias Naturales y Artes en el siglo XVIII*, Ed. Ariel, Barcelona, 1964.
- JORDI GONZÁLEZ, Ramon. Privilegios especiales concedidos por el protomédico del Principado de Cataluña y condados del Rosellón y de la Cerdeña durante la primera mitad del s. XVIII, «Medicina e Historia», 1973, V. número 24.
- LAUDO i CORTINA, David. Anècdotes d'un passat. La nostra història cremada. Dins la Revista Penell de Sabadell, desembre 1985.
- MATA, Pedro. *Medicina y Cirugía Legal*, Tomo IV, Madrid, 1875.
- MASDEVALL, Joseph. Relación de las epidemias de calenturas pútridas y malignas... (Sense lloc, 1786).
- MENÉNDEZ DE LA PUENTE, L. Graduados en Medicina, Cirugía y Farmacia por la Facultad de Medicina de la Universidad de Huesca desde el año 1566 hasta el año 1824. Relación nomi-

- nal y cuadros numéricos. Breves notas relativas a algunos alumnos, «Actas del IV Congreso Español de Historia de la Medicina», Granada, 1976, III, pp. 59-66.
- MONTAÑA I BUCHACA, Daniel. Presència sanitària de l'Arxiu de Sant Pere de Terrassa al segle XVII, «Actes del IV Congrés d'Història de la Medicina Catalana», Poblet-Tarragona, 1985, II, pp. 245-254.
- MONTSERRAT FIGUERES, S.; CARRERAS ROCA, Manuel. Historia de la Real Academia de Medicina de Barcelona, Barcelona, 1954.
- MIRALLES ARGEMÍ, Antonio. Un sabadellense ilustre en la Real Academia de Medicina de Barcelona: Antonio Bosch i Cardellach (12 enero 1758-25 enero 1829), «Anales de Medicina y Cirugía», 1967, núm. 200, març i abril, pp. 99-125.
- MUÑOZ (LLORET, Josep M. La contribució de la indústria rural a la industrialització moderna i les discussions entorn de la protoindustrialització: El cas de Sabadell i Terrassa al segle XVIII. «Actes del primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya», Barcelona, 1984, I. pp. 399-409.
- NADAL, Joaquim. *Dos segles d'obscuritat, segles XVI i XVII* (co-neixement de Catalunya), Ed. Dopesa, Barcelona, 1979.
- NADAL, J.; GIRALT, E. *La population catalane de 1553 à 1717. L'immigration française et les autres facteurs de son développement.* «Bibliothèque Générale de l'Ecole Pratique des Hautes Etudes. VI.^a Section», S.E.V.P.E.N., París, 1960.
- NADAL I OLLER, Jordi. *La població Espanyola (siglos XVII al XX)*, Ed. Ariel, Barcelona, 1976.
- PALLÀS I VALLS, Pere. Topografia Mèdica de Manresa (Barcelona, 1906).
- PÉREZ MOREDA, Vicente. *La crisis de la mortalidad en la España interior (siglos XVI-XIX) por...*, prólogo de Jordi Nadal, Ed. Siglo XXI de España, Madrid, 1980.
- PLA DALMAU, José Maria. Pequeña historia de la Medicina gerundense (hasta la instauración del primer organismo profesional-1984), relacionada con la evolución general de las Ciencias Médicas (Girona, 1974).
- PRIETO CANTERO, Amalia. Bachilleres médicos vallisoletanos (1546-1870), Valladolid, Acta Hist. Med. Vallisoletana, núm. XII, 1981.
- PUIG, Francisco. La enseñanza de la Cirugía en el Colegio de

- Mallorca. Plan para perfeccionar los estudios (1790), Introducción, edición e índices de J. Riera, Valladolid, 1977.
- PUIGDOLLERS COLÀS, A. Contribución al estudio histórico de la Medicina leridana y de los maestros en Medicina que en la Universidad ilerdense se formaron, tesis doctoral inédita, Barcelona, 1956.
- RAFAT SELGA, Juan. Aspectos de la Medicina en Manresa (siglos XIII al XVII, «Actes del I Congrés Internacional d'Història de la Medicina Catalana», I, (Barcelona, 1971), pp. 91-126.
- RAGON, Baltasar. *Terrassencs del mil vuit-cents*, Terrassa, J. Morral Im. 1933.
- RIERA, Joan. El doctor Rosell y los temores en España por la peste de Milán (1629-1631), «Medicina e Historia», 1977, XI, núm. 73.
- RIERA PALMERO, Juan. José Masdevall y la medicina española ilustrada (enseñanza, epidemias y guerra a finales del siglo XVIII), Valladolid, Acta Hist. Med. Vallisoletana, núm. X, 1980.
- RODRÍGUEZ TEJERINA, José M.ª *Historia de la medicina en Mallorca desde sus orígenes hasta el siglo XVI*, Palma de Mallorca, 1981.
- RUBIÓ Y BORRÀS, Manuel. *Historia de la Real y Pontificia Universidad de Cervera*, (Barcelona, 1915-1916), en dos volums.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni; SOBREQUÉS, Jaume. *Història de Catalunya*. Bilbao, 1979. Vol. VIII, Bilbao, 1980. Vol. IX.
- SABAT ANGUERA, J. *Estudio histórico crítico del municipio de San Pedro de Terrassa*. Memoria escrita con motivo de la agregación de dicho municipio a las ciudades de Terrasa y Sabadell. (José Ventayol, Terrassa, 1904).
- SALUDES I REBULL, I. *Vilaplana a mig segle XVIII* (monografía històrica), Ed. Parròquia de Vilaplana, 1978.
- SANABRE, José. *La acción de Francia en Catalunya en la pugna por la hegemonía de Europa (1640-1659)*, Barcelona 1956.
- SÁNCHEZ REAL, José. *Los médicos de Tarragona (siglos XIV-XVII)*, (Tarragona, 1976. Editat per la Diputació Provincial de Tarragona).
- SERRAMALERA (COSP, Pere. Metges, cirurgians i apotecaris sitgetans, segle XVII, «Actes del IV Congrés d'Història de la

- Medicina Catalana», Poblet-Tarragona, 1985, II, pp. 367-378.
- SINGLA I VILANOVA, Ramon. L'epidèmia de 1589 a Igualada, treball inèdit del Seminari de la Càtedra d'Història de la Medicina de Barcelona.
- SOLER I PALET, Josep. *Monografia de la parròquia de Sant Julià d'Altura...* ab un pròlech del iltre. Sr. D. Jaume Collell, canonge de la Seu de Vich. (M. Utset i Juncosa, Terrassa, 1893).
- SUBIRATS ARGELAGUÉS, José. *1877 la Villa de Terrassa*. El título de Ciudad y la Caja de Ahorros (Caja de Ahorros de Terrassa, 1977).
- USANDIZAGA SORALUCE, M. *Historia del Real Colegio de Cirugía de Barcelona (1760-1843)*, Barcelona, 1964.
- USANDIZAGA SORALUCE, M. *Historia del Real Colegio de Cirugía de San Carlos de Madrid (1787-1828)*, Madrid (CSIC), 1948.
- VALENTÍ I VIVÓ, Ignasi. Un mestre català metge antropòlech del segle XVI. Jeroni Merola (Barcelona, 1899).
- VENTALLÓ I VINTRÓ, Josep. *Historia de Tarrasa*. Estudio crítico histórico, religioso, militar, industrial y político de la antigua Egara y de la moderna ciudad, desde antes de J.C. hasta nuestros días... (Miguel i C. Estrada, Tarrassa, 1886).
- VENTALLÓ I VINTRÓ, José. *Tarrasa antigua y moderna*. Ensayo histórico (Imp. La Industrial, Terrassa, 1879).
- VERGÉS I VERNÍS, Pere. Topografia Médica de Castellar (San Esteban) o del Vallès (Barcelona, 1895).
- VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, 4 vols. Ed. 62, Barcelona, 1973.
- VILAR, Pierre. *Catalunya dins l'Espanya Moderna* (versió reduïda). Ed. Curial i Ed. 62, Barcelona, 1979.
- VILA, Pau. *El Vallès. Casa del Vallès. La Comarca del Vallès*. Vol. I, (Casa del Vallès, Barcelona, 1930).

Transcripció dels llibres d'òbits de l'Arxiu Parroquial de Sant Quirze del Vallès (La Pesta de 1652 i 1653):

L'Arxiu Parroquial de Sant Quirze del Vallès conserva un document d'inestimable valor: El llibre d'òbits de 1606 a 1691.

A continuació transcriurem els òbits ocorreguts en aquesta parròquia durant els dos anys que va durar la pesta:

Als 19 de febrer de 1652 sepultura de Isidro Homs pages y assistiren sis pres y donaren de comiat vuit reals, rebe tots los sacraments.

Als 10 de març de 1652 dos albats de Gabriel Borrell pages y de Lluisa Borrell ques deye Pau Borrell y Marico Borrell moriren de contagi.

Als 6 d'abril de 1652 obit de Jaume Mir pages mori de contagi no rebe sino lo sacrament de la penitencia.

Als 10 d'abril de dit any obit de Angela Casals rebe lo sacrament de la penitencia mori de contagi ab quatre gills i filles.

Als 13 d'abril de dit any obit de Juan Casals mori de contagi no rebe ningun sacrament.

Als 15 d'abril de dit any moriren Angela Casals i Lluisa Borrell de contagi reberen lo sacrament de la penitencia.

Als 16 d'abril de dit any mori un albat de Josep Franquesa ques deye Josep y mori de contagi.

Als 18 d'abril de dit any moriren quatre fills de Sebastia Viver de contagi no heren de edat de confesar ningú.

Als 3 de maig de dit any obit de Sebastia Viver rebe lo sagrament de la penitencia mori de contagi.

Als 4 de maig de dit any mori de contagi Juan Casals rebe lo sagrament de la penitencia.

Als 25 de maig de dit any obit de Juan Aster rebe lo sagrament de la penitencia.

Als 29 de maig de dit any obit de Chatarina St Pera rebe lo sagrament de la penitencia.

Als 10 de abril de dit any mori Bernat Barata dit faliu de la vila de mil ays mori de contagi no rebe ningun sagrament.

Als 22 de maig de dit any obit de Franch Barata mori de contagi rebe lo sagrament de la penitencia.

Als 15 de juny de dit any obit de Maria Vila mori de contagi no rebe ningun sagrament.

Als 17 de juny de dit any obit de J. Costa mori de contagi rebe lo sagrament de la penitencia.

Als 22 de julio de dit any obit de jaume Vila rebe lo sagrament de la penitencia mori de contagi.
rebe lo sagrament de la penitencia.

Als 12 de juny de dit any mori Eulalia Alabad mori de contagi rebe lo sagrament de la penitencia.

Als 15 de juny de dit any un albat de Josep Viver i de Maria Viver ques deye Agnes.

Als 20 de gbre de 1652 se feu novena y cap a Josep Llonch assistiren dosce pres...

Als 21 de gbre de dit any se feu novena y cap dany a Isidro Homs assistiren set pres.

Als 21 de gbre de dit any se feu novena y cap dany a Isidro Homs assistiree set pres.

Als 27 de gbre de dit any se feia novena y cap dany a Isidro Llobeh assistiren denou pres...

Als 14 de obre sepultura de miquel Farres des falai de Vila de mil anys mori de contagi rebe lo sagrament de la penitencia.

Als 4 de gener de —1653 onres da Francch Sasablanca assistiren dos pres...

Als 10 de febrer de 1653 se feu novena y cap dany a Sebastia Viver assistiren 8 pres

Als 2 de gbre de 1651 mori de una cayguda Marianna Farrana de St. Faliu de iVla de mil anys no pogue rebe sino lo sagrament de la penitencia.

Als 3 de març de 1653 se feu novena y cap dany a Marianna Farra de St. Faliu de Vila de mil anys assistiren set Pres...

Als 15 de març de 1653 sepultura de na Sansona, rebe lo sagrament de la penitencia y la extremuncio que no pogue rebre lo Viatic per que tenia ascos assistiren 6 pres.

Als 24 de març de dit any novenes y cap dany de Juan Casals y Angela Casals assistiren sinch pres.....

Als 26 de març de dit onres de Miquel Farres de St. Faliu de Vila de mil anys assistiren sinch pres

Als 31 de març de 1653 mori de cantagi Margarida Gorina, que en primeras nupcias fou muller de Palip Ribatallada y Gorina pero segons nupcies mujer de Pere Juan Alabad pages de dota parochia no rebe ningun sagrament per no veri stat a temps.

Als 2 de abril de 1653 mori Ramon Gorina fadri pages de dita parochia fill de Phalip Ribatallada y Gorina pages de dita para y de Margarida muller seva, tots difunts y en segones nupcies muller de Pere Juan Alabad pages de dita para no rebe los sagraments per sert mort de contagi que nos foren a temps.

Als 4 de abril de dit anys mori Antiga Dauya mori de contagi no rabe sino lo sagrament de la penitencia.

Als 7 de abril de 1653 mori de contagi Franch Pla no rabe sino lo sagrament de la penitencia.

Als 14 de abril de dit any mori de contagi Juan Artigo no rebe sino lo sagrament de la penitencia.

Als 17 de abril de dit any se feu sepultura novena y cap dany a Eulalia Alabad y assistiren quatre pres

Als 21 de abril de dit any se feu sepultura novena y cap dany a Chatarina St. Pere assistiren 4 pres

Als 2 de maig de 1652 se feu sepultura novena y cap dany a Franch Pla assistiren deu pres

Als 24 de sbre de 1653 se feu novena y cap dany a Eulalia Samunta y assistiren set pres

Als 27 de sbre de 1653 un albat de Monserat Camps i de Maria muller ques deye Miquel

Als 8 de octubre de 1653 se feu novena y cap dany a Jheronimo Samso, assistiren sis pres

Als 31 de octubre de 1653 un albat de Juan Alusa pages y de Margarida muller, ques deye Bartomeu Joan Josep

Als 28 de desembre de 1653 un albat de Bartomeu Font y de Paula Font ques deye Bartomeu Joan Josep

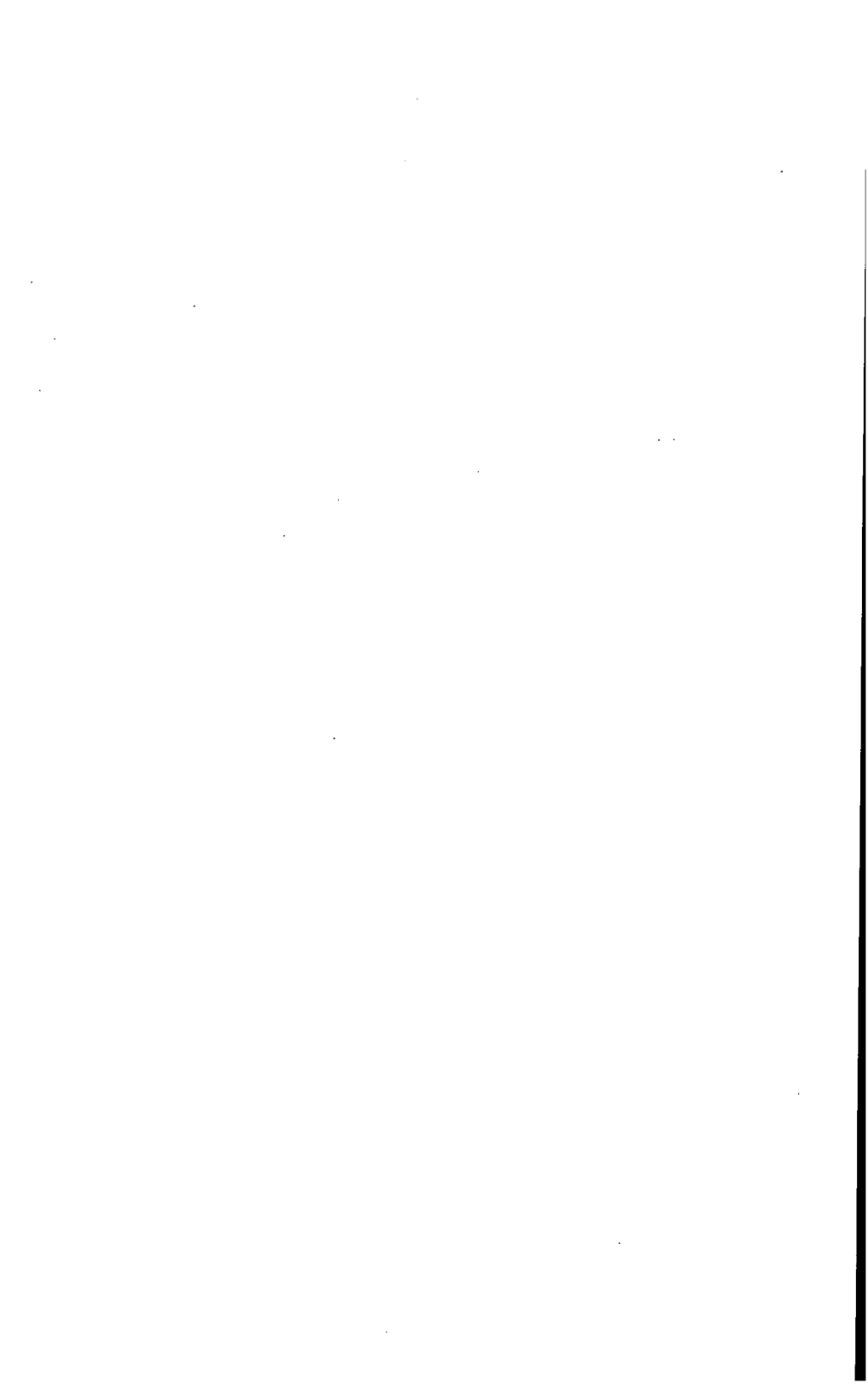
Transcripció d'una nota que constata l'entrada de les tropes de Felip Vè a Terrassa el dia 3 de setembre de 1713.

Aquesta nota es troba en el llibre d'òbit (1702-1745) de l'Arxiu Parroquial del Sant Esperit de Terrassa.

Nota: Fins aquí son los òbits que se encontraren cremats del llibre se continuava en dita vicaria que no obstant lo averlos recondits dins una gruta y averla aparedada vingue los dia tres de setembra del any 1713 dia infeliz y desgraciat per la dita vila puix en la nit arriba lo destacament de Don Feliciano Bracamonte ques componia ahont cremaren 104 cases de dita vila, la saquexaren y lo que es de major sentiment que robaren las Isglesias de St. Pere ahont no fou segur lo santisim suposat robaren lo globo sense aparexer las formas consagradas y en la vila mataren las persones següents:

- Francesch Janer, Fuster.
- Pere Ramoneda, Oller.
- Sebastià Forment, Oller.
- Pau Bufí, Teixidor de Lli.
- Altre Pau Bufí, fill del sobredit també Teixidor de Llí.
- Joseph Bastard jove Adroguer fill de Joseph Bastard també Candeler de Cera i de Madrona Matas cònjuges.
- Valentí Trullàs, Pagès.
- Jaume Prasega, Teixidor de Llí.
- Francisco Montaner, jove Cirurgià.
- Pere Joan Font, Pagès.
- Martí Font, Pagès.
- Joseph Gorina, Assehonorador.
- Antoni Gall, Pagès.
- Joseph Oliu, Pagès.
- Jaume Bugunyà, fill de Joseph Bugunyà.
- Joan Vidal, Pagès.
- Un minyó d'Antoni Sevall d'alguns vint anys.

Los quans tots eran de dita vila y moriren la nit en que dit destacament arriba ques pot comprendre las violencias farian.

Publicacions del Seminari PERE MATA, de la Unitat d'Ensenyament i Recerca de Medicina Legal i Laboral i Toxicologia de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona.

- 1- DOMÈNECH, Edelmira: «*La Frenologia*». *Anàlisi històric de una doctrina psicològica organista*. 1977. 215 pp.
- 2- CAMPS I SURROCA, Manuel; CAMPS I CLEMENTE, Manuel: *Santuaris lleidatans amb tradició mèdica*. 1981, 158 pp.
- 3- CALBET I CAMARASA, Josep M.^a; CORBELLA I CORBELLA, Jacint: *Diccionari biogràfic de metges catalans*. Primer volum A-E. 1981. 194 pàgines. (Coedició amb la «Fundació Salvador Vives i Casajuana», Barcelona.)
- 4- PROGRAMA DEL III CONGRÉS d'Història de la Medicina Catalana. Lleida, 4-6 de juny de 1981. 32 pp. (Coedició amb el Col·legi Oficial de Metges de Lleida.)
- 5- ACTES DEL III CONGRÉS d'Història de la Medicina Catalana. Lleida, 1981. Primer volum, 346 pp.
- 6- HUGUET RAMIA, Emilio: *Determinación del cad-*

- mio y plomo en las aguas de consumo*. 1981. 90 pp.
- 7- MARTÍ AMENGUAL, Gabriel: *El suicidio consumado en las Islas Baleares*. 1981. 159 pp.
 - 8- CALBET I CAMARASA, Josep M.^a; CORBELLA I CORBELLA, Jacint: *Diccionari biogràfic de metges catalans*. Segon volum. 1982. 240 pp. (Coedició amb la «Fundació Salvador Vives i Casajuana», Barcelona.)
 - 9- CAMPS I CLEMENTE, Manuel; CAMPS I SURROCA, Manuel: *Aspectes sanitaris de l'Arxiu de Sant Joan de Lleida*. 1983. 424 pp.
 - 10- CALBET I CAMARASA, Josep M.^a; CORBELLA I CORBELLA, Jacint: *Diccionari biogràfic de metges catalans*. Tercer volum R-Z i Addenda. 1983. 348 pp. (Coedició amb la «Fundació Salvador Vives i Casajuana», Barcelona.)
 - 11- CORBELLA I CORBELLA, Jacinto; CALBET I CAMARASA, José M.^a: *El pensamiento sanitario y laboral de dos médicos anarquistas del siglo XIX*. 1984. 172 pp.
 - 12- PROGRAMA DEL PRIMER CONGRÉS CATALA de Medicina del Treball. 1984. 36 pp.
 - 13- GIMBERNAT. *Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum I. 1984. 322 pp.
 - 14- GIMBERNAT. *Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum II. 1984. 346 pàgines.
 - 15- ARRO Y TRIAY, Francisco de Paula: *Estadística médica de la compañía de ferrocarriles de Tarragona a Barcelona y Francia*. (Reedició en facsímil de la edició de Barcelona de 1892.) 1985. 162 pp. Coedició amb la Societat Catalana de Seguretat i Medicina del Treball i Ajuntament de Barcelona. Edició i estudi preliminar: J. Corbella.
 - 16- CAMPS I SURROCA, Manuel; CAMPS I CLEMEN-

- TE, Manuel: *La pesta de meitats del segle XVII a Catalunya*. Lleida, 1985. 424 pp.
- 17- PROGRAMA DEL IV CONGRÉS d'Història de la Medicina Catalana. Monestir de Poblet-Taragona, 7-9 de juny de 1985. 36 pp.
- 18- GIMBERNAT. *Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum III. 1985. 470 pàgines.
- 19- GIMBERNAT. *Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum IV. 1985. 396 pàgines.
- 20- ROBERT YARZÁBAL, B.: *Balance del siglo XIX. La Medicina*. Edición y estudio preliminar: J. M. Calbet y J. Corbella. 1985. 67 pp.
- 21- GIMBERNAT. *Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum V. 1986. 412 pàgines.
- 22- GIMBERNAT. *Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*. Volum VI. 1986. 382 pàgines.
- 23- VIDAL, Domingo: *Cirurgia forense (1783)*. Edición y estudio preliminar: J. Corbella. 1987.
- 24- MONTAÑA I BUCHACA, Daniel *Aspectes sanitaris dels Arxius de les parròquies del terme i vila de Terrassa als segles XVI, XVII i XVIII*.
- 25- DOMÉNECH, E.; CORBELLA, J.; PARELLADA, D. (eds.): *Bases històriques de la psiquiatria catalana moderna*. 1987.

